

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE 2012

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE 2012

SUMAR

aprilie 2012

4 Nu pierde românul!
E doar nedospit
I.L. CARAGIALE

5 De neamul
moldovenilor,
din ce țară au ieșit
strămoșii lor...
I.-A. POP

EȘTI FLOARE
DE DOR,
BASARABIE

10 Unirea cea mică
și speranța cea mare
I. VARTA

13 Aducem Columna!
Cum am procedat
C. BURTICĂ

AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ

16 Dej caută
tovarăși de drum
I. HUDIȚĂ,
D. BERINDEI

EXCLUSIVITATE

20 Ionel Brătianu,
diplomatul din Balcani
G. ȘKUNDIN

MICROARHIVA
MAGAZIN ISTORIC

25 Titulescu
actorul și pașaportul
necunoscut
N. MAREȘ

28 Sursele chinezești
ale hărții
lui Matteo Ricci
A.E. BUDURA

A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ

30 Vin Floriile
cu soare...
G. ROȘU

ECOURI

31 Piramida
nemuririi
de pe Muntele Copilaș
L. GHEORGHE

32 Păstrători
ai credinței
în vremi de restriște
C. ILIE

33 Patologia
democrației
C.T. DRAGOMIR

38 Miracolul
Învierii în Bucureștii
de altădată
L. ZAMANI

42 Ferește-mă,
Doamne, de prieteni
Dezinformarea Pacepa
L.L. WATTS

47 Misiunea
„Sirius“
V. AVRAM

AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?

51 Răpită la cerere,
iubită din dragoste
F. DOLGHIN

magazin istoric

Anul XLVI – serie nouă – nr. 4 (541)

aprilie 2012

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

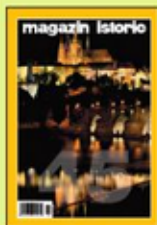
1 Monument al arhitecturii medievale românești și, deopotrivă, însemnat centru de cultură, Mănăstirea Putna a fost prima ctitorie a lui Ștefan cel Mare, cu biserica având hramul Adormirea Maicii Domnului; zidirea a început la 4 iunie 1466 și s-a încheiat în 1469, iar sfințirea la 8 septembrie 1470. Aici își doarme somnul de veci marele domn, în vremea căruia Moldova a cunoscut maxima înflorire

2 *Contele d'Artois și sora sa, doamna Clotilde* (1763) este titlul acestui tablou aflat la Luvru și reprezentându-i pe viitorul rege Carol al X-lea al Franței (1824-1830) și pe sora lui mai mică, împreună cu un țap. François-Hubert Drouais (1727-1775), artistul care i-a pictat, membru al Academiei Franceze și nume prestigios al artei portretului de la sfârșitul domniei lui Ludovic al XV-lea, a excelat în prezentarea copiilor, surprinși în scene anecdotice, înconjurați de animale de companie sau în mijlocul naturii

3 Francis Bacon, baron de Verulam (1561-1626), filosof de seamă, inițiatorul empirismului englez, a susținut aplicarea torturii (aici înfățișat de John Vanderbank, circa 1731, după un portret al unui artist necunoscut, circa 1618)

4 Aflată în inima Boemiei, pe Vltava, și fondată, după legendă, de prințesa Libuše, în 722, Praga a reprezentat centrul puterii dinastiei Premysl, care a construit două castele, Hradcany și Vișegrad. Primul dintre ele, reprezentat în imaginea noastră, a devenit reședință imperială, Mihai Viteazul fiind primit acolo de Rudolf al II-lea, în primăvara anului 1601. Încă din anul 1918, castelul este reședința oficială a președintelui ceh, primul dintre ei fiind Thomas Garrigue Masaryk

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Theo Stănescu-Stanciu,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 283 (secretariat și difuzare), 285, 287,
Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța poș-
tală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

NEAMUL ROMÂNESC

De ce să ne facem spaimă și inimă rea degeaba? La noi nu e nici mai multă, nici mai puțină stricăciune decât în alte părți ale lumii și nici n-ar putea fi altfel. Calitățile și defectele omenești sunt pretutindeni aceleași; oamenii sunt peste tot oameni. Limbă, costume, obiceiuri, apucături intelectuale și morale, religiuni, precum și toate celelalte rezultate ale locului unde au trăit, ale împrejurărilor prin care au trecut, îi pot arăta ca și cum s-ar deosebi mult cei dintr-un loc cu cei dintr-altul; ei însă, în fundul lor, pretutindeni și totdeauna sunt aceiași. Nu există pe pământ speță zoologică mai unitară decât a regelui creațiunii [...] Niciun neam de oameni nu-i mai bun sau mai rău, niciunul mai inteligent ori mai prost; unul e mai așa, altul, mai aminterea; dar, la urma urmelor, toți sunt la fel. Zi-le oamenii și dă-le pace!

Așadar, să nu ne mai facem inimă rea și spaimă, gândindu-ne că lumea românească ar fi mai stricată decât altele. Nu, hotărât; neamul acesta nu e un neam stricat; e numai nefăcut încă; nu e pân-acum dospit cumsecade. E încă nelimpedit de mizeriile seculare sub care a mocnit cu junghețura frântă; încă nu crede în dreptate; încă nu poate scoate din sânul pe cine să-i poată comanda; încă nu știe de cine să asculte, fiindcă nu are deocamdată încredere în nimini... Fript cu lapte, suflă și-n brânză. N-a ajuns să cumpănească bine ceea ce ar fi în stare să poată cu ceea ce i se pune împotriva și, astfel, încă nu înțelege că în mâna lui ar sta să-și îndrepteze soarta și să dispună apoi pe de-ntregul de ea. Păcum e drept și păcum are să și fie odată. În fine, nu are încă destulă îndrăzneală să-și răfuiească socotelile cu „binevoitorii lui epitropi“. Dar, cu vremea, trebuie să vină și asta; trebuie să vină și înțelegerea fără de care nu poate fi o națiune sigură de avutul ei, nici de onoarea, nici de viitorul ei.

Românii sunt astăzi un neam întreg de peste zece milioane de suflete, având una și

I.L. CARAGIALE

aceeași limbă (nu ca s-o lăudăm noi), extraordinar de frumoasă și de... grea; având un mod de gândire deosebit al lui, o comoară neprețuită de filosofie morală, de umor și de poezie cu atât mai originală avuție cu cât este un amestec de moșteniri și de dobândiri antice, grecești, slave, orientale și altele, pecetluite toate cu netăgăduita lui nobilă pecetie romanică, latină, care-l arată bun și netăgăduit stăpân al lor. Din această stăpânire seculară a lui rezultă și puterea nebiruită de asimilare a acestui popor, ce încă d-abia pe departe începe a-și simți importanța în lumea europeană. Și de aceea este așa

greu de-nțeles teama ce o au unii de „înstrăinarea neamului românesc“, de „alterarea spiritului național“, de... pierderea românismului!

Să se piardă neamul românesc! Auzi dumneata!...

Dar întorcă-se Oltul și Mureșul d-a-ndăratele către obârșia lor în creierii Munților Cicalui, neamul românesc, tot el, neam românesc va fi, lucrând cu mintea, așteptând cu răbdare vremea când să dea și el culturii și civilizației europene concursul lui specific, pe cât va fi fost înzestrat pentru asta de pronia cerească fiindcă, oricum ne-om învărti și ne-om răsuci noi, oamenii, legile cari stăpânesc mersul omenirii tot în mâna proniei cerești sunt și trebuie să rămână, căci a puterii acestora nepătrunse de noi este și omenirea o arătare.

Fie dată în omenire parte cât mai frumoasă și neamului românesc!

Dumnezeu să ne țină în sfânta lui pază!

(Scrisoare către Alexandru Vlahuță, în *Opere*, vol. IV: Publicistică, ediție critică de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin, Editura pentru literatură, 1965, pp. 496-498; fragmente)

◆
56 Prim secretar
al P.C.R.,
patron de hotel și spion
A. SPÂNU

58 Întâiul voiaj,
ultimul drum
Titanic
M. MOȘNEAGU

**PASTILA
DE CUVINTE**

62 Cuvintele
Domnului
M. SALA

◆
65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 100 ani
de tranziție...
în secolul al XIX-lea
I. GHICA,
V. IONESCU

**FEMEILE
DIN SPATELE
BĂRBAȚILOR
CELEBRI**

71 Charlotte
Garrigue Masaryk
T. STĂNESCU-
STANCIU

◆
76 Avionul
de Washington
aterizează la Londra
Alexandru Bârlădeanu
în orașul de pe Tâmba, 1966
M. RETEGAN

81 Pe vremuri,
oamenii
își trimiteau scrisori
Dimitrie Nenițescu
rezolvă hatâruri
și primește pedepse
G. FILITTI

CLIO ANUNȚĂ

85 Albumul
cu fotografii al bunicii
în pericol
A.-S. IONESCU

87 Când cânta
chitara...
la Muzeul Brukenthal
I. MESEA

91 Școala
ridică neamul
D. STĂNESCU

**HOOVER
INSTITUTION**

93 Competențele
Comitetului Național
Român

94 Bilanțul
relațiilor economice
româno-germane
la sfârșitul
celui de Al Doilea
Război Mondial
B. COSTACHE,
V. AXENCIUC

106 Caragiale
față cu prințul de Wales
T.D. LAZĂR

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

88 În București,
acum 50 ani

108 Telex

**19; 24; 110;
111** Blitz ... Concurs;
Blitz 200 ; Rebus; Dialog

Ctitoria lui Ștefan cel Mare din Baia

vărat în timpul lui Ștefan cel Mare.

Hotinul apare ca cetate cu episcopie catolică încă din 1310, prima pomenire a ținutului datând din prima jumătate a secolului al XV-lea. Târgul Iașilor este menționat la 1408, Soroca la 1470, cetatea și ținutul Orhei la 1470, respectiv 1531; ținutul Fălciu, consemnat abia în secolul al XVI-lea, era mult mai vechi; Horincea (Oancea) este atestat în jurul anilor 1500; târgul Lăpușnei exista cu siguranță la 1400, iar ținutul, organizat sub Alexandru cel Bun, este atestat la 1435; Tigheciul, care se întindea până pe Ialpug, apare la 1473, iar Tighina (sau, cu alt nume, Ciubărciu) este pomenită ca punct de vamă la 1408, deși așezarea este sesizată arheologic încă din secolele XI-XII. Din organizarea și întinderea ținuturilor se vede clar că Prutul nu a constituit în vechime niciun fel de graniță, fiindcă multe dintre aceste unități teritoriale încăleacă râul, întinzându-se de o parte și de alta a sa (de exemplu, Cernăuți, Iași, Fălciu, Tigheciul).

De mare importanță sunt cetățile și ținuturile Chilia și Cetatea Albă, adevărați „plă-

mâni” ai Moldovei în Evul Mediu, în sensul că pe aici țara românească est-carpatică „respira”, prin mijlocirea apei, spre lumea largă. Vechi cetăți bizantine, preluate și de slavi, devenite puncte comerciale genoveze, ocupate apoi de tătari etc., ajung sub Petru al II-lea, la finele secolului al XIV-lea, sub stăpânirea Moldovei. La 1384 și 1388, de exemplu, enciclicele *catholicosilor* armeni numesc Cetatea Albă drept oraș românesc, ca și unele surse slave contemporane. La 1448, în condițiile presiunilor Regatului Ungariei și ca răsplată pentru ajutorul oferit în ocuparea tronului, voievodul Petru al III-lea ceda lui Iancu de Hunedoara, guvernatorul Ungariei și protectorul său, cetatea Chilia, unde se va instala garnizoana ungurească. Ștefan cel Mare, după o încercare nereușită în 1462, avea să readucă cetatea între granițele Moldovei, la 1465. Din păcate, nu peste mult timp, la 1484, otomanii vor ocupa aceste două cetăți, în strădania lor de a transforma Marea Neagră în „lac turcesc”, controlând întregul trafic prin strâmători, înspre și dinspre Marea Mediterană.

O parte dintre locuitorii Chiliei și Cetății Albe au fost robiți și strămutați pe malurile Bosforului, pentru popularea Capitalei. Această răpire a dat o mare lovitură comerțului Moldovei și dinamicii întregii vieți economice a țării. Domnul român și urmașii săi, ca și regii Poloniei nu s-au resemnat cu această situație, încât chiar intrarea oștilor polone în Moldova, la 1497, a fost justificată prin intenția de a recupera de la otomani cetățile de la Dunăre și mare. Oștile polone au fost învinse de moldovenii la Codrîi Cosminului (Dumbrava Roșie), iar recuperarea dorită nu s-a mai realizat, spre marea pagubă a Moldovei, în primul rând.

Destinul medieval și modern timpuriu al regiunii dintre Prut și Nistru a fost parte a evoluției întregii Țări a Moldovei. De la organizarea principalelor instituții ale statului până la forma unităților administrative locale ținuturile, de la structura socială și regimul de proprietate până la viața spirituală, totul se derula identic. Coeziunea comunităților era susținută în chip substanțial, ca peste tot, de Biserică, în cazul românilor de cea bizantină, organizată sub forma mitropoliei țării, întemeiate în secolul al XIV-lea, la Suceava. Vechile monumente de cult, unele păstrate până azi, altele doar atestate documentar sau arheologic, altele complet pierdute, arată o viață spirituală intensă, grupată în jurul Bisericii (mănăstirii). Stilul vechi originar al bisericilor este cel bizantin, puternic modificat în epoca Renașterii de influențele venite dinspre Transilvania și Polonia (elemente gotice). Vechea tradiție cultă răsăriteană, îmbogățită cu elemente arhaice din zestrea meșterilor populari și cu varii

Din îmbinarea izvoarelor scrise cu datele arheologice reiese că pe teritoriul Moldovei s-au aflat în secolele XII-XIV mai multe centre de putere și nuclee politice. Cel mai important, de unde a pornit Țara Moldovei, a fost cel nordic și nord-vestic (numit ulterior Bucovina), unde se află toate cele trei vechi reședințe ale domnilor țării: Baia, Siret și Suceava. Acest nucleu, spre a i se putea înțelege menirea, trebuie pus neapărat în legătură cu un altul, similar și tot românesc, anume cu Voievodatul Maramureșului.

Nu trebuie neglijat însă nici nucleul politic din sud, care va fi rezistat multă vreme, înainte să se supună puterii dom-

nești. Acesta (dominat, parțial și temporar, de tătari) cuprindea și regiunea de la nordul gurilor Dunării și litoralul Mării Negre, de la vărsarea brațului Chilia până la Limanul Nistrului și a stat mult timp în legătură strânsă cu țara românească de la sud de Carpați și cu dinastia

acesteia – Basarabii. De altminteri, denumirea de Basarabia, dată inițial sudului Moldovei dintre Prut și Nistru („părțile tătarești” sau zona Bugeacului), provine chiar de la numele lui Basarab I și al primilor săi urmași – începătorii dinastiei Basarabilor –, care au

stăpânit unele regiuni de la nordul gurilor Dunării până la vărsarea Nistrului în mare.

CREȘTEREA ȘI DESCREȘTEREA ȚĂRII MOLDOVEI

Academician IOAN-AUREL POP

Din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, soarta teritoriului românesc situat între Prut și Nistru se leagă indisolubil și se confundă cu soarta întregii Moldove. Formarea și afirmarea instituțiilor voievodatului de sine stătător (domnia, consiliul domnesc, adunarea țării, armata și sistemul de apărare, justiția, biserica, organizarea administrativ-teritorială etc.) cuprind toată țara, până la Nistru și până la Marea Neagră, răsfrângându-se asupra tuturor locuitorilor. În jurul anilor 1400, întreaga Moldovă istorică, dintre Carpați, Nistru, Ceremuș și Ma-

rea Neagră, în ciuda unor litigii și imprecizii de hotar sau a prezenței unor enclave etnice străine, era organizată sub autoritatea domnilor de la Suceava.

Bisericile și cetățile au constituit osatura Moldovei. Biserica din Căușeni, ridicată în prima jumătate a secolului al XV-lea

La finele secolului al XIV-lea, dar mai ales în secolul următor, se structurează, pe locul unor vechi nuclee politice și militare, ținuturile Moldovei, dinspre vest și nord-vest spre sud și sud-est. Astfel, izvoarele menționează cetatea și apoi ținutul Hotinului, ținuturile Iași, Fălciu, Soroca, Țetina, Orhei, Horincea, Lăpușna, Tigheci, Tighina, Chilia, Cetatea Albă, și ele, în majoritate, cu cetățile lor. Rețeaua de cetăți de apărare de-a lungul Nistrului a fost schițată, după posibilități, încă de Alexandru cel Bun, dar a fost constituită cu ade-

Moldovei (Ghedeon). Stipulațiile documentului conțineau, între altele, recunoașterea autonomiei țării românești est-carpatice, precum și angajamentul țarului Alexei Mihailovici Romanov de a-l ajuta pe principele Gheorghe Ștefan (1653-1658) să recupereze cetățile din sud și regiunea Bugeacului, răpite în trecut Moldovei de către „păgâni”. Acest document nu a avut nicio urmărire practică.

În condițiile prestigiului țarului Petru I, a politicii sale de anvergură europeană și a unui oarecare interes manifestat de acesta pentru țările creștine ortodoxe din sud-estul Europei, factorii politici români nu puteau să rămână indiferenți. Cele mai mari speranțe în Rusia le avea savantul preiluminist și principele Dimitrie Cantemir, care-i propunea, la 1711, țarului Petru I reluarea împreună a luptei antiotomane, cu rezultatul știut (*Magazin istoric*, nr. 7/2011).

In a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, odată cu ascensiunea Rusiei în Europa Centrală și de Sud-Est, chestiunea orientală se acutizează. În 1768, la insistențele Franței, sultanul avea să declare război Rusiei, pe care o considera prea implicată în competiția pentru tronul polonez. La nici un an de la declanșarea războiului, Țările Române erau ocupate de trupe țariste, primite foarte bine de domnul de la București, Grigore al III-lea Ghica, de boieri, de înalții ierarhi. Entuziasmul unora, care se vedeau scăpați de „păgâni”, era atât de mare, încât anumiți delegați ai elitei conducătoare a Țării Românești s-au dus să prezinte direct omagii țarinei și să-i ceară chiar încorporarea țării lor în Rusia. Astfel, Moldova și Țara Românească au acum

Demantelarea zidurilor cetății Teșina
(imagine de pe site-ul basarabia-bucovina.info)

ocazia să trăiască sub administrație militară rusă, între 1769-1775, respectiv 1770-1774.

În aceste circumstanțe, Rusia formulează din nou, mai direct și mai ofensiv, ideea „independenței” Principatelor, plasate însă în sfera sa de influență. Între timp însă, aceste succese reale și morale rusești, destul de scump plătite, încep să stârnească îngrijorare, deopotrivă printre români și în rândul marilor puteri. Românii se văd spoliați de numeroasele trupe ruse (care trebuia întreținute și care se dedau la jafuri și rechiziții), ca și de desfășurarea generală a războiului pe teritoriul lor mai rău decât pe vremea otomanilor, iar Austria, Anglia, Prusia își dădeau seama de pericolul prea marii ascensiuni a Rusiei.

După ce, sub pretextul formării unui cordon sanitar, trupele austriece ocupaseră aproape jumătate din Moldova, în mai 1775, se semnează de către cele două puteri „tratatul” prin care ținuturile din nordul țării, de circa 10.000 km pătrați, cu vechile capitale Baia, Siret și Suceava, cu gropnițele domnești de la Rădăuți și Putna, cu locurile de închinăciune de la

Voroneț, Sucevița și Moldovița, cu Dumbrava Roșie și cu Cernăuți, erau anexate Austriei. Chestiunea acestui teritoriu, numit mai ales de-atunci Bucovina (altminteri, Moldova nordică era plină de codri de fagi, adică de „bucovine”), nu era atât scoaterea sa de sub o atârnare indirectă față de Imperiul Otoman și plasarea sub stăpânirea efectivă a Habsburgilor, cât frângerea sa din trupul țării, schimbarea destinului său în raport cu acela al Moldovei în general. Or, această parte de nord și nord-vest a țării era chiar nucleul Moldovei, de unde pornise întemeierea voievodatului, unde se afla inima sa și mormântul voievodului-simbol, Ștefan al III-lea, socotit „Mare și Sfânt” încă spre finalul domniei sale, cât mai era în viață (cum spune Grigore Ureche).

Franța lui Napoleon (ca și Anglia, de altfel) spera să folosească Imperiul Otoman – „omul bolnav al Europei” în conformitate cu interesele sale, neutralizând cumva Rusia și Austria cu anumite compensații, inclusiv teritoriale. De exemplu, în planurile lui Talleyrand, ministrul de Externe al Franței, intra și

Biserica Măzărache din Chișinău

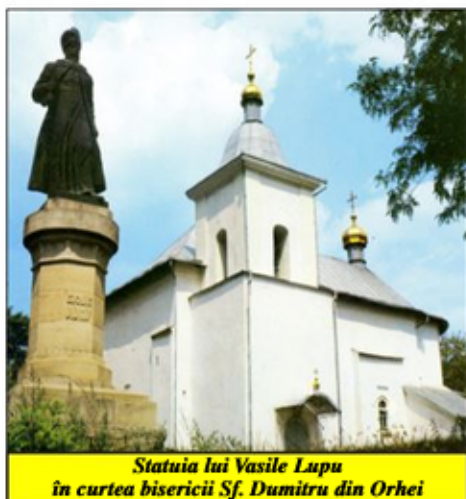
influențe, asimilate și sintetizate în chip original, a dat naștere stilului moldovenesc, cu anumite inflexiuni (destul de puține) și în Moldova dintre Prut și Nistru. Alături de mănăstirile rupestre de la Tâpova, din ținutul Lăpușna (atestată în secolul al XVI-lea, dar cu nivel arheologic din secolele XIII-XIV), Butuceni și Peștera (pe Răut), din secolul al XVII-lea, se remarcă mănăstirile (unele, mai întâi, schituri) de la Vărzărești (secolul al XV-lea), Căpriană (secolele XV-XVI), Japca (secolul al XVI-lea), Suharna (secolele XVI-XVII), Hâncul (secolul al XVII-lea), Hârbovăț, Hârjauca, Rughi (ctitoria domnului Grigore al III-lea Ghica), Curchi, Cosăuți, Tabăra, Condrîța (fondată de ieromonahul Iosif de la Căpriană), Cușelăuca, Suruceni, Dobrușa (fondată de monahul Ioasaf de la Probota), Țigănești (toate din secolul al XVIII-lea), Frumoasa (1804), bisericile mai vechi de la Chilia, Cetatea Albă, de la Bălți (biserica Sf. Nicolae), biserica Măzărache din Chișinău (unele ruinate sau dispărute și reconstruite în perioada modernă), biserica Sf. Dumitru de la Orhei, ctitoria lui Vasile Lupu (1636), biserica veche de la Căușeni

(ctitoria domnului Grigore Callimachi, cu pictură din secolul al XVIII-lea) etc.

In unele dintre aceste lăcașuri de cult cu rădăcini medievale, mai ales în mănăstiri, au funcționat ateliere de copiat cărți, de broderie, au existat arhive și biblioteci. Se cunosc, de exemplu, frumoase manuscrise cu miniaturi din Moldova, cărți bisericești cu legături scumpe, din metale prețioase. Vechiul patrimoniu cultural-artistic religios al Basarabiei s-a îmbogățit, în împrejurări nedorite, pe vremea principelui Alexandru Ioan Cuza, când datorită secularizării averilor mănăstirești și obligativității derulării slujbelor în limba română, câțiva călugări tradiționaliști și filoruși de la Mănăstirea Neamț au trecut Prutul, fondând Mănăstirea Noul Neamț, de la Chițcani, pe Prut. Atunci s-a transportat la Noul Neamț vechea bibliotecă mănăstirească de la Neamț, cu inesti-

mabile valori artistice, unele adevărate capodopere ale miniaturii medievale și cu prețioase cărți – vechi tipărituri rare –, care au fost distruse sau pierdute pe parcursul secolului al XX-lea, sub regimul sovietic.

Până pe la jumătatea secolului al XVII-lea, nimeni și nimic nu puteau să prevadă vreun rol special al Rusiei în destinul Moldovei și al Țărilor Române în general. Treptat, de la jumătatea secolului al XVI-lea, Rusia începuse să-și asume și ea rolul de moștenitoare a tradiției bizantine (prin ideologia „celeia de-a treia Rome”), în condițiile în care otomanii înaintaseră până spre Viena, toate popoarele de credință răsăriteană fiind cucerite ori dependente de islamici (otomani) sau de catolici (Habsburgi și polonezi). Cumva, vag și mitic, această „a treia Romă” pravoslavnică începea să exercite o anumită atracție pentru creștinii ortodocși, inclusiv români. La scurt timp după încorporarea Ucrainei la Rusia (1654), s-a semnat, la Moscova, primul tratat de alianță dintre această din urmă țară și Moldova (1656), prin mijlocirea patriarhului Ierusalimului și al mitropolitului

Statuia lui Vasile Lupu
în curtea bisericii Sf. Dumitru din Orhei

„Limba dominantă pe străzi este limba moldovenească, adică cea românească.“

Casă în stil moldovenesc din Chișinău de la începutul secolului al XX-lea

BASARABIA ȘI UNIREA DIN 1859

Dr. ION VARTA

Apăsăți de administrația civilă sau militară, supuși unui intens proces de rusificare, mulți români din Basarabia răpită în 1812 de Rusia țaristă își căutau refugiu în Moldova de peste Prut.

Boierimea românească locală a protestat împotriva uzurpării drepturilor lor străvechi, trimițând mai multe memorii împăratului Alexandru I și autorităților centrale de la Petersburg.

În 1815 guvernul țarist l-a trimis pe Pavel Svinin, funcționar în Ministerul Afacerilor Externe, să examineze temeiul plângerilor venite din Basarabia (Magazin istoric, nr. 3/2012).

Riposta intransigentă a boierimii locale la nelegiuirile la care recusesse administrația rusă din Basarabia, despre care Svinin a informat autoritățile centrale, cât și amploarea exodului populației românești din aceste locuri au impus Petersburgului să întreprindă noi măsuri menite să curme fuga.

Protecția spațiului rural

Odată cu suprimarea Înalțului Sfat, prin care se punea capăt autonomiei Basarabiei, partida națională boierească pierdea o pârghie importantă. Rezistența față de politicile de deznaționalizare și rusificare, pentru perioada imediat următoare, nu va mai înregistra

manifestări temerare și de rezonanță, ca în anii precedenți. Cu toate acestea, elementul majoritar românesc rezistă în continuare, cu un anumit succes, unor atare politici. Aceasta se exprimă, în particular, printr-o atitudine rezervată, uneori, chiar ostilă a anumitor categorii sociale față de autoritățile imperiale ruse de ocupație. În acest sens,

Timbru din perioada interbelică
cu mănăstirea Rughi

„liniștirea” Austriei, care urma să primească, la nevoie, chiar Principatele Române sau părți importante din ele. Fel de fel de călători, falși călători, diplomați, emisari și experți francezi se interesau de soarta Țărilor Române, recurgeau la anchete sau elaborau rapoarte despre situația Principatelor Dunărene. Multe erau doar compilații de date luate din surse intermediare, dar altele conțineau informații utile, inedite și interesante nu doar pentru factorii de decizie politico-militară. Un exemplu este oferit de Antoine François Le Clerc, care elabora la 1805 un *Memoriu topografic și statistic asupra Basarabiei, Valahiei și Moldovei*, con-

siderate „provincii ale Turciei din Europa”. Prima parte a raportului se cheamă *Despre Bugeac sau Basarabia*, zonă descrisă ca fiind o parte a Moldovei, desprinsă de otomani din trupul Moldovei. Surprinzător de matură și de favorabilă sorții viitoare a poporului român este propunerea ca Poarta să redea țării

Bugeacul (Basarabia), apreciat ca „enclavă a Moldovei”, în care principele ar trebui să întărească cetățile Tighina (Bender) și Cetatea Albă (Akerman). Se mai relevă că, prin această reșezare firească a teritoriului Moldovei, Rusia și Imperiul Otoman nu ar mai avea frontieră comună, ceea ce ar fi fost deopotrivă în avantajul românilor, al Franței și al celorlalte puteri creștine occidentale.

In octombrie 1806, țarul a poruncit trupelor sale să treacă Nistrul și să ocupe Principatele Române. În noiembrie 1807, țarul Alexandru I transmitea ambasadorului Franței în Rusia

cererea oficială (spre expediție la Paris), de a ocupa Principatele Române. Napoleon, bine sfătuit, a acceptat cererea rusă cu condiția anexării pentru sine a Sileziei, ce aparținea Prusiei, față de care țarul se angajase solemn, printr-o convenție. Pe de altă parte, nici diplomația rusă nu era lipsită de subtilități. Contele Tolstoi, ambasadorul rus la Paris, în discuțiile cu ministrul de Externe francez, a susținut că tratatul de la Tilsit – din 7 iulie 1807 – se referea la evacuarea Moldovei și Țării Românești, nu a Basarabiei (Bugeacului), adică a nordului gurilor Dunării.

În februarie 1808, la Petersburg, se reiau discuțiile dintre Franța și Rusia privind împărțirea sud-estului Europei. Rusia dorea Moldova, Țara Românească și Bulgaria, fiind de acord ca Franței să-i revină Albania, Moreea și Candia (Creta). Diplomația franceză privea aceste discuții drept conjuncturale, până la impunerea dominației sale în Spania și revenirea în forță spre est. În 1808, la Erfurt, Napoleon a recunoscut posesiunile ocupate de Rusia, s-a angajat să accepte încorporarea de către țar a Principatelor Române și granița rusă pe Dunăre, s-a legat să nu facă pace cu Anglia până când aceasta nu ar recunoaște Finlanda, Țara Românească și Moldova ca parte a Imperiului Țarist. Din calcul politic, până și Viena a anunțat că nu se opune anexării Principatelor de către Rusia.

Apropierea invaziei napoleoniene i-a determinat pe ruși să se mulțumească, la Pacea de la București (mai 1812) doar cu teritoriul dintre Prut și Nistru, asupra căruia au extins apoi denumirea de Basarabia, ce desemna inițial doar partea de sud, Bugeacul. ■

Cetatea Hotin

celorlalți boieri. Actele oficiale ale administrației locale atestă, la 1863, faptul că partida boierilor care năzuiau să restabilească națiunea moldovenească în Basarabia, în eventualitatea unei situații care i-ar da dreptul de a cere unirea cu Moldova, a împiedicat nobilimea basarabeană prorusă să redacteze o adresă împăratului, cu prilejul evenimentelor din Polonia.

Guvernatorul general al Novorossiei (teritoriu cuprinzând țărmurile Mării Negre și cele nord-estice ale Mării Negre) și Basarabiei îi scria guvernatorului civil al Basarabiei, Ivan Velio, la 28 mai 1863: „Am primit informația că nobilimea basarabeană, pregătindu-se a redacta o adresă împăratului, cu prilejul evenimentelor din Polonia, este împiedicată de opoziția partidului boierilor, care visează să restabilească în drepturi nația moldovenească din Basarabia, în scopul de a crea circumstanțe care să-i dea dreptul de a cere unirea cu Moldova.“ Activitatea acestui grup patriotic, după cum o atestă și autoritățile țariste, va

continua cel puțin un deceniu și jumătate.

Suprimarea învățământului în limba română

În fruntea partidei boierești prounioniste se aflau secretarul Adunării Deputaților Nobilimii, Alexandru Cotruță, fratele lui, judecătorul Carol Cotruță, doi frați Casso (fiii lui Ștefan Casso), frații Ioan și Constantin Cristi, Constantin Cazimir și fiul lui.

Pentru a pregăti condițiile unei eventuale uniri a Basarabiei cu România, nobilimea din partida națională basarabeană întreținea legături permanente cu naționaliștii din dreapta Prutului. Într-un document de la cancelaria guvernatorului general al Novorossiei și Basarabiei din 1864 se menționa: „Am primit în Moldova informații că între Cahul și Chișinău s-a înființat de către revoluționari o poștă pentru trimiterea corespondenței lor și pentru trecerea fără pașapoarte a oamenilor, de la care iau pentru aceasta câte trei ruble și că astfel de poștă

există între Ismail și Cetatea Albă; că moldovenii de la Chișinău (tineri de familie bună) au legături cu Iași și Bucureștii pentru unirea Basarabiei cu Principatele prin mijlocirea moldovenilor care vin din Principate la Chișinău pentru scrisori.“

Tendențele unioniste ale românilor basarabeni, manifestate după Unirea Principatelor Române, au alertat autoritățile țariste. S-a însășprit și politica de rusificare în ținut. Pentru a curma legăturile românilor de pe ambele maluri ale Prutului au fost adoptate măsuri severe la frontiera de pe acest râu despărțitor și în interiorul provinciei. Cetățenii români sosiți din dreapta Prutului în Basarabia erau supuși unei supravegheri rigide.

Ministrul Instrucției Publice din Imperiul Rus, Dmitri Tolstoi, care vizitase Basarabia la 1867, găsea absolut anormală situația că românii basarabeni nu cunoșteau limba rusă și în multe parohii serviciul divin se oficia în limba română. El considera „absolut necesar a se pune capăt acestei despărțiri de stat, întrucât acum, poate mai mult ca oricând, cultura rusă a moldovenilor din Rusia a căpătat o semnificație politică, deoarece unirea Moldovei cu Valahia și formarea unui principat aproape neatârnat și puțin binevoitor pentru noi produc o acțiune de atracție vădită și la vecinii moldoveni din Basarabia“.

Astfel, în această perioadă a fost suprimată predarea limbii române în Liceul Regional din Chișinău (1866), în Seminarul Teologic (1867) și în școlile județene (în cea din Hotin, în 1868; în celelalte, în 1871). ■

Trope rusești pe străzile Varșoviei după înfrângerea revoltei din 1863

se evidențiau boierii cu sentimente naționale. Fiodor Vișel, viceguvernatorul Basarabiei, menționa, pe la 1823, reticenta consecvență a majorității covârșitoare a nobililor basarabeni față de tot ce era rusec: „Niciunul dintre ei nu știa rusește și n-a avut curiozitatea să vadă Moscova sau Petersburgul; din vorbă cu dâșii se putea observa că ei considerau nordul nostru ca o țară sălbatică. În schimb, mulți dintre ei se duceau la Viena.” Dar și reprezentanți ai altor categorii sociale au demonstrat aceeași reticenta față de elementele noi, de proveniență străină, implantate de regimul imperial, inclusiv, față de limba rusă. Douăzeci de ani mai târziu, marele scriitor polonez de origine lituaniană Iosef Kraszewski, care vizitase Basarabia și Chișinăul, în anul 1843, menționa că „limba dominantă pe străzi este limba moldovenească, adică cea românească.” În ciuda promovării consecvente a unei politici de colonizare a ținutului cu populație alogenă, Basarabia, chiar și capitala acesteia, își conservase, în mare parte, esența românească și pentru perioada ulterioară. Scriitorul rus Vsevolod Garșin, fiind în trecere prin Chișinău în anul 1877, cu ocazia războiului ruso-româno-otoman din anii 1877-1878, constata că orașul principal al guberniei continua să-și mențină caracterul predominant românesc: „Chișinăul este un oraș care nu are nimic rusec. Pe străzi nu se aude niciodată vorbindu-se rusește, ci numai în idiș și moldovenește.” Trebuie să recunoaștem că cea mai consecvență parte a populației românești din ținut care a reușit să-și conserve

identitatea proprie, tradițiile, obiceiurile, limba română, credința nealterată, a fost cea aflată în spațiul rural.

Opoziția partidei naționale

La scara întregii Basarabii, lupta pentru menținerea limbii române în justiție, administrație, biserică, școală constituia principala formă de manifestare a mișcării naționale a românilor basarabeni.

Înfrângerea Rusiei în Războiul Crimeii (1853-1856) a facilitat repunerea pe tapet a problemei Basarabiei. Marea Britanie și Austria erau dispuse să impună Petersburgului retrocedarea Basarabiei Principatului Moldovei. Napoleon al III-lea s-a opus însă din interese geopolitice franceze. Intenția diplomaților englezi și austrieci de a vedea Rusia răpusă și grav umilită nu coincidea cu strategiile de perspectivă ale celui de-al Doilea Imperiu. Napoleon al III-lea nu accepta o diminuare semnificativă a influenței rusești la Dunăre în beneficiul Austriei și Angliei, care puteau, în felul acesta, să-și consolideze pozițiile în regiune. Franța conta pe concursul Ru-

siei în viitorul război împotriva Austriei. La Congresul de Pace de la Paris din februarie-martie 1856, diplomația franceză a reușit să anihileze planul comun austro-englez și să impună varianta sa de compromis. Aceasta prevedea retrocedarea de către Imperiul Rus doar a trei județe din sudul Basarabiei: Cahul, Bolgrad, Ismail, cu o suprafață de 10.200 verste pătrate și cu o populație de 127.330 oameni.

Retrocedarea celor trei județe către Principatul Moldova (1857) și, în special, Unirea celor două Țări Române (1859) au avut o influență enormă asupra spiritului românilor basarabeni. Aceste evenimente au inspirat încredere nobilimii basarabene în reușita suprimării nelegiurii ce fusese comisă în 1812.

Înfrângerea Imperiului Rus în Războiul Crimeii și răscoala antițaristă din Polonia (1863), ce agravaseră situația externă și internă a Rusiei, erau considerate de fruntașii basarabeni un moment favorabil pentru realizarea idealului național.

Naționaliștii români din Basarabia ce optau pentru o atare idee au încercat să-și impună punctul de vedere și

Tun la Calafat, în vremea Războiului Crimeii, litografie colorată

Inaugurarea noului local al Accademia di Romania.
De la stânga la dreapta: Benito Mussolini, Emil Panaitelescu,
directorul Accademiei, D. Gusti, ministrul Instrucției Publice,
Stelian Popescu, directorul ziarului Universul

dispuneam de niciun document care să ateste că suntem proprietarii copiei, ce fusese plătită; nu întrețineam relații statale de niciun fel cu Sfântul Scaun; s-ar fi putut pune problema unor plăți exorbitante pentru chirie, întrucât copia fusese „găzduită” de Vatican timp de aproape 30 de ani; erau nerezolvate multe litigii de natură materială, spirituală sau umană între România și Vatican, ivite mai ales după ruperea relațiilor diplomatice. În plus, instrucțiunile din țară de la cel mai înalt nivel erau destul de stricte: să nu lăsăm impresia că oficializăm relațiile cu Vaticanul; să nu promitem rezolvarea într-un termen scurt a situațiilor litigioase între cele două părți; să nu acceptăm reciprocitatea de orice natură în schimbul obținerii copiei Columnei.

După câte am înțeles, poziția destul de rigidă a părții române era determinată mai ales de faptul

că în conducerea țării nu se stabilise o poziție unitară față de relațiile cu Vaticanul.

În timpul tratatelor am ținut legătura numai cu Nicolae Ceaușescu și cu președintele Consiliului de Miniștri, Ion Gheorghe Maurer. Ministerul Afacerilor Externe a fost informat doar la sfârșitul discuțiilor.

Începutul contactelor cu un reprezentant al Vaticanului a fost realizat în vara anului 1966, folosind pretextul unei „vizite de prezentare” la Decanul Corpului Diplomatic (care era nunțiul apostolic Carolo Grano) a noului ambasador român numit la Roma. Cu acel prilej i-am solicitat Monseniorului Grano să îmi mijlocească o întrevedere cu Monseniorul Agostino Casarolli, cardinalul care îndeplinea funcțiile echivalente de prim-ministru și ministru al Afacerilor Externe al statului Vatican. Astfel au început convorbirile cu Monseniorul Agostino Casarolli, care au durat până în luna

decembrie 1966, alternativ, la Nunțiatura Apostolică din Roma și la una dintre reședințele papale de la Grottaferrata, din apropierea Romei.

Pentru comunicări și legături operative între cele două părți, ca și pentru eventualele probleme administrativ-birocratice au fost numiți și folosiți Monseniorul Poggi din partea Vaticanului și atașatul cultural al Ambasadei române Lucian Mureșan.

După cum și era de așteptat, aria discuțiilor dintre partea română și Sfântul Scaun a fost mult mai largă decât recuperarea copiei Columnei lui Traian. În fapt, Monseniorul Casarolli a pus în discuție ansamblul relațiilor dintre Vatican și România și unele probleme punctuale nerezolvate între cele două părți: situația Bisericii catolice și greco-catolice, situația unor dioceze, situația clerului catolic și a unor reprezentanți ai acestuia, circulația în exterior a clerului greco-catolic și mai ales participarea la unele manifestări ale Vaticanului etc.

Pe parcurs, partea română a căutat să mai rezolve câte ceva, iar pentru alte probleme s-a convenit să se manifeste mai multă răbdare de ambele părți, pentru a fi rezolvate în timpuri mai propice. De asemenea, s-a convenit ca prin retrocedarea copiei Columnei lui Traian să înceapă un proces de dezgheț în relațiile României cu Vaticanul.

Ca un gest pozitiv al părții române, conducerea de la București a încuviințat să ofi-

În urmă cu 45 de ani, aflată abia la al doilea număr, revista Magazin istoric anunța, prin vocea istoricului Hadrian Daicoviciu: „Aducem Columna!” Evident, nu revista o aducea, nici istoricul care semna articolul respectiv. Vă putem prezenta acum și povestea din culise, pe care atunci nici nu o știam, nici nu am fi putut-o spune.

ODISEEA COPIEI COLUMNEI LUI TRAIAN

Ambasador CORNEL BURTICĂ

Sanctitatea Sa,
Pius al VI-lea

În perioada aprilie 1966-aprilie 1969 am îndeplinit funcția de ambasador al României în Italia. În această calitate, am primit însărcinarea din partea lui Nicolae Ceaușescu,

prim-secretar al C.C. al P.C.R., să mă ocup de recuperarea copiei Columnei lui Traian și de redobândirea statutului inițial al Accademiei di Romania din Roma.

Ambasadorul
Cornel Burtică

În anul 1938, Guvernul României a comandat unei societăți italiene, cu legături la Vatican, executarea unei copii a Columnei desfășurată pe orizontală, în scop documentar-didactic (pentru istorici, arheologi, studenți etc.).

Toate formalitățile legate de executarea comenzii – supervizarea lucrărilor, plățile, documentațiile etc. – s-au efectuat prin Accademia di Romania din Roma, depozitarul documentelor fiind secretarul general al acestei instituții.

Copia Columnei nu a putut fi însă transportată în România, deoarece a izbucnit Al Doilea Război Mondial. În aceste condiții, Vaticanul a depozitat copia Columnei în Museo Laterano di Palazzo delle Mostre.

În anul 1950, în condițiile „războiului rece”, România a rupt relațiile diplomatice cu Vaticanul și implicit orice dialog cu acesta.

În același timp, România a pierdut dreptul de proprietate și de folosință a Accademiei di Romania, întrucât a încălcat contractul încheiat cu statul italian privind modul de folosire al Accademiei (fusesse mutat personalul ambasadei în clădirea respectivă). Guvernul italian a avut o atitudine pozitivă și am rezolvat destul de repede acest litigiu în vara anului 1966, prin tratativele dintre Ambasada română și Ministerul Afacerilor Externe italian.

Între timp, secretarul general al Accademiei di Romania a decedat, iar familia sa a cerut azil politic în Italia și a refuzat orice discuție privind restituirea documentelor pe care le deținea.

Tratativele cu Vaticanul au început în luna iunie 1966, sub auspicii nu prea bune pentru partea română, deoarece: nu

Avanpremieră editorială **VIZITA LUI DEJ**

*Gazda (stânga) și musafirul Gheorghe Gheorghiu-Dej în centru cu Mihail Ralea în stânga și Petru Groza;
(Fototeca online a comunismului românesc, cota 195/1945)*

IOAN HUDIȚĂ

Fragmentul pe care îl publicăm în continuare – ce face parte din volumul al XV-lea al Jurnalului politic ținut de Ioan Hudiță, aflat sub tipar la Editura Comunicare – a fost scris la doar o săptămână după încheierea Conferinței de la Potsdam (16 iulie-2 august 1945). Liderul sovietic I.V. Stalin, premierul britanic Clement Attlee și noul președinte american Harry Truman au continuat discuțiile începute între cele trei mari puteri învingătoare în Al Doilea Război Mondial la Teheran și Ialta, definind modul de organizare a lumii.

În România, după victoria obținută de comuniști la 6 martie 1945 prin instaurarea guvernului condus de dr. Petru Groza, regele Mihai a declanșat greva regală. Reprezentanții partidelor istorice se agătau de orice speranță, crezând că se mai putea încă evita instaurarea regimului comunist. În tabăra cealaltă, se declanșase deja lupta pentru putere între diferitele grupări. Așa se explică demersul întreprins de Gheorghe Gheorghiu-Dej (pe care îl prezentăm în acest număr) și de Ana Pauker și Vasile Luca (episodul următor).

Ioan Hudiță a fost istoric și om politic, membru al Partidului Național-Tărănesc. A ocupat funcția de ministru al Agriculturii și Domeniilor în al doilea guvern Sănătescu (noiembrie-decembrie 1944) și în guvernul Rădescu, care i-a urmat.

Academician Dan BERINDEI

Joi, 9 august 1945
La 7.30 dimineață îmi telefonează Agiu [Constantin, membru al Partidului Comunist, demnitar al regimului de după 1947; a murit în 1961 – D.B.] că va veni cu Gheorghiu-

Dej în scara aceasta la ora 9, dacă-mi convine ora. De acord cu el.

Seara, pe la 9 și 10, când se întunecase bine, au sosit Gheorghiu-Dej și Agiu, care veneau pentru a doua oară în

casa mea (prima dată fusese la începutul lui martie 1945). Dej apare zămbăreț și degajat, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat între noi de la martie și până azi. Agiu e mai natural, pare jenat și privește

cializeze convorbirile în curs cu Vaticanul și în acest sens am înaintat în luna octombrie o Notă verbală a Ambasadei române către Nunțiatura Apostolică la Roma.

Gestul a fost mult apreciat de Sfântul Scaun. Sanctitatea sa Paul al VI-lea ne-a făcut cunoscut în noiembrie 1966, prin Monseignorul A. Casarolli, aprecierea sa și faptul că ne confirmă dreptul de a ne restitui copia Columnei pentru că-și amintește că era subsecretar de Stat la Vatican atunci când Guvernul României a comandat-o.

Comunicându-ne aprobarea preluării copiei Columnei, Papa Paul al VI-lea a transmis părții române rugămintea ca la festivitatea de inaugurare a acesteia să se amintească faptul că a fost conservată timp de aproape 30 de ani în depozitele-muzeu ale Vaticanului.

După încheierea tratatelor cu Vaticanul, am început „tratativele” cu partea română privind preluarea și transportul în țară a copiei Co-

lunii. Au apărut fel de fel de „specialiști” care revendicau „dreptul” de a fi socotiți participanți la tratativele cu Vaticanul (!), alții revendicau dreptul de a face parte din „comisia de evaluare”; destul de mulți se dădeau drept experți în ambalarea copiei Columnei.

La această inflație de soluții (unii cereau să vină chiar cu cuiele și scândura din țară!), Ambasada pe baza unor calcule a propus să folosim o firmă a Vaticanului specializată în ambalare și transport și care avea și costuri mai scăzute. Eșalonul doi de la București nu ne-a aprobat soluția!

Întrucât ajunsesem în luna decembrie 1966 și nu rezolasem nimic, m-am urcat în avionul de București și m-am prezentat la Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri, cu soluțiile comparative. În câteva ore am obținut aprobarea. A fost consultat telefonic și Nicolae Ceaușescu, care a aprobat pe loc soluția aleasă.

Am mai rezolvat pe loc cu autoritățile de la București

unele probleme organizatorice (Comisia care să preia copia Columnei, graficul de ambalare și transport etc.).

Până la începutul lunii ianuarie 1967, copia Columnei lui Traian a fost ambalată și încărcată la Roma într-un tren de marfă format din 18 vagoane. Pentru a fi siguri că trenul nu va fi deviat pe traseu și va ajunge pe teritoriul României, a fost numit diplomatul Ion Mazilu, consulul României la Roma, ca un fel de „comandant” al trenului, pe care l-a însoțit până la Timișoara, predându-l autorităților române.

Din păcate, mergând în țară în vara anului 1967, am găsit trenul încărcat cu prețioasa copie a Columnei lui Traian zăcând în Triajul București, din cauza neglijenței autorităților competente, care au întârziat cu amenajarea locației unde trebuia instalată. Cu „oarecare” întârziere, copia Columnei lui Traian a fost expusă în cadrul Muzeului Național de Istorie, unde se află și astăzi. ■

Columna, înaltă de 39,83 m, a fost ridicată de arhitectul Apollodor din Damasc în mijlocul forului lui Traian din Roma. Este acoperită de un basorelief din marmură de Carrara, desfășurat în spirală de jur-împrejurul Columnei, cu 125 scene ilustrând luptele dintre romani și daci din cele două războaie (101-102 și 105-106).

Columna a fost inaugurată la 12 mai, anul 113.

de a candida separat, eventual și ei pe liste comune. La nevoie îi putem lăsa de-o parte pe liberalii lui Dinu Brătianu, încheind acordul numai noi, social-democrații și național-tărăniștii“. „Și în cazul că am accepta să mergem pe liste comune, am întrebat eu, care ar fi proporția dintre partide, după d-voastră?“ „Pentru a vedea că noi suntem rezonabili și ne dăm seama de realitate, răspunde Dej, dintre cele 80% de mandate care rămân după ce lăsam 20% dintre ele minorităților naționale, d-voastră și liberalii 60%, iar noi și social-democrații 40%. Nu cred că pretențiile noastre sunt exagerate.“ „Desigur, i-am răspuns eu, pretențiile d-voastră nu sunt exagerate, ele sunt pur și simplu fantaziste, ca să nu spun de-a dreptul ridicole.“

Dej și Agiu s-au uitat la mine, mirați, crezând că eu glumesc. Dej mi-a cerut să spun eu la ce proporție mă gândesc. Le-am răspuns că nu mă gândesc la niciuna, întru-

cât liste comune partidul nostru nu poate accepta absolut cu niciun partid, fiind vorba de programe atât de diferite între ele. „Țara trebuie să se pronunțe pentru programul pe care-l voiește să-l vadă înfăptuit, lucru care nu se poate realiza decât cu condiția ca fiecare partid să se prezinte separat, cu programul lui, am continuat eu. După alegeri, partidul nostru e gata să colaboreze cu orice partid, pe baza unor puncte comune din programul său. Cum ar putea partidul meu, care respectă proprietatea privată, libertatea presei, libertatea conștiinței și toate celelalte forme de libertate, să se prezinte în fața corpului electoral pe liste comune cu partide care sunt contra acestor principii?“

Le-am arătat în continuare imposibilitatea totală a oricărei înțelegeri electorale, spunându-le că noi nu putem accepta liste comune nici măcar cu liberalii, cu care ducem luptă comună pentru apărarea regimului democratic, întrucât programele noastre se deo-

sebesc mult în ce privește o sumedenie de probleme sociale, economice, financiare etc. „Atunci, zice Agiu, alegerile parlamentare nu pot avea loc curând, așa cum voiți d-voastră și liberalii, pentru că noi ne opunem atâta timp cât nu există o destindere între partide, căci nu vrem să ajungem la război civil.“ „Nu văd pentru ce am ajunge la război civil dacă partidele se prezintă în fața alegătorilor cu programul lor, cerându-le ca ei, în mod liber și nesiliți de nimeni, să se pronunțe pentru programul pe care-l doresc și alegând pe candidații cei mai potriviți pentru înfăptuirea lui“, am precizat eu. De altfel, le-am mai spus eu, alegerile se vor face sub un nou guvern, neutru, care să asigure ordinea cea mai desăvârșită atât în privința propagandei partidelor, cât și în prezentarea la vot a cetățenilor. „Știu, zice Dej, că d-voastră așteptați sprijinul anglo-americanilor acum, când au bomba atomică și credeți că ei vor sili Uniunea Sovietică să se dezintereseze de aceste alegeri. Ei bine, vă spun eu că vă înșelați. Ea nu poate lăsa mână liberă tuturor fasciștilor și hitleriștilor să-și facă de cap în spatele d-lui Maniu și să transforme țara, ca pe vremuri, într-o bază de intrigi și conjurații în contra ei. Numai aliați cu noi, d-voastră vă puteți prezenta la alegeri, pentru că numai noi prezentăm garanții Moscovei că România nu va deveni, după încheierea păcii, o cloacă de intrigi în mâinile forțelor reacționare ale globului“.

M. Ghelmegeanu, în uniforma Frontului Renașterii Naționale, cu mâna pe manivela cu care va declanșa explozia pentru străpungerea unui tunel

în altă parte, evitând să se uite în ochii mei. I-am primit în biroul meu și am așteptat să-mi explice ei pentru ce au venit.

„Cred că nu mai ești supărat pe noi de când ne-am despărțit, începe Dej, pentru că d-ta ești un om cu experiență și știi ca și mine că așa-i politica.“ „Politica între sălbatici, și nu între oameni civilizați, vrei să spui, i-am răspuns eu, căci una este să ataci un adversar pentru ideile sale politice și cu totul alta să-l calomniezi, inventând vrute și nevrute la adresa lui.“ „Personal, pe cât a fost posibil, eu am încercat să potolesc excesul de zel al gazetărilor noștri comuniști, a răspuns Dej. N-am putut însă reuși cu foștii d-tale prieteni politici, Ralea și Ghelmegeanu.“ „Ați încercat așa de bine să-i potoliți și ați fi avut dreptul pentru că Partidul Comunist îi susține și-i finanțează, încât v-ați servit de atacurile lor infame la adresa mea și a prietenilor mei și le-ați reprodus regulat în ziarele d-voastră de partid. Dar, în fine, să trecem peste toate aceste lucruri din trecut și să vedem pentru ce ați venit.“

Dej a început o lungă poli-loghie pentru a-mi explica pentru ce partidul său s-a văzut nevoit să se despartă de noi și de liberali și să alcătuiască împreună cu social-democrații un partid al clasei muncitoare, în vederea „unei acțiuni decisive pentru independența ei politică, proces care e în curs de realizare“. Că, deși s-a despărțit de noi, el și prietenii lui n-au renunțat

niciodată la gândul că într-o zi ei se vor putea înțelege „în vederea unei colaborări rodnice“ cu elementele cinstite și democrate din marele Partid Național-Tărănesc, printre care eu și prietenii mei figurăm printre primii. „Dacă vom reuși să ne înțelegem, a continuat Dej, atunci îți voi spune eu cât am luptat și câte discuții am avut cu prietenii mei pentru a nu rupe punțile cu d-ta și a menaja o cale de înțelegere pe care eu am dorit-o tot timpul, fiind convins că ea este indispensabilă pentru partidul meu. Nu eu port vina dacă n-am reușit. Pentru moment pot să-ți spun numai atât, că Pătrășcanu împreună cu grupul său și cu aliatul lui Ralea poartă toată răspunderea eșecului acțiunii mele. Mai mult nu-ți pot spune astăzi“.

In continuare, Dej intră în fine în subiectul pentru care a venit, arătând că în urma Conferinței de la Potsdam noi trebuie să ne gândim la alegerile parlamentare, pre-

văzute de altfel și la Yalta, și că pentru aceasta el vrea „să se informeze“ dacă eu cred că este vreo posibilitate de înțelegere între partidele noastre referitor la ele „pentru evitarea unei confruntări care s-ar solda cu un adevărat dezastru pentru țară“. „Noi, comuniștii, dorim foarte mult această înțelegere, intervine Agiu, fără care alegerile nu pot avea loc decât foarte târziu, când se va crea destinderea necesară dintre partide, lucru care azi nu există“.

I-am întrebat cum văd ei posibilă această înțelegere cu partidul nostru. „Noi știm că e foarte greu de realizat, însă dacă este bunăvoință de ambele părți, zice Dej, ea nu este chiar imposibilă. Noi am analizat în biroul nostru toate aspectele acestei înțelegeri și am ajuns la următoarele concluzii: pentru noi cea mai bună formulă ar fi liste comune ale celor patru partide care au făcut parte din Blocul Democratic, lăsând liberalilor tătărescieni și celorlalte formațiuni fenediste posibilitatea

Constantin Agiu (în centru, în extrema stângă, Nicolae Ceaușescu; Fototeca online a comunismului românesc, cota 5/1944)

Exclusivitate

„Sfinxul“ domina tot ce se întâmpla în Bucureștiul lui 1914

IANUARIE-FEBRUARIE 1914. POLITICA LUI IONEL BRĂȚIANU, VĂZUTĂ DE DIPLOMAȚI STRĂINI

GRIGORII ȘKUNDIN (Moscova)

În cercetările privind diplomația română puține sunt personalitățile care au generat atâtea păreri contradictorii ca Ionel Ion C. Brătianu (1864-1927), figură remarcabilă a istoriei românești, cel care a fost de șapte ori în fruntea guvernului României și care i-a condus politica externă aproape pe toată durata Primului Război Mondial. Diplomații străini l-au cunoscut mai îndeaproape după război, când a condus delegația României la Conferința de Pace de la Paris. Caracterizându-l, ei l-au numit uneori extrem de pitoresc: „sfinxul“, „la belle odalisque“, omul „cu ochi de gazelă și fălci de tigru“. Unii îi asociau înfățișarea cu cea a unei lame tibetane, altora frumosul brunet cu o bărbuță ascuțită le sugera imaginea unui bizantin în smoching și ghetre.

Numele său a devenit cunoscut dinainte de război, când Antanta și Tripla Alianță îi ademeneau insistent pe conducătorii țărilor din Europa de Sud-Est să intre în coalițiile lor. Cheia destinului

României se afla în buzunarul prim-ministrului ei. Exact în acea perioadă s-au evidențiat calitățile de diplomat ale lui Brătianu. Avea o minte lucidă și rațională și a știut să joace admirabil „la două capete“,

făcând promisiuni atractive, însă vagi și rezervate. Și-a impus revendicările pentru România cu încăpățânarea unui bulldog. Numindu-l pe Brătianu „un politician tipic balcanic“, istoricul rus Vlad-

Le-am răspuns pe un ton liniștit că, fiind în casa mea, nu vreau să-i jignesc, răspunzându-le așa cum merită față de argumentarea ofensatoare a lui Dej. Le-am precizat că partidul meu nu așteaptă de la americani și de la englezi decât un singur lucru, să-și respecte angajamentele de la Yalta și Potsdam și să-i convingă și pe ruși să facă la fel. „Noi nu le cerem să ne ajute în alegeri, cum așteptați d-voastră, comuniștii, de la Soviete, am continuat eu. Atât la Yalta, cât și la Potsdam, aliații noștri s-au angajat să ne respecte suveranitatea și ne-au garantat alegeri libere. Noi nu cerem mai mult. Cât despre teama Moscovei ca România să nu devină o cloacă pentru intrigările reacțiunii mon-

diale, îmi dați voce să râd; se teme lupul de miel. Moscova știe foarte bine că partidul nostru a fost totdeauna partizanul cald al unei înțelegeri loiale cu ea și nu acum, când Sovietele au câștigat războiul alături de anglo-americani, partidul meu își va schimba politica lui externă. Sunt sigur că și d-voastră, comuniștii, cunoașteți acest lucru și de aceea nu văd pentru ce ne-am certa, întrucât, cum spuneai d-ta, d-le Dej, mai înainte, nu e bine să rupi punțile cu un partid care după alegeri ar putea colabora cu d-voastră, comuniștii.”

Dej a devenit trist și n-a mai insistat. În schimb, Agiu se arată mai optimist și crede că totuși

vom reuși să ne înțelegem, „acum, zice el, când Uniunea Sovietică ne arată atâta bunăvoință, acceptând reluarea relațiilor diplomatice cu țara noastră”. M-am uitat lung la el, întrebându-mă dacă o face pe șiretul ori crede sincer că în adevăr Sovietele nu mai pot de dragul nostru. Era prea târziu și mă simțeam obosit ca să mai lungesc vorba. Le-am spus că în orice caz voi pune în curent pe Maniu cu discuția noastră și că dacă-i interesează răspunsul lui să-mi dea un telefon. Au plecat de la mine la 11.35. Mașina lor îi aștepta în colțul străzii; ca precauțiune, ea nu oprise în fața casei mele.

(Va urma)

BLITZ... CONCURS

Trimiteti, până la 15 mai 2012, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Când au început tratativele cu Vaticanul pentru recuperarea copiei Columnnei lui Traian?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna februarie 2012 este:

Rezolvarea problemei datoriilor publice și salvarea economică a țării

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Iosif-Sorin Bendea**, din Cluj-Napoca.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2012.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of.P. 15, sect. 1, București

Cancelarul Theobald von Bethmann-Hollweg...

necondiționată a tratatului secret de alianță cu Puterile Centrale din 1883 (*Magazin istoric*, nr. 2/2004) de către Maiorescu, în februarie 1913. Liderul liberal a reacționat negativ, afirmând că nu se putea angaja a menține tratatul în caz de război. Actul reînnoirii tratatului secret venea în contradicție cu reorientarea politică inițiată de el, în sensul desăvârșirii unității național-statale. Indignat de încăpățânarea guvernului ungar și, în primul rând, a premierului István Tisza, în tratativele cu conducerea Partidului Național Român din Transilvania, Brătianu îl avertiza, la 12 ianuarie 1914, pe trimisul german Julius von Waldthausen și de două ori (la 14 și 15 ianuarie) pe colegul său austro-ungar, Ottokar Czernin, că atâta timp cât în conducerea Imperiului Habsburgic doar arhiducele Franz Ferdinand prezează Buda-pesta pentru compromis, și acesta pe calea ineficientă a amenințării cu un „guvern al naționalităților”, iar bătrânul împărat Franz Joseph nu ia o decizie – astfel că „în împărat, românii din Ungaria nu mai au nicio încredere” –, este firesc ca tratativele să eșueze, ca urmare a lipsei de înțe-

legere a guvernului ungar.

Atitudinea lui Brătianu față de problema națională și, de asemenea, consultările avute cu diferiți politicieni în această chestiune n-au rămas neobservate și de către ceilalți diplomați străini acreditați la București. Astfel, Nicolae Iorga, adversar politic al lui Brătianu, se

considera atunci „întrebuințat [...] în această comedie, care se poate să fi fost diplomatică”. Trimisul englez la București, George Barclay, i-a spus lui Iorga: „Este șiret Brătianu, este șiret”.

Această mărturie spune multe, deoarece însuși Barclay era „un model perfect de reprezentant al vechii școli diplomatice britanice. Perspicacitatea și capacitatea sa de a intui orice cursă i-ar fi fost întinsă se ascundeau în spatele unei fețe care mima o neîndemânatică mărginire”. În convorbirile sale cu Barclay și alți diplomați, Iorga afirma că lui Brătianu îi lipseau „generoasa sinceritate, frumoasa convingere, fără de care nu poate fi un adevărat om politic”.

Conducea despotie

La 17 ianuarie 1914 (stil vechi) Brătianu a fost numit în fruntea cabinetului, păstrând însă și portofoliul Ministerului de Război. Schimbarea guvernului în România și înlocuirea lui Maiorescu cu Brătianu nu promitea, de la bun început, nimic bun pentru Austro-Ungaria. E adevărat, atașatul militar al monar-

hiei habsburgice la București, colonelul Oskar Hranilovici, l-a caracterizat inițial pe Brătianu ca fiind „un adversar al Rusiei”. Dar, destul de repede, Czernin nu și-a ascuns dezamăgirea față de comportamentul lui Brătianu, considerând că acest lucru se datorează studiilor și educației primite. Mai târziu, Czernin nota în memorii: „S-a dovedit că în problemele de politică externă era mai greu să ai de-a face cu Brătianu decât cu Maiorescu, pentru că cel dintâi era de orientare vest-europeană și în adâncul sufletului era germanofil. Una dintre deosebirile esențiale dintre liberali și conservatori a constat întotdeauna în aceea că liberalii s-au educat la Paris și vorbeau franțuzește și nu nemțește, în timp ce conservatorii, după modelul lui Carol și al lui Maiorescu, erau de școală berlineză”.

Tocmai ceea ce îl irita atâtea pe Czernin la Brătianu îl bucura, în schimb, extrem de mult pe ambasadorul francez Jean Camille Blondel. Chiar în prima zi a instalării noului cabinet, el constata cu satisfacție că toți membrii guver-

... și ambasadorul austro-ungar la București Ottokar Czernin

August 1914. Declanșarea Primului Război Mondial este primită cu entuziasm (aici la Paris)

len Vinogradov afirmă în modul cel mai categoric că „la el totul se îmbina cu nesocotirea obligațiilor asumate și se baza pe un patriotism, pe care l-am putea numi nemărginit. În prim-plan era pus succesul țării sale, fără a se ține cont de faptul că acesta putea fi de scurtă durată și că i-ar putea aduce mari neplăceri în viitor“.

Un simț misterios și... elastic

După Primul Război Mondial, România, aflată în tabăra învingătorilor, și-a înfăptuit idealul național – România Mare. Nu în mică măsură, la acest rezultat a contribuit și faptul că principalul „arhitect“ al politicii externe românești, Ionel Ion C. Brătianu, a știut să se orienteze corect în august 1914, când fumul salvelor de artilerie învăluia Europa. A știut să înțeleagă corect interesele naționale și statale ale țării sale și în amarul joc diplomatic a pariat „pe calul“ care a câștigat cursa – pe Antanta. Cum scrie Constantin Xenii, „toate darurile fizice, toate foloasele nașterii și ale averii n-ar fi făcut însă din Ionel Brătianu ceea

ce a fost și ceea ce va rămâne, dacă i-ar fi lipsit o însușire capitală, fără de care un om politic nu poate fi om de stat: *simțul politic*. Ce este acest «simț» în realitate? Ce ascunde acest cuvânt misterios și elastic? El este un instinct înnăscut, un dar, o însușire specială, care te face printr-o înclinațiune particulară ca între două sau mai multe soluții ale unei probleme, ca între

do două sau mai multe ipoteze posibile să alegi pe cea care corespunde realității, pe cea care se dovedește mai târziu a fi fost cea bună. Raționamentul pur, cultura sau talentul joacă în această alegere un rol secundar. Puterea de sinteză a diverselor ipoteze, claritatea minții și în ultimă analiză intuiția determină așezul simțului politic. Cu el te naști sau nu te naști. Și Ionel Brătianu, ca și veneratul său părinte, avea această clară intuiție a realității, avea acel spirit practic indispensabil în politică“.

Reorientarea politicii externe românești, inițiată de Brătianu, este precipitată de reacția negativă a Austro-Ungariei față de Tratatul de pace de la București, din 1913, pe care îl dorea revizuit în favoarea ei. Încă în opoziție fiind, la 16 septembrie 1913, el este contactat de către secretarul Legăției germane la București, Wolfgang Waldsee-Waldburg. În raportul său către cancelarul Theobald von Bethmann-Hollweg,

Waldburg menționa că de pe acum se prevedea venirea lui Brătianu la putere ca prim-ministru și ministru de Externe, concepțiile sale având un mare rol în politica viitoare a României. Brătianu face răspunzător chiar pe rege pentru greșelile comise în al doilea război balcanic, considerând că acele greșeli politice aparțin suveranului, guvernului și Austro-Ungariei. Monarhul nu era, așadar, scos în afara jocului politic, pentru a face numai cabinetul lui Titu Maiorescu „țap ispășitor“.

Carențe relevate de Iorga

Brătianu îi relata lui Waldburg că, pe când iritarea contra Austro-Ungariei este în creștere, se intensifică influența rusă și franceză în România, care câștigă teren. Șeful P.N.L. a ținut să afirme că „drumul spre Viena trebuie să ducă prin Berlin“. Oricum, după părerea lui Waldburg, relațiile României cu Austro-Ungaria nu se vor schimba esențial, atâta timp cât se va afla pe tron regele Carol I, însă nu se poate tăgădui că în cercurile cele mai largi ale țării problema românilor din Ungaria este simțită ca un ghimpe în propria carne.

Înainte de preluarea guvernării, regele îl informase pe Brătianu despre reînnoirea

Ministrul rus de Externe Serghei Sazonov, la masa de lucru

externe românești nu putea înregistra salturi spectaculoase, căci o modificare bruscă ar fi creat multiple dificultăți. Dacă nu era posibilă în mod radical, reorientarea avea loc treptat, prin contacte politice și diplomatice.

„Rusia și Franța lucrează aici cu mare succes“

Confirmă acest caracter gradual și un document diplomatic, semnat de Czernin, și anume, raportul său din 31 ianuarie, trimis la Viena, la Ballhausplatz (reședința oficială a cancelarului austriac, aflată pe această stradă) lui Leopold von Berchtold, șeful diplomației habsburgice. Emitentul comentează opiniile cercurilor politice din România. Conform cuvintelor lui, regele Carol și Brătianu cred că ruperea tratatelor dintre P.N.R. și Tisza „vor influența foarte defavorabil relațiile Monarhiei cu România; și eu gândesc la fel“, – a adăugat Czernin. „Mai cred, de asemenea, că ambele persoane conducătoare din România, de fapt,

doresc sincer ca acest lucru să nu provoace complicații și că demonstrațiile austrofobe ale presei și populației ar fi inoportune, „pentru că o ruptură deschisă cu Monarhia, în acest moment, când cărțile încă nu sunt jucate, le-ar produce mari neplăceri“. În ansamblu, Brătianu, după cum afirmă diplomatul, se maschează sub paravanul stării de spirit antiaustriece a populației. Sunt sigur – continuă Czernin – „că de câțiva timp Rusia și Franța lucrează aici cu mare succes“ și eșecul tratatelor de la Budapesta le sporește șansele. L-au neliniștit pe Czernin și vizitele lui Poklevski-Koziell la Londra, Paris și Petersburg, precedate de o lungă convorbire cu Brătianu. Toate aceste fapte, precum și evidența apropiere româno-grecă au fost definite de Czernin ca „noi dorințe de alianță“, în care a văzut un pericol deosebit pentru interesele Monarhiei dualiste.

Temerile diplomatului habsburgic aveau o motivare în ambele cazuri. În primul rând, întreruperea tratatelor dintre Tisza și P.N.R., despre care

Brătianu l-a avertizat pe Czernin încă în discuția purtată la 28 ianuarie, a avut loc la 18 februarie, accentuându-se astfel tensiunile în relațiile dintre București și Viena. Iar în al doilea rând, una dintre problemele care au evidențiat apropierea (dar nu coincidența!) atât de neplăcută pentru Ballhausplatz dintre punctele de vedere rusești și românești era problema păstrării în Balcani a *status quo post bellum*, stabilit de Pacea de la București, din 1913. Conducerea superioară rusă dorea să contribuie la menținerea noii frontiere româno-bulgare. În ceea ce privește alte prevederi ale acordului, „nefiind deloc dispuși să încurajăm tendințele de revizuire a lor – scria apoi Sazonov în raportul său către împăratul Nicolae al II-lea –, ni se pare dificil, având în vedere posibilitatea apariției de noi circumstanțe, să impunem dinainte o interdicție asupra unor schimbări ale situației actuale... De aceea, Rusia nu poate să nu evite garantarea tuturor detaliilor Acordului de la București“.

(Va urma)

BLITZ... CONCURS 200

Anul acesta se împlinesc 200 de ani de la pierderea Basarabiei. Revista noastră organizează un concurs adresat cititorilor din teritoriul dintre Prut și Nistru. Premiul constă într-un abonament pe un an la ediția *on-line* a revistei **Magazin istoric**.

Trimiteți, până la 15 mai 2012, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Blitz – 200**).

– Ce măsuri au luat autoritățile țariste pentru a combate tendințele unioniste ale românilor basarabeni?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul 200** din luna martie 2012 este:

Pentru a examina situația ce provocase protestele boierilor români

Adresa la care puteți trimite răspunsurile: **mistoric@gmail.com**. Vă rugăm să precizați numele, adresa și numărul de telefon.

Trimisul german Julius von Waldthausen

nului, cu excepția unui ministru, studiaseră în Franța, motiv pentru care existau speranțe întemeiate pentru contacte româno-franceze mai strânse și mai fructuoase. Deosebit de important pentru Blondel era faptul că noul ministru al Afacerilor Externe, Emanoil Porumbaru, era animat de cele mai bune sentimente filofranceze.

Însă, după cum au evoluat evenimentele, pentru elaborarea politicii externe a României simpatiile lui Porumbaru și ministrul însuși nu aveau mare importanță. Manifestând un adevărat despotism politic, Brătianu dirija politica externă a țării peste capul propriului său ministru de Externe. El conducea tratativele, lua decizii de cea mai mare importanță, fără cu titlul Afacerilor Străine să știe. Chiar Porumbaru a spus-o mai târziu, aparent, fără amărăciune.

Pași mici spre reorientarea politică

Concomitent, în ianuarie 1914, la București au sosit

noul trimis rus Stanislav Alfonsovici Poklevski-Koziell și atașatul militar, colonelul Boris A. Semionov. Ambii au simțit imediat schimbarea uimitoare a climatului politic din Capitală. I-a mirat bunăvoința apăsată cu care au fost întâmpinați, iar primele lor impresii s-au confirmat și în cadrul discuțiilor cu Barclay și Blondel. Dar Poklevski-Koziell nu s-a grăbit să tragă concluzii. În depeșa din 24 ianuarie, către Serghei Dmitrievici Sazonov – ministrul rus al Afacerilor Externe –, adică la doar o săptămână de la formarea guvernului Brătianu, el nota că „ziarele austriece și maghiare... salută cu multă simpatie instalarea la putere a noului cabinet”. Conform celor spuse de ambasador, „în raporturile dintre Austria și România există o astfel de atmosferă, care ar fi puțin probabil să apară după încetarea relațiilor de alianță dintre ele. N-ar fi mai exact să presupunem – continuă Poklevski-Koziell – că Austria nu-și va precupeți deloc forțele ca să oprească România de la renunțarea la acordul de aliere, acțiune care ar fi din partea guvernului român doar o confirmare a cotiturii petrecute în atitudinea opiniei

publice de aici”. Cele mai sus menționate l-au condus pe Poklevski-Koziell la „concluzia corectă că guvernul român deocamdată nu vrea sau nu poate să renunțe la alianța cu Austria și, ca atare, ea rămâne încă în vigoare”.

Cu toate acestea, s-a creat o atmosferă favorabilă pentru clarificarea poziției Bucureștiului în cazul unor „circumstanțe extraordinare”. La acest lucru a contribuit și mai vechea dorință a lui Sazonov de a se realiza o apropiere de România. El s-a străduit să dea un caracter mai sincer și de mai mare încredere relațiilor sale cu Constantin Diamandy, trimisul român la Sankt-Petersburg, cu atât mai mult cu cât acesta se bucura de o deosebită simpatie din partea lui Brătianu. Diplomații ruși ascultau cu plăcere considerațiile interlocutorilor lor despre posibilitatea de a avea mână liberă, apreciind acest lucru ca pe un indiciu al faptului că românii înșiși nu prea mai țin cont de tratatul din 1883, prin care țara a aderat la Tripla Alianță. La București se făceau aluzii la neutralitate și chiar, deocamdată foarte vagi, referiri la o atitudine mai favorabilă din partea României față de Rusia. Reorientarea politicii

Ballhausplatz, reședința cancelarului austriac

liliachiu, cu litere negre, de o casă editorială din localitate, în condiții artistice de aleasă ținută pentru începutul secolului al XX-lea, rămâne un frumos document pentru istoria afișului român. El a constituit, probabil, o ofrandă dragă tânărului licean și familiei sale, de vreme ce s-a păstrat acest exemplar mai bine de un secol de atunci. E drept, ascuns în colbul manuscriselor Bibliotecii Academiei Române sau, poate, din această cauză?

Mărturia respectivă, achiziționată în 1991, este introdusă într-un plic anost, alături de alte documente prețioase, depozitată fiind printre manuscrisele de la Biblioteca Academiei Române.

Aflăm din cuprinsul afișului cu pricina în ce a constat evenimentul teatral din 23 martie 1900, de la Craiova. Astfel, știm exact cine au fost protagoniștii spectacolului, cine erau invitații și chiar prețul билетelor puse în vânzare. Nu știm cum s-au realizat în anii care au urmat elevii-actori. Mediul școlar și civic în care a trăit și s-a format viitorul bărbat de stat Nicolae Titulescu era de mare ținută intelectuală și patriotică, dovadă programul inspirat și variat al manifestării prezentate: drama istorică *Cetatea Neamțului*, de Vasile Alecsandri (de la moartea căruia se împlineau zece ani), cu implicarea actorului Al. Demet. (rescu), probabil regizorul spectacolului, dar și comedia semnată de V.A. Urechia *Călușul - Viața studentescă*. Elevului Nicolae Titulescu i s-au încredințat rolurile principale în ambele reprezentații.

Sub conducerea profesorului de muzică Mihăilescu au fost susținute de Corul Liceului arii, coruri și au fost prezentate numere de balet, men-

ționate fiind, în ordine: *Dansul mateloților*, *Banul Mărăcine*, *Românul și Hora lelelor*. Biletele s-au vândut diferențiat, de la 2 lei pentru elevi până la 30 de lei în loje, pentru protipendadă.

În rolul lui Sobieski

Nuvela junimistului Costache Negruzzi *Sobieski și românii* a stat la baza dramei colegului său de generație Vasile Alecsandri, intitulată *Cetatea Neamțului*. Intriga a rămas aceeași. Cei 19 plăieși erau înfățișați în lumini înălțătoare, ilustrând modestia și curajul dovedit de braviu oșteni moldoveni, în antiteză cu oastea leșească, în frunte cu regele Sobieski, al cărui scop era de a cucerii prin forță meleagurile moldave pentru a fi date în stăpânire fiului său.

Plăieșii moldoveni îi înfruntă pe năvălitori cu o demnitate de cea mai mare ținută. Vitejia lor izvoră, cu siguranță, dintr-o iubire sinceră și demnă față de țara lor, oștenii apărându-se până la unul în *Cetatea Neamțului*. Au făcut-o pentru a „nu zice cumva leahul c-au intrat într-o cetate românească ca într-o țarină pustie”.

Tânărul și receptivul elev Nicolae Titulescu a avut prilejul să conștientizeze multe dintre manifestările vecinilor noștri polonezi, pe care îi va respecta și cărora le va sări în ajutor la Liga Națiunilor, mai ales în relațiile lor cu Germania, în primul deceniu

după recucerirea independenței de stat a Poloniei. Nu s-a sfiit să le spună și multe adevăruri în față, atunci când omologul său, colonelul Jozef Beck, clama fără nicio acoperire că șeful diplomației românești ar fi avut cereri exagerate față de U.R.S.S. Caracterul cel drept al lui Titulescu ne apare în toată splendoarea, inclusiv spre amurgul vieții, când avea să conchidă că în relațiile bilaterale dintre București și Varșovia prietenia dintre cele două țări trebuia să se bazeze pe „o înțelegere clară”, considerând încă din tinerețea sa ministerială că alianța româno-polonă este „o necesitate”. Vorbea în el un suflet de plăieș.

Pașaportul lui și cel al soției

După înfrângerea de la Turtucaia și intrarea trupelor germane în București, la începutul lui decembrie 1916, Nicolae Titulescu se retrage la Iași. În amintirile sale, Con-

Afișul spectacolului

Microarhiva Magazin istoric

Am constatat recent, cercetând mai atent unele manuscrise de la Biblioteca Academiei Române, existența în colecțiile ei a multor documente,

insuficient sau deloc cunoscute. O mare parte dintre aceste manuscrise sunt de o reală valoare pentru istoria culturii românești, unele privind opera unor creatori de seamă români și chiar străini, asupra cărora cercetătorii noștri s-au aplecat prea puțin sau mai deloc, după 1990.

PAȘAPORTUL LUI TITULESCU DIN 1916

NICOLAE MAREȘ

Mai înainte de prezentarea documentelor legate de viața marelui diplomat Nicolae Titulescu, doresc să reamintesc eforturile notabile făcute de-a lungul timpului de autori pasionați de acest subiect. Încep cu directorul executiv al Fundației Europene Titulescu, dr. George G. Potra, autorul mai multor volume consacrate diplomatului Titulescu. De asemenea, domnul Potra a facilitat aducerea din California, de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, a unui set de documente

foarte prețioase privindu-l pe Nicolae Titulescu. O parte dintre ele au început să fie publicate. Înaintea sa, istoricul Constantin Turcu, cu sprijinul fostului ministru de Externe George Macovescu, la fel ca și fostul diplomat și profesor Ion Stăvăruș au adus în țară o seamă de manuscrise și documente ce i-au aparținut marelui înaintaș sau Elenci Văcărescu. Între acestea se numără și ultimul pașaport al lui Titulescu, pe care l-am văzut, în 1988, la Arhiva diplomatică a ministerului.

Actor amator

La 23 martie 1900, liceanul din clasa a VII-a a Liceului „Carol I” din Craiova, Nicolae Titulescu, care cu trei săptămâni mai înainte împlinise 18 ani (născut la 4 martie 1882), a susținut, împreună cu colegii săi de clasă, o reprezentație extraordinară, cu caracter de binefacere, pentru strângerea de fonduri necesare Bibliotecii școlii și Muzeului acestui lăcaș de învățământ.

Afișul spectacolului, tipărit pe un eșantion de mătase roz-

Datorită bunăvoinței domnului profesor Shi Ping, de la Universitatea de Marină din Shanghai, directorul Institutului de Cercetare a Culturii Oceanice și al Centrului de Studii Zheng He, colaborator al revistei Magazin istoric (nr. 6/2010), primesc regulat publicația Zheng He yanjiu dongtai (Noutăți din domeniul cercetării Zheng He). De fiecare dată o parcurg cu mare interes și termin lectura cu satisfacția de a fi aflat despre noi descoperiri ale oamenilor de știință și ale celor pasionați de istoria

navigației chineze și de activitatea diplomatică și științifică a lui Zheng He (Magazin istoric, nr. 10/2005), despre desfășurarea unor întruniri, simpozioane internaționale consacrate temei Zheng He, ca, de pildă, primul forum cu privire la Zheng He al chinezilor de pretutindeni, care a avut loc la Taipei, centrul politic, economic și cultural al provinciei Taiwan (19-20 septembrie 2009), și primul simpozion internațional cu privire la Zheng He din Malaka - Malaesia (5-7 iulie 2010).

ZHENG HE ȘI HARTA LUMII REALIZATĂ DE MATTEO RICCI

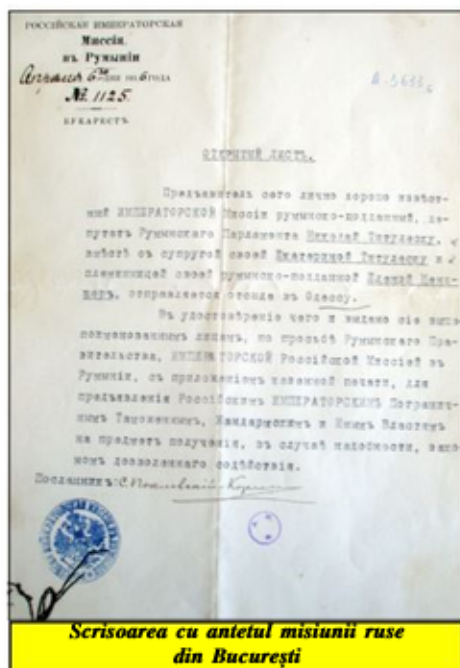
ANNA EVA BUDURA

In numărul 18/2010 al revistei mai sus-amintite, mi-a atras atenția relatarea despre comunicarea profesorului doctor Li Zhaoliang (Siu-Leung Lee), de la Universitatea Yale din New York, prezentată la simpozionul din Malaka. Profund atașat culturii tradiționale din țara lui de baștină, profesorul Li s-a consacrat în ultimii ani cercetării comparative a 300 de hărți întocmite în lume, începând din secolul al XIV-lea până în al XIX-lea. Dintre

acestea i-a atras atenția harta lumii, realizată de Matteo Ricci (Magazin istoric, nr. 10/2010) și înfățișată chinezilor în anul 1602. A apreciat precizia cu care Ricci a marcat contururile celor cinci continente și cele patru oceane, fapt care dovedește, după părerea profesorului Li, „nivelul avansat al cunoștințelor de geografie ale europenilor și a marcat începutul «transferului învățăturilor occidentale în Răsărit», transfer care a durat mai

bine de 400 de ani“. Totodată însă, în mintea lui s-a născut întrebarea dacă nu cumva în această hartă sunt încorporate și cunoștințele acumulate de navigatorii chinezi, asemenea lui Zheng He și altora.

Profesorul a constatat cu uimire că pe această hartă a lui Matteo Ricci apare golful Hudson din Canada, cu denumirea Lacul Genizisi (am găsit că în limba inuktită a băștinașilor se numește Kangiqsualak Ilua),

Scrisoarea cu antetul misiunii ruse din București

stantin Argetoianu descrie manifestarea lui Take Ionescu și a lui Nicolae Titulescu la Iași. Din perspectivă contemporană putem spune că ei au intuit sau prefigurat corect existența unor posibilități de implicare din străinătate în apărarea cauzei românești. Se va dovedi a fi corectă intuiția lor mai ales în 1918, când, împreună cu alte personalități române – Octavian Goga, Traian Vuia, Constantin Mille și alții – înființează Comitetul Național Român de la Paris, cu scopul de a propaga în opinia publică internațională dreptul poporului român la unitatea națională, Comitet recunoscut oficial de guvernele puterilor aliate ca organ plenipotențiar al națiunii române, inclusiv de emigranții polonezi din capitala Franței sau din Viena, care aveau comitete similare, acestea intrând în relații directe de conlucrare, promovând la începutul anului 1919 ideea stabilirii de relații diplomatice bilaterale româno-polone.

Nicolae Titulescu a început să acționeze pentru dobândirea documentelor legale de călătorie în Franța, pentru el și pentru soție, încă de la sfârșitul lunii decembrie 1916.

Pașaportul eliberat deputatului și profesorului universitar Nicolae Titulescu cuprindea următoarele semnalmente – etatea: 34 ani; talia: înaltă; părul: castaniu; fruntea: potrivită; sprâncelele: castanii; ochii: căprui; nasul, gura: potrivite; barba: rasă; bărbia: rotundă; tenul: smead; semne

particulare: mustață rasă. Era eliberat de Prefectura Poliției din Iași, iar data eliberării: 22 decembrie 1916, așadar la scurt timp după venirea cuplului Titulescu în capitala Moldovei.

La 4 ianuarie 1917, Nicolae și Ecaterina Titulescu obțin

viza necesară acordată de Legația franceză, iar la 8 ianuarie și pe cea rusă, pentru deplasare în străinătate din motive de „sănătate”. Destinație: Franța – cu deplasare prin Chișinău, Odessa, Kiev, Petrograd și apoi prin Suedia, Norvegia și Anglia. Un drum din care se păstrează numai etuiul dintr-o stofă ieftină oferit de hotelul „Metropol” din Moscova. Știm că voiajul respectiv era un calvar plin de peripeții pentru toți cei care se încumetau la o asemenea evadare din Iașiul plin de suferință și de nesiguranță.

În pașapoartele celor doi se păstrează declarația completată în limbile română și franceză, iar din partea autorităților rusești le-a fost încredințată o scrisoare redactată în limba rusă, cu antetul misiunii din București.

Întâlnim în cele două documente fotografiile Ecaterinei și Nicolae Titulescu, cu figuri tinere, dar marcate de evenimentele pe care le trăiau și de nesiguranța zilei de mâine. ■

Știința în cuvinte potrivite cu Corina Negrea și Dan Manolache

luni-vineri de la 13.15

A fost odată ca niciodată

FLORIILE ȘI NUNTA URZICILOR

Dr. GEORGETA ROȘU

Aprilie, numit în popor April, Aprilis, Luna lui Prier, aduce cu el timpul cald, prielnic creșterii vegetației și înmulțirii turmelor. Între sărbătorile acestei luni Floriile și Nunta Urzicilor au o simbolistică aparte, dar sunt și foarte legate între ele ca dată calendaristică, Nunta Urzicilor suprapunându-se peste ziua Floriilor.

Duminica Floriilor reprezintă sărbătoarea intrării în triumf a lui Iisus Hristos în Ierusalim. Tema iconografică îl înfățișează pe Mântuitor întrupat de un om încă tânăr, intrând în cetate călare pe un asin, urmat de cei 12 Apostoli și de o mulțime de creștini, care L-au recunoscut și-L aclamă. Cu această sărbătoare se identifică, în mitologia romană, și ziua zeiței Flora. În mentalul rural românesc există credința că aproape de ziua Floriilor toate florile „stau” să înflorească. Până și umilele urzici sunt gata de nuntire.

După o iarnă lungă și aspră, în care consumul legumelor și al zarzavaturilor proaspete a fost scăzut, vine, în sfârșit, primăvara, aducând primele verdețuri, pe care femeile le pregătesc ca salate sau ca mâncăruri cu sos, sub forma piureului, a ciulamalei sau a ciorbelor și supelor. Gospodinele mai precepute pregătesc urzici cu ouă și ceapă, chifteluțe din urzici sau le combină cu orez și telemea grasă de oaie.

Considerate „reginele verdețurilor”, urzicile ocupă un loc deosebit de important în viața cotidiană a românului (și, în special, a țărânului). Cele „tinere”, fragede, erau un aliment de preț, bogat în fier, pe care-l culegeau din câmp sau de pe marginea drumurilor (imaginarul popular le atribuia puterea de „a schimba sângele”, de a-l primeni).

La Florii, primele recolte de urzici atingeau perioada de maturitate și înfloreau. Era ziua nunții lor. Florile, extrem de delicate, sunt mici, colorate alb-verzui și stau prinse în ciorchini de tulpină.

În satul tradițional momentul înfloririi urzicilor era considerat o adevărată sărbătoare. După Duminica Floriilor credincioșii ortodocși

Icoană reprezentând sărbătoarea intrării în triumf a lui Iisus Hristos în Ierusalim, călare pe un asin, urmat de cei 12 Apostoli

nu mai mâncau urzici până după Paști, deoarece în Săptămâna Patimilor, în Joia Neagră, Iisus Hristos fusese bătut cu urzici pe corp.

Când îmbătrânesc și li se înalță tulpinile, „pișcătoarele” urzici sunt folosite în industrie. Se pun la dospit așa cum se pune cânepa, apoi se usucă și „se toacă” la meliță. Fibrele rezultate pot fi țesute. Țesătura obținută poate înlocui bumbacul. În Germania, în timpul Primului Război Mondial, fibra de urzică a fost folosită pentru obținerea pânzei din care se confecționau uniforme militare. Tot din fibrele de urzică s-au

împletit plase de pescuit și s-a obținut o hârtie specială.

Tocate mărunț, cu toporișca sau cu țițoaia, amestecate cu apă și mălai, se dau ca hrană păsărilor din ogradă. Semințele de urzică se amestecă în hrana cailor, pentru a le străluci coama. Frunzele de urzică sunt prezente în viața noastră și sub forma ceaiului, folosit pentru tonifierea părului. Prin fierberea rădăcinilor de urzică se obține o culoare galbenă, foarte frumoasă, cu care femeile vopsesc lâna, bumbacul sau borangicul.

Sărbătoare cu triplă rezonanță (ziua Intrării triumfale a lui Iisus în Ierusalim, veche sărbătoare a zeiței romane Flora și zi a Nunții Urzicilor), Floriile sunt „cântate” de poeți sau reprezentate de meșterii iconari țărani în icoanele pe lemn și pe sticlă. Cititorii noștri se vor bucura reamintindu-le versurile bardului Alecsandri: „Primăvara-ncântătoare / Scoate iarba pe câmpii / Vin Floriile cu soare / Și soarele cu Florii / Lumea-i toată-n sărbătoare, / Ceru-i plin de ciocârlăi / Vin Floriile cu soare / Și soarele cu Florii”. ■

care a fost descoperit de-abia în anul 1610, de exploratorul englez Hudson. În nota atașată se află următoarea explicație: „Apa acestui mare lac nu este sărată, nu i se văd țărurile. Cu o barcă se poate ajunge până în țara Shawanai“. În dreptul Braziliei din America Latină, în nota alăturată, se precizează: „Boxier [se pronunță Bosir – n.n.] este locul numit de chinezi Sumu“. Profesorul Li remarcă faptul că pe niciuna dintre hărțile azi cunoscute în Europa, inclusiv pe cele păstrate în Biblioteca Vaticanului, nu există o asemenea denumire.

De fapt, profesorul și alți cercetători chinezi au ajuns la concluzia că dintre cele 1.000 de denumiri de localități sau forme de relief marcate pe această hartă a lumii a lui Matteo Ricci, peste 30% nu au apărut pe niciuna dintre hărțile sau în documentele occidentale cercetate. Printre acestea se află și numeroase denumiri din nord-estul și sud-vestul Chinei, legate de domnia împăratului Chengzu, Yongle (1403-1424), în timpul domniei căruia au avut loc cele șapte călătorii ale lui Zheng He. Nu este lipsit de semnificație nici faptul că Marea Roșie, aflată lângă peninsula arabă, este numită „Marea Roșie din vest“, iar Golful

Californiei din America „Marea Roșie din est“, denumiri care corespund într-un tot cu poziția acestora, în raport cu așezarea geografică a Chinei pe glob, și nici faptul că pe această hartă nu sunt marcate Statul Papal și Florența, importantul centru economic și cultural al Renașterii.

Profesorul Li a analizat cu atenție nota explicativă aflată în dreptul Europei de pe harta lui Matteo Ricci: „Această Europă are peste 30 de țări... distanța până în China este de 80.000 li (40.000 km). În Antichitate nu erau legături, acum există, de 70 de ani“, și a făcut următorul raționament: dacă harta a fost realizată de Matteo Ricci, atunci punctul de referință pentru a calcula anul existenței acestor legături ar trebui să fie anul sosirii sale în China, respectiv 1583, dar cu 70 de ani înaintea acestei date (1513), dinastia Ming aplica politica porților închise și respingea orice încercare de contact cu corăbierii altor zone geogra-

fice, deci nu la această dată s-a referit autorul notei explicative.

Cunoscând faptul că cele mai importante contacte între China și Europa s-au stabilit în perioada anilor 1338-1353, când Vaticanul a trimis 50 de misionari la Curtea imperiului Yuan (mongol) din Dadu, profesorul Li consideră că această notă a fost scrisă la începutul secolului al XV-lea (1408-1423), în timpul călătoriilor efectuate de Zheng He, de un cartograf chinez, care a luat în considerare tocmai acest moment al contactelor, și a fost preluată de Matteo Ricci fără nicio schimbare.

Concluzia profesorului Li este că harta lui Matteo Ricci a avut la bază o hartă chinezească și este firesc să fie așa, din moment ce China din timpul dinastiei Ming beneficia de două treimi până la o jumătate din forțele de producție ale lumii și dispunea atât de motivația, cât și de capacitatea de a circumnaviga lumea. Cei care au avut pu-

terea să ducă la bun sfârșit o asemenea sarcină au fost exact Zheng He și echipa sa de navigatori. Harta lumii atribuită lui Matteo Ricci afirmă profesorul Li „oferă mărturii de mare valoare întru dovedirea faptului că în epoca Zheng He chinezii au circumnavigat pământul“. ■

... și harta lumii (în viziunea sa), în care sunt încorporate și cunoștințele acumulate de navigatorii chinezi

Pe Valea Slănicului

SLUJITORI AI BISERICII ÎMPOTRIVA COMUNISMULUI

Preot CĂTĂLIN ILIE

Între preoții care au slujit în Slănic Moldova se numără câțiva care au rămas în amintirea oamenilor locului.

Părintele Neculai Munteanu Muntmarg a fost preot în perioada 1923-1928. A fost secretar de redacție la ziarul *Bacăul*, în perioada 5 ianuarie-18 mai 1925. Îscălește texte și în ziarele *Moldova*, *Curentul Bacăului*. Publică și la *Glasul nostru*.

Preotul Clement Filimon a fost un luptător împotriva ideologiei comuniste. Pentru a înțelege timpurile în care părintele Clement și-a desfășurat misiunea redăm un fragment din cuvântarea ținută cu ocazia sfințirii bisericii din Slănic Moldova, la 15 august 1929: „Trăim într-un haos de idei și sentimente disperate, fie religioase, fie năzuinți de îmbogățire de vanitate. Trăim într-un haos de inconștiență, trăim într-un haos de parveniți incult, trăim într-un indiferentism religios către Biserica Ortodoxă. Nici chiar oamenii politici n-au pus un interes mai mare întru apărarea religiei strămoșești“. Părintele Filimon a participat la campania din Est ca preot militar.

Dumitru Ion Gădinceanu, preot la Slănic în perioada 1941-1950, a văzut cum sovieticii și-au adăpostit caii în biserica din Slănic. Părintele umbla civil, dormea în clopotnița

bisericii din Cerdac (cartier al Slănicului), făcea slujbe pe unde putea și nu o dată a fost în pericol să fie împușcat. O imagine deosebit de grăitoare mi-a fost prezentată de Elena Botezatu, femeie de 80 de ani (n. 1932): rușii îi prindeau pe nemți și îi executau mai sus de biserică, în pădure. Unul dintre nemți a fugit din coloană prin cimitir, dar a fost urmărit și ajuns în pârâul Sărătului. Într-un gest disperat, neamțul a scos fotografia unor copilași, cu speranța că va fi salvat, ca tată iubitor. Slănicenii, credincioși, l-au îngropat pe soldatul neamț și i-au tămâiat mormântul 40 de zile ca unui ortodox.

După război a sosit la Slănic părintele Gheorghe Albu (1950-1956), fost căpitan în Batalionul 10 Vânători de Munte. A fost decorat cu Ordinul „Coroana României“ clasa a V-a cu spade, fără panglică de Virtute Militară, conform ordinului de zi nr. 30/4.01.1945.

Anicuța Trincă (născută 1941) face parte din prima generație de pionieri comuniști. Ea povestește că în ziua când s-a întors de la școală cu pânza roșie la gât oamenii satului ziceau: „v-au pus zgardă roșie; căluș vă mai trebuie!“. Părintele Albu a știut să păstreze credința oamenilor în Hristos, în ciuda vremurilor de restriște. ■

ÎN EUROPA DE NORD
(Criptografie: 6, 1, 8, 8)

NNNN TT T AR^{N(1)}

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluție rebus **Președinți ai Statelor Unite ale Americii (sec. XX-XXI)**, nr. 3/2012

D - R - O - O - T - EISENHOWER - NEAM - H - BU - LARG - ROL - M - SPATE - UFA - STAN - NIXON - IR - SUC - R - CE - KENNEDY - U - CARTER - E - MAL - TALION - TIPARI - PI - MENIRE - JO - STRA - BUSH - OTO - STARUI - ANA - OBAMA.

Soluția jocului **Căimăcămie**, nr. 3/2012

CANTACUZINO CAIMACAM

(CA - N - T / - A - CU - Z - IN - O / CA - I - M / - A - CA - M)

Iată un nou răspuns la apelul lansat în nr. 12/2008, de domnul col. (r) Cristian Scarlat. Este semnat tot de autorul articolului apărut în nr. 8/2011, despre cimitirul din Leordina.

CIMITIRUL PIRAMIDĂ

LAZĂR GHEORGHE

În centrul comunei Poienile de sub Munte, din județul Maramureș, există un cimitir militar german din timpul Primului Război Mondial, care are un specific față de celelalte cimitire militare străine din nordul Maramureșului.

A fost construit în anul 1917 de militari din cadrul Karpathen Korps, unitate aflată sub comanda generalului Richard von Conta, care desfășura operațiuni militare pe aliniamentul frontului germano-rus de pe Muntele Copilaș.

Ce are apartene cimitirul de la Poienile de sub Munte ?

Este construit în formă de piramidă, la bază fiind înhumați militarii cu gradele inferioare, soldații, la mijloc subofițerii, iar în partea superioară militarii cu gradele superioare – ofițerii. O adevărată ierarhie a morții.

În vârful „piramidei” militarii germani au construit o capelă, care încă mai există după aproape un secol. În ea se află un tablou cu Fecioara Maria, iar pe peretele din fundal o inscripție în limba germană: „Înălțată în războiul mondial 1914-1917, în memoria luptătorilor căzuți la datorie pentru împărat, rege și patrie. Odihniți-vă în pace, după luptele vitejești pe care le-ați purtat, inimile noastre pline de mulțumire vă vor păzi somnul”. De la baza cimitirului și până la capelă se urcă pe o alee pavată cu lespezi din piatră, în trepte.

În cimitir sunt înhumați 70 de militari germani și 60 austriei, care au căzut pe frontul de pe Muntele Copilaș în lunile septembrie-octombrie 1916 și în iarna anului 1916-1917, în timpul luptelor cu trupele ruse conduse de generalul Aleksei A. Brusilov, care intenționau să pătrundă în nordul Maramureșului prin zona muntoasă a teritoriului.

Atât cimitirul, cât și capela sunt în administrarea Primăriei Poienile de sub Munte, care prin grija pri-

marului Oancea Ștefan i-a dat un aspect corespunzător. Capela a fost renovată.

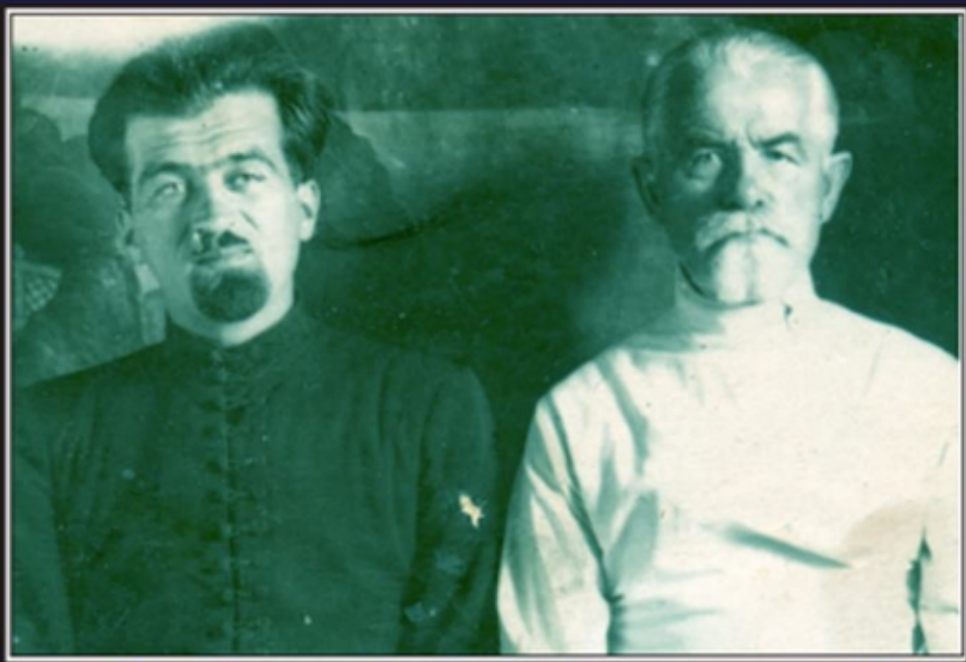
Din păcate, nu există nicio evidență a militarilor înhumați, crucile din lemn au fost distruse de ploi, ninsori și vânt, iar unii localnici și-au înhumat rudele decedate în cimitirul militar.

Armata germană a construit în anul 1916 un drum, folosind ca forță de muncă prizonieri ruși și localnici (drumul lui Mackensen, în tradiția orală), din centrul comunei Poienile de sub Munte până pe vârful Muntelui Copilaș (1.599 m unde se observă și acum urmele unor morminte izolate), cu legături peste crestele munților, spre Pasul Prislop și spre Bucovina.

Ca o ironie a istoriei, în Al Doilea Război Mondial, în octombrie 1944, aceste drumuri au fost folosite de armata sovietică, pe sensul Pasul Prislop – Baia Borșa și Baia Borșa – Muntele Copilaș – Poienile de sub Munte – Valea Ruscovei, pentru a cădea în spatele trupelor germane aflate în retragere dinspre Borșa spre Sighet.

Ar fi oportun, și în acest caz, interesul ambasadelor Germaniei și Austriei, pentru ca urmașii celor înhumați în cimitirul „piramidă” din România să știe unde își dorm somnul de veci înaintașii lor. ■

*Preotul Gheorghe Albu și un preot rus, pe frontul de Est,
20 octombrie 1943...*

... oficiind un parastas pe front...

ALBUM ISTORIC

Am consacrat acest album unor imagini care înfățișează pe câțiva dintre slujitorii Domnului de pe Valea Slănicului

Părintele Dumitru Ion Gâdinceanu cu familia...

... și cu P.S. Eftimie Luca, episcop al Romanului și Hușilor (dreapta)

Părintele Neculai Munteanu Muntmarg cu soția sa, preoteasa Maria

Cîmitirul eroilor din Slănie Moldova, inaugurat în anii 1930-1931, unde odihnesc osemintele ostașilor români, ruși, germani și unguri căzuți în Primul Război Mondial

... și, în 1955 (primul din stânga), împreună cu P.S. Teofil Herineanu, episcop al Romanului și Hușilor (al doilea din dreapta)

Corul „Doina” al bisericii Sf. Ilie din Slănic Moldova, în 1934

Revoluția franceză ar fi trebuit să aducă abolirea torturii ca practică,...

la demagogie sau reprezintă proba că o conducere instituită democratic încetează a reprezenta „conducerea poporului prin popor și pentru popor“, căci altminteri numai o dictatură poate lua o măsură neagreată popular.

Istoria a intrat deci într-o stranie combinație de sisteme, în care o democrație în *flashuri* se întretese cu dictaturi fragmentate de momentele necesare unei legitimări aparente, adică, în fond, falsificate. Cicero, cel puțin, spunea că statul roman, republican (SPQR, Senatul și poporul roman), deține asupra tuturor celorlalte state cunoscute de el un mare ascendent pentru faptul de a fi, în același timp, o monarhie (prin consuli), o oligarhie (prin Senat) și o democrație (prin Adunarea Poporului). Este evident că la dimensiunile imperiului, un stat mondial, Adunarea Poporului nu mai avea capacitatea operațională și legitimitatea din perioada republicii timpurii.

Astăzi, noi trăim în state monarhice (având în frunte regi sau președinți, cu mult

mai puternici decât regii, fie și decât cei din multe monarhii neconstituționale, autoritare, însă respectoase față de legi, cutume, tradiții), oligarhice (prin partide, finanțatori de partide și parlamente) și democratice (câte o zi la un număr de ani, în care se pot întâmpla mai multe lucruri scăpate de sub controlul, democratic, al poporului decât se întâmplau acum 2.000 de ani).

Trebuie să știm în ce lume trăim, la ce lume se raportează conducătorul politic de astăzi, pentru a înțelege modul său de a acționa și cadrul în care își desfășoară comportamentul public. Câtă vreme un șef politic, într-o democrație reprezentativă, nu dispune de putere directă, discreționară asupra semenilor săi, eventuala sa patologie psihică, eventualul său autism nu se descarcă asupra funcției, asupra societății, ci doar asupra sieși, iar apoi, cel mult, în sfera sa intimă. Democrația actuală poate însă prezenta devieri, unele dintre ele regretabile sau chiar dezastuoase, și atunci o personalitate altminteri normală – sau aparent normală – poate ajunge la acte care sunt în detrimentul comunității,

al societății sau al națiunii. Întreaga istorie a prezenței, intervenției și eșecului Americii în Vietnam, soldată cu preluarea de către Vietnamul de Nord, comunist, a Sudului țării nu a avut ca bază decât așa-numita „Rezoluție a Golfului Tonkin“, prin care Congresul însărcina pe președintele S.U.A. să ia măsurile necesare, inclusiv militare, pentru apărarea intereselor americane în regiune, în fața oricăror acțiuni ostile ale Nordului. Era această rezoluție o decizie de intrare în război a națiunii? Sigur apare faptul că aici nu este, sub nicio formă, o problemă de psihopatologie sau psihologie, toți conducătorii americani ai vremii fiind personalități puternice, determinate, dispunând de o enormă experiență internațională. În joc era doar concepția politică și relația politică-justiție-istorie. Prin contrast stă cazul lui James Vincent Forrestal, care a servit statul american în modul cel mai corect și eficient, în dezvoltarea capacităților militare ale Statelor Unite. Echilibrul său psihic a fost însă alterat după opinia psihiatrilor, ca urmare a

... dar o regăsim în Germania nazistă (reconstituirea, în fața generalului american D.D. Eisenhower a practicilor de tortură din lagărul de la Buchenwald)

TIRANIE, PSIHOPATOLOGIE ȘI MODERNITATE

*Predica de pe Munte (aici în versiunea pictorului flamand Pieter Brueghel cel Bătrân),
reper pentru procesul de identificare cu semenii parcurs de om*

CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Cuvântul cheie, cuvântul suprem, al modernității, al istoriei actuale, este democrație. Suntem în fața unui caz de generalizată, planetară, globalizată ipocrizie, sau, dacă ne raportăm la condiția noastră de azi, în același timp realitate și aspirație?

Putem spune, având toată certitudinea adevărului, că ambele părți ale întrebării au, paradoxal, răspunsuri pozitive, evident însă, doar limitat îndreptățite fiecare. Nimic nu este legitim, juridic, politic, istoric, statal, acum, în acest sfârșit aparent de epocă a revoluțiilor, care a început în America (1776) și în Franța (1789), fără un act democratic de instituire, de naștere, de legitimare. Odată legitimată însă o autoritate, aceasta poate face mai mult sau mai puțin orice, beneficiind de un drept numai aparent, de o falsă legitimitate, compromisă, alienată și, în consecință, inexistentă, în totală lipsă de legătură cu sursa de care a depins, din care

a provenit pe o cale perfect democratică. Aceasta este așa-zisa democrație reprezentativă. Orice persoană are dreptul de a contribui la legitimarea oricărui produs politic – dar cine fabrică acel produs? Cine și cum îl lansează pe piața liberă?

În fapt, nu există aproape nicio legătură, dincolo de faptul legitimării, între adevărata democrație, antică, directă, a cetății grecești, a Romei republicane și a unor triburi, îndeosebi din rândul populațiilor germanice, și democrația modernă, reprezentativă, apărută pe seama ideii franceze, iluministe, de suveranitate națională și uni-

tate națională. Națiunea, republica – prin republică înțelegând, așa cum s-a procedat istoric și tradițional, inclusiv monarhiile constituționale – separarea autorității, statul de drept sunt elementele clare ale democrației moderne. Abuzarea, falsificarea acestora nu este ușoară, dar dificultățile procedurale nu împiedică deriva gravă a organizării statale actuale, mai gravă și mai frecventă în unele dintre pretensele democrații, mai puțin dramatică și nu foarte insistentă în altele. Recunoașterea declarativă a condiției dictatoriale a lumii moderne se regăsește în cuvintele „populism” și „măsuri nepopulare”. Ele se pot raporta

hitlerismul, în Germania, precum și în teritoriile ocupate în Al Doilea Război Mondial, dar și armata franceză în timpul Războiului din Algeria și forțele grecești în anii Războiului Civil, dintre comuniști și monarhiști. Despre ce s-a întâmplat în închisorile comuniste ale României, dar și, tot aici, înainte de instaurarea dictaturii comuniste, s-a scris mult și consistent.

În Declarația Universală a Drepturilor Omului a O.N.U., din 1948, tortura este condamnată. Dacă secolul al XX-lea a fost una dintre perioadele de elecție ale torturii în istoria umanității – neputând fi siguri că această evoluție tragică este încheiată și, cu atât mai puțin, încheiată ireversibil –, explicația a fost dată de marile presiuni pe care le-au suportat statele angajându-se în războaie devastatoare, precum cele două războaie mondiale, urmate de Războiul Rece, implicând nu doar ciocnirile pe câmpul de luptă, ci și competiția extremă a serviciilor de informații ale principalelor state. În fapt, așa-zisa eliberare a omului de constrângerile morale tradiționale a însemnat, în cadrul civilizației, cu totul altceva decât s-a pretins a fi: desemantizarea valorii și condiționării umane, a credinței, iubirii, vieții și chiar a morții. Un amplu studiu psihologic, efectuat în Statele Unite în anii 1960, cu toate aproximațiile sale, pare să

arate că omul poate face un rău, induce o durere, genera un handicap semenului său, fără niciun fel de pulsione sadică, pur și simplu pentru că așa ceva ar avea să rezulte din organizarea experimentului (care, bineînțeles, nu permitea în final ca suferința să fie efectiv produsă). Hannah Arendt, filosof de cea mai

înaltă ținută, corespondenta lui *New York Times* la procesul din Israel al lui Adolf Eichmann

de rău, alegând calea banală a execuției necritice a ordinelor criminale este, în sine, o crimă. Adesea, s-a încercat să li se acorde circumstanțe atenuante unor șefi de state pentru atrocitățile sau actele genocidare petrecute sub conducerea lor, pretinzându-se, pentru fiecare dintre ei, că nu știau ce se întâmplă în țările pe care le dirijau. O astfel de pretenție aparține tocmai acestei devalorizări a structurii morale umane, în

general dacă ar fi fost adevărată inconștiența ce se pretinde că i-a caracterizat, condiția lor este poate și mai vinovată. Apare, în cazul extinderii torturii în politica și istoria secolului al XX-lea, o determinare psihopatologică exactă? Da, cu siguranță, dar aceasta se întâmplă într-un mod care trebuie explicat.

Secolul al XX-lea a fost perioada extremismului ideologic. Democrația degenera într-un liberalism incapabil de acțiuni coerente dedicate dezvoltării naționale. Franța intra în deriva unui individualism lesne de aflat în literatura unui Céline, dar, mai ales, a unui Drieu La Rochelle. Anglia făcea doar ceea ce putea să facă – dezvolta tehnologia aviatică spre a beneficia oricând de condiția ei insulară și căuta să își consolideze statutul imperial mondial, lipsit de durabilitate, dar util în dispersia forțelor adversarului în cazul unui război. Roosevelt înțelegea bine că ieșirea definitivă din criză a Statelor Unite depindea, atunci, în deceniul patru, de globalizare. Nevoia

Veniți la vot! un afiș din anii '50, și o urnă transparentă, într-o vreme când voturile au început să se numere electronic

(și-a intitulat volumul referitor la analiza cazului acestui criminal nazist: *Eichmann la Ierusalim sau despre banalitatea răului*), afirmă că tot comportamentul criminal al funcționarului nazist nu era altceva decât incapacitatea de înțelegere a condiției umane și confuzia dintre identitatea sa umană și aceea de funcționar, salariat, subaltern, într-un sistem inuman, ucigător, genocidar.

Cartea, remarcabilă ca analiză psihologică și filosofică, a fost adesea criticată. În esență, concluzia ei este corectă, însă trebuie înțeles că faptul de a renunța voluntar, conștient la capacitatea ta de departajare a binelui

Torturarea Sfântului Gheorghe...

unei prea mari expuneri și a unor prea îndelungi și epuizante eforturi. În 1949 demisionează din postul de secretar al Apărării și, la scurtă vreme, sfârșește sinucigându-se.

Care ar trebui să fie socotite semnele intervenției unui dereglaj psihic în istoria și politica lumii moderne, în particular, a secolului al XX-lea? Trei pot fi considerate ca sigure, deși ele contează doar prin asociere. Nu se întâlnesc doar în contemporaneitate sau în trecutul foarte apropiat, dar în această vreme poartă un semn deosebit de grav: spre deosebire de ceea ce se întâmpla cu un Nero sau cu atâtea alte personalități criminale, care au dispus de popoare întregi, acum ținta acțiunii patologice nu o mai reprezintă indivizii, oricât de numeroși, ci categorii umane alese în funcție de identitate clase sociale, rase, etnii sau culturi, în întregul lor. Cele trei amprente ale alienării psihice sunt: cruzimea (sadismul – nu în sensul uciderii, fără sens, în războaiele tehnologizate ale epocii mecanice, întrucât dacă omorul ar

fi o marcă a psihopatiei sau psihozei, relativ puțini șefi de state moderne ar trece testul sănătății mentale; ci drept inducere a suferinței extreme, deci tortura); apoi este delirul mesianic și, în sfârșit, delirul identitar. Atenție însă: acuzarea adversarului, eventual a dușmanului, că practică tortura, crima, că este bântuit de un delir mesianic sau identitar a fost și o metodă de discreditare a acestuia, una dintre cele mai vechi forme ale războiului psihologic. În

propaganda romană, îndreptată împotriva cartaginezilor, în timpul războaielor punico, sacrificiile umane ale adversarilor erau făcute cunoscute în toată lumea latină. Nu totdeauna însă toate acuzațiile aduse celeilalte părți, de un stat aflat în război, pot fi acceptate ca adevăruri.

Tortura a fost practică totdeauna de specia noastră, care pare să fi apărut purtând o importantă tendință canibalică, dovedindu-se inaptă originar de identificare cu semenii, calitate obținută abia prin cultură, cu deosebire prin religii și, decisiv, prin Decalog iar, ulterior, prin Predica de pe Munte.

Asirienii oricând, grecii inclusiv sub comanda lui Pericle, cel democrat, bizantinii practică tortura asupra învinșilor și prizonierilor de război. Latini pre-

tind a fi adoptat interogatoriul judiciar sub tortură de la greci. Evul Mediu, contrar ideilor comune, multă vreme aproape că nu a aplicat tortura. Ea este reintrodusă, în așa-zisa justiție, odată cu secolul al XII-lea, iar practica ei este ulterior extinsă tot mai mult. Între marile personalități ale culturii lumii, Aristotel (nu trebuie uitat că a fost profesorul unui prinț devenit apoi unul dintre cei trei-patru cei mai mari generali ai istoriei, însă un împărat cu un comportament absolut necruțător), dar și Francis Bacon (marele filosof, el însuși acuzat de luare de mită și achitat, juridic, de regina sa, însă destituit din calitatea de cancelar) au susținut aplicarea torturii, pe când, în chip straniu, Cicero, Seneca și, foarte firesc, Sfântul Augustin au fost adversari decizi ai torturii. Odată cu Marea Revoluție Franceză, practica torturii este aproape universal abolită, în aria statelor de tradiție occidentală, civilizate. Anormal și dezastruos, tortura reintră într-un uz mai extins decât oricând în secolul al XX-lea. Sunt acuzate de practici sadice, extrem de crude: regimul comunist, sovietic, în mod special – uneori se spune: exclusiv – sub Stalin, guvernul fascist italian, sub Mussolini,

... și alte instrumente de tortură medievale

Cea mai importantă sărbătoare a anului bisericesc ortodox se consideră a fi Paștele. Numele Paștelui, de origine ebraică (Pesah), înseamnă trecere. Este o sărbătoare a cărei dată nu este fixă, ci se socotește (Magazin

istoric, nr. 4/2007). Astfel Paștele cade în fiecare an în prima duminică cu lună plină ce urmează echinocțiului de primăvară și multe dintre sărbătorile creștine și necreștine se stabilesc în funcție de Paște.

● În zilele de dezlegare la pește nu se mâncau... broaște, dar melci da ● Cea mai delicioasă și mai mare mreană venea din Argeș ● Icre negre din belșug, cu patru lei ocaua

Ciocnind ouă

● Carnea, foarte scumpă, ca un fel de pedeapsă ● Șapte săptămâni de post, nu 40 de zile ● Lumânare de la Paște, păstrată și aprinsă la necaz ● Funcționarii în vizită la șefi

DE PAȘTE ÎN BUCUREȘTI

LELIA ZAMANI

Înainte de Paște, sunt cele șapte săptămâni de post, iar înaintea acestora sunt patru duminici de pregătire a postului. Săptămâna dinaintea Paștelui poartă numele de Săptămâna Patimilor. Atunci se deschid mormintele și spiritele morților se întorc pe pământ. Este săptămâna în care Iisus a fost trădat, prins, bătut și umilit, suferințele culminând cu răstignirea lui. „După trei zile de haos și întuneric, în care omenirea a rămas fără protecție divină, urmează miracolul Învierii Domnului din noaptea Paștelui” (Ion Ghițoiu, *Obiceiuri populare de peste an*, Dicționar, Editura

Fundației Culturale Române, București, 1997). După Duminica Paștelui, sunt alte șapte duminici, cea din urmă fiind ziua de Rusalii. Toate acestea laolaltă, împreună cu zilele din Săptămâna Patimilor, Înălțarea și Sfânta Treime (a doua zi după Rusalii) sunt sărbătorile religioase ale ciclului pascal propriu-zis.

Postul Paștelui este cel mai lung și mai sever dintre toate posturile de peste an. Inițial dura 40 de zile: începea la *lăsata secului* și se încheia în *Duminica Floriilor*. Apoi a fost cuprinsă și *Săptămâna Patimilor* din *Duminica Floriilor* până la *Înviere*. Paul de

Alep arăta că românii erau foarte evlavioși și frecventau cu asiduitate bisericile. În sămbetele postului nu se ieșea de la liturghie decât spre amiază.

Anton Maria del Chiaro constata că românii, cu toate că respingeau până și ideea de a mânca broaște, melci ori broaște țestoase, începuseră să se obișnuiască totuși cu melcii, mâncându-i cu multă plăcere în zilele de dezlegare la pește. Pentru cei bogați se aduceau de la Dunăre mari cantități de pește, mai ales cegă și morun, dar și mreană. Se pare că delicioasă era cea adusă din Argeș, despre care se spune

de solidaritate umană, de coeziune socială a declanșat deriva socialismului, care a generat, pe de o parte, comunismul și, pe de altă parte, fascismul, inclusiv ca nazism. Identitatea de clasă se întrupează în regimul comunist sovietic, cea de rasă în nazism, iar cea a tradiției istorice, în fascismul de aspirație imperială mussoliniană. Delirul poate cuprinde categorii sociale vaste a deține o mare importanță personală prin apartenență la o rasă aleasă, la o clasă aleasă, la o tradiție aleasă, dar el trebuie să se susțină printr-un ideal întrupat. Așa apare mitul liderului, acest nou delir, de această dată mesianic. Stalin va întrupa spiritul apartenenței de clasă; Hitler esența rasei sale; Mussolini tradiția imperială risipită în istorie și care se cere din nou consolidată și reconcentrată.

Folosind aici cuvântul delir avem în vedere o autentică psihoză? În niciun caz – acest delir nu reprezintă afectarea unei conștiințe sau a unor conștiințe individuale, ci o formă de legătură interumană, dacă despre oameni este vorba, când în realitate sunt în joc personalități alienate monstruoase. Conducătorul nu are voie să eșueze, nici măcar să greșescă, drept întrupare mesianică a unei identități; poporul (sau populația, sau masa) nu are cum să nu se supună, să nu își urmeze liderul, căci el dă substanță identității care se cere afirmată. În momentul în care între diferitele identități

rasă ori imperiu sau clasă apar ciocniri, duritatea acestora depășește războiul clasic, întrucât identitatea nu poate fi îndoienică și nici natura mesianică a celui care o întrupează nu acceptă relativizarea. Psihologic, liderul este totul, rasa este totul, clasa este totul, imperiul este totul. A te opune acestora te scoate de sub orice drept de protecție. Penalitatea torturii este aplicată oricărei

cidului. Personalitatea normală știe că, pe orice drum, omul se dovedește a fi sănătos în măsura în care acceptă și știe să respecte limite de netrecut, pentru că doar astfel se poate menține normalitatea. Alienarea este alunecarea continuă de pe o treaptă

a derivei pe alta. Lenin, în timpul revoluției din 1917, spunea: „încercați adversarul cu vârful baionetei, dacă rezistă, re-trageți-vă imediat“.

Sub raportul unei analize la persoană, atât politico-istoric pe cât și fizionomic, s-ar putea spune că, aproape filmic, Stalin era o individualitate care controla continuu ambianța sa, în mod suveran; Hitler și Mussolini exprimau evident o anumită patologie a

nestăpânirii. Cruzimile, tortura, crimele s-au practicat sub regimurile tuturor celor trei; aberațiile teoriilor clasei, rasei sau ale reconstruirii istoriei trecute invită, prin sine, la sadismul unei dominații totale asupra celorlalți, neacceptând diferența. Au pierdut sau au pierdut primii și au pierdut cu titlu personal cei care s-au angajat pe calea cea mai necontrolată, mai angajantă și mai nestăpânită a distrugerii. Paradoxal, oamenii și doctrinele care au dorit să schimbe destinul lumii erau, patologic, incapabili să controleze propriul lor destin politic, istoric, psihologic. ■

Maestrul (Hitler) și un discipol, Drieu La Rochelle

opozității, socotită un drept al celui ales, asupra aceluia care nu încearcă decât să limiteze autoritatea celui pretins îndreptățit.

Evident, delirul mesianic, delirul identitar sunt anomalii politico-istorice, vecine cu alienarea mintală, dar nu încă variante ale acesteia. Patologică este incapacitatea de oprire a descărcării în lanț a determinărilor deviate: de la teoria clasei conducătoare, a rasei superioare sau a altei identități similare și până la exercitarea acțiunii sadice, a torturii, a exterminării, a geno-

Incendiul din 1847

tite în acel impresionant moment. Tot atunci preoții începeau să cânte și, după ei, întreaga adunare: „Hristos a înviat din morți, cu moartea pre moarte călcând” și nu era creștin care să nu simtă o blândă atingere dumnezeiască în inima lui și să se abțină cu greu a nu lăcrima. Apoi, preoții, însoțiți de credincioși, intrau din nou în biserică, unde se ținea Sfânta liturghie, în care era citită Evanghelia Sfântului Ioan. Se împărțea apoi anafură, iar la terminarea serviciului divin, fiecare locuitor al orașului pleca spre casă. Cu toții duceau în mâini câte o lumânare aprinsă, brodându-se astfel în întunericul nopții un spectacol unic și straniu de mii de lumini rătăcitoare pe pământ.

Lumânarea aprinsă, odată adusă acasă, era închinată în fața icoanelor, apoi la toate colțurile casei și stinsă, într-un târziu, în fața icoanei Maicii Domnului. Călătorii străini au putut constata, venind la noi, că „venerația pentru icoanele sfinților mergea până la adorație... Cele mai sărace familii – spuneau ei – aveau într-un colț al casei câteva icoane, ferecate în argint și, uneori, în aur. Este talismanul fermecat de care nu se lipsesc niciodată și care asigură locuințelor calmul și

fericirea” (Ulysse de Marsillac, *Bucureștiul în veacul al XIX-lea*, Editura Meridiane, 1999). Lumânarea de la Paște nu se aruncă după ce a fost stinsă; dimpotrivă, este păstrată cu grijă, iar în caz de primejdie de foc ori de trăsnet este aprinsă

din nou.

O mare nenorocire legată de foc a lovit Bucureștii în anul 1847. Atunci a avut loc cel mai nimicitor incendiu din istoria Capitalei, mahalale întregi dispărând mistuite de flăcări. Paștele în acel an a căzut pe 23 martie, când, după slujba de Înviere, s-a pornit o furtună care nu s-a oprit prea ușor. Se spune că un copil, din joacă – ori după obiceiul vremii – a tras cu un pistol, nu se știe bine, ori al tatălui, ori și l-a improvizat singur dintr-o cheie mare, în care a pus praf de pușcă și i-a dat foc, aprinzând – și aici păreri diferite – ori casa în care locuia, ori șopronul în care se găsea trăsura familiei. Cert este că flăcările au mistuit o clădire, după care au cuprins și gospodăriile vecine, întinzându-se cu repeziciune în întreg orașul. Trei zile și trei nopți spun unii autori că au ars Bucureștii. Alții afirmă că în numai 24 de ore s-a petrecut dezastrul. Au ars și oameni și au fost distruse gospodării întregi, prăvălii pline de mărfuri, biserici, hanuri, tot ce a putut focul cuprinde, lăsând mare parte din populația orașului fără niciun adă-

post și fără nicio lețcaie. Aproape 2.000 de case și 12 biserici au ars. Prăpădul a fost posibil pentru că marea majoritate a construcțiilor era din lemn, chirpici și avea tavanul din șindrilă.

Dar dezastrul a avut și urmări benefice pentru oraș. De atunci s-a hotărât să se construiască în București după principii noi de arhitectură, bine stabilite: case numai din zid și străzi largi și drepte.

Dar să revenim la sărbătorirea de Paște. Cea dintâi prăznuire a Învierii Domnului se făcea la întoarcerea de la biserică, după încheierea slujbei religioase. Dejunul începea cu „zeamă de pasăre cu fidea”, cozonac și ouă roșii, pe care bucureștenii le ciocneau, zicând: „Hristos a înviat”. Răspunsul venea de îndată: „Adevărat a înviat!”.

Dar înainte de toate, se dădea de pomană celor morți din familie, din mâncărurile pregătite pentru sărbătoare. În centru, mai degrabă decât la

Vânzători de miei vii

că avea dimensiuni neobișnuit de mari (G.I. Ionescu Gion, *Istoria Bucureștilor*, Fundația Culturală Gheorghe Marin Speteanu, București, 1998). În București se găseau din belșug icre negre, pe care boierii le mâncau proaspete sau pregătite cu ulei, piper și zeamă de lămâie. Prin 1825, icrele negre se vindeau în oraș cu patru lei ocăua.

Pentru populația mahalalelor, se aducea pește mai mărunț: crap, crăpcean, somn, biban, știucă, caras, roșioară, caracudă, obleți, precum și raci din lacurile dimprejurul orașului sau mai de departe, care se vindeau pe străzi sau în prăvăliile din Pescăria Veche și Pescăria Nouă, situate în spatele spitalului Colțea și al Hanului Sfântul Gheorghe Nou. Peștele se gătea în diferite feluri: cald, rece, marinat sau uscat.

Cu toate că românul era, în cele mai multe cazuri, credin-

cios și ținea posturile, se întâmpla să mai fie și din cei care nu se puteau abține să nu mănânce carne atâta amar de vreme. Se găsea și pentru aceștia carne pe alege, dar foarte scumpă, ca un fel de sancțiune, pentru că nu respectau îndatorirea creștină.

În apropierea Paștelui, casele din mahalale se înnoiau, primind un strat proaspăt de var, care le dădea o nouă strălucire, lăsând doar amintirea zidurilor înnegrite de fumul sobelor ori caloriferelor.

Gospodinele în cămășuță și basma muncău cu sârg de dimineața și până noaptea târziu, vopsind, vărind, mutând mobilele, scuturând și dereticând prin toată casa, până o făceau de nerecunoscut și, abia când mușcatele erau puse la ferestre, totul reîntra în normal. Urma întreaga familie, care trebuia să-și cumpere câte

ceva nou de îmbrăcat, căci așa era datina. De Paște și de Crăciun omul trebuie să facă curățenie generală și să se înnoiască.

Duminica Floriilor deschidea săptămâna pregătirilor de Paște; atunci se făceau cozonacii, se înroșeau, se fierbeau și se încondeiau ouăle, se pregătea întreaga casă de sărbătoare. Pe lângă munca în gospodărie, o obligație morală era mersul la biserică. Călătorii străini arătau că românii erau cucernici și nelipșiți de la slujbele bisericești.

După un post sever de șapte săptămâni, în seara Învierii Domnului, bucureștenii se îmbrăcau frumos, în haine noi, și porneau spre biserică unde, la 12 noaptea, era făcută slujba de către preoți. Oficierea se desfășura afară, în curte sau în pridvorul bisericii, și oamenii ascultau transfigurați de emoție și cucernicie cuvintele preoților, ros-

Sărbătoarea Paștelui era așteptată de mai tinerii bucureșteni pentru multele bucurii pe care le aducea, dar mai ales pentru dulapuri. Dulapul era o construcție din lemn cu mai multe leagăne fixate pe același schelet și care se învârtea în cerc. Erau dulapuri mici cu patru polițe, dar și cu șase sau opt, care aveau mai multă căutare. Majoritatea aveau însă șase polițe.

Dulapul de Paște imita „Bayram salıncak” [pronunțat: Bairam salınceac], adică „scrânciobul de bairam” care se ridică în Turcia în curtea geamiei, unde lumea se

dădea într-o astfel de construcție, plătind un bănuț sau doi proprietarului. Aceste petreceri se făceau la otomani nu doar în curțile geamiei, dar și pe străzile mari ale Istanbulului.

La început și persoanele în vârstă se dădeau în dulapuri, dar treptat această distracție revine doar celor mai tineri. Cele mai căutate dulapuri în a doua jumătate a secolului al XIX-lea erau cel din capul străzii Dudești și acela din Șoseaua Ștefan cel Mare. Se spune că dulapul de la Radu Vodă le întrecea însă pe toate.

Dulapul de Paște și doi tineri înșurăței (1925)

Scrânciob

Încheiem prezentarea începută în nr. 1/2012 a capitolului consacrat defecțiunii lui Mihai Pacepa (Magazin istoric, nr. 3/2007), ce face parte din volumul al doilea al lucrării *With Friends Like These... The Soviet Bloc's Clandestine War Against Romania (Ferește-mă, Doamne, de prieteni... Războiul clandestin al Blocului sovietic contra României)*, pe care domnul Larry L. Watts îl pregătește pentru tipar.

Relațiile stabilite între S.U.A. și U.R.S.S., în vremea lui Ronald Reagan și Mihail Gorbaciov, l-au făcut inutil pe Ceaușescu

Fostul adjunct al șefului D.I.E. strânsese în mâinile lui multe dintre problemele de care se ocupa Direcția de Informații Militare (D.I.M.), putând, el și Departamentul de Informații Externe (D.I.E.), să exercite o mare influență în privința utilizării resurselor D.I.M. Ocazia oferită de invitația făcută de adjunctul șefului informațiilor militare, generalul E.R. Thompson, generalului Dumitru de a vizita Pentagonul pentru discuții, în septembrie 1978, pare să fi fost una dintre primele victime ale acestei suprapunerii.

ROMÂNIA „PRINȚUL HOȚILOR“

LARRY L. WATTS

În mod ironic, încercările conducerii D.I.E. (Doi-caru, Pacepa, Caraman) de a-și extinde controlul asupra întregii activități de culegere și circulație a informațiilor externe, care fuseseră respinse de Ceaușescu de curând, s-au realizat sub înlocuitorul lui Ion Stănescu, ca parte a măsurilor de „limitare a daunelor“ luate după trădările lui Militaru și Pacepa. La 16 octombrie 1978, după ce ocupase această funcție vreme de 15

ani și la o lună după întâlnirea programată cu generalul Thompson în S.U.A., generalul Dumitru a fost schimbat din funcția de șef al Directoratului Informațiilor Militare din Marele Stat Major și trecut în fruntea Facultății de Artilerie tactică din cadrul Academiei Militare. Mihai Pelin a făcut afirmația, puțin credibilă, că Pacepa fusese printre cei care susținuseră numirea generalului Dumitru în fruntea D.I.M., în 1963, arun-

când astfel umbra bănuielii asupra lui. Poziția generalului fusese subrezită de trădarea lui Militaru, în martie, chiar dacă de contrainformații în Armată se ocupa Securitatea, nu D.I.M.

O schimbare în politica de recrutare a avut un efect devastator pe termen lung. De la mijlocul anilor '60 și până la sfârșitul anului 1978, D.I.M. și-a recrutat cadrele dintre studenții anului întâi ai universităților civile, asigurându-le

periferie, urma odihna și, dimineața, liniștea devenea atotstăpânitoare. Nicio trăsură și niciun om nu se mai zăreau plimbându-se pe străzi. Cu toții erau în case. Abia spre prânz începea să se simtă mișcare și, timp de trei zile, orașul sărbătorea.

Duminică, după slujba celei de-a doua Învieri (când Iisus i s-a arătat Mariei din Magdala), oamenii fie se întorceau la casele lor, fie își vizitau rudele și prietenii, încingând petreceri cu mâncare și băutură din plin. Masa încărcată de bucate era întinsă, dacă îngăduia vremea, în curte, dacă nu, în casă. Și erau nelipsite, chiar și de pe masa celui mai sărac, pasca împodobită cu ouă roșii, tava cu mielul fript la cuptor, un castron de salată verde, precum și carafele cu vin roșu sau porfiriu. Bucureștenii țineau mult la respectarea tradiției, care cerea ca, de Paște, să se mănânce miel după un post atât de îndelungat, în care ciobanii nu aduseseră micii la târg spre vânzare. Comesenii continuau ciocnitul ouălor roșii și se auzea din nou: „Christos a înviat!”, „Adevărat a înviat!”, apoi mâncau bucatele și beau vinul, în acordurile lăutărești, petrecând cu mare bucurie.

În acea zi se făceau înaintări în rang, între civili și militari, se iertau osândiții din temnițe și ocne, se dădeau gratificații și se ajutau familiile sărace cu bani și daruri. Funcționarii mergeau în vizite la șefii lor, iar cei învrăjbiți se împăcau și se sărutau între ei, pecetluind astfel împăcarea.

Bucureștenii nu petreceau numai acasă, cu familia și cu prietenii, ci ieșeau și în oraș prin parcuri, grădini sau localuri. Lumea aleasă se întâlnea cu deosebire la Șosea, locul pe care îl frecventa, de altfel, și în restul anului, pe când burghezia prefera să meargă în Cismigiu.

După Șosea și Cismigiu, urmau numeroase grădini, pline în zilele acelea de tot felul de distracții. Erau considerate „populare”, căci acolo mergea mai mult lumea din mahalale. În Grădina „Ivașcu”, nu departe de bariera Vergului, bucureștenii ciocneau ouă roșii, mâncau pastramă friptă la grătar și beau vinul din oale noi de pământ. Din Duminica Floriilor până după Duminica Tomii, la Grădina „Văraru” aflată în Calea Văcărești, locuitorii orașului puteau să se dea în dulapuri, să vadă tot felul de minunății: comedianți care mâncau foc ori scoteau din gură tot felul de panglici și cuțite, șerpi împăiați, călușei cu paiate etc. De la aceste bălciuri erau nelipsiți bragagiii, limonagiii, țigăncile cu „floricele”,

Un limonagiu se odihnește după epuizarea mărții, în Cismigiu (1928)

precum și mulți alți comercianți ambulanți. Și pe Dealul Spirei orașenii petreceau de Paște cu dulapuri și hore. La astfel de petreceri oamenii veneau cu mâncarea pregătită de acasă, se așezau sub umbrarul cârciumarului, de la care luau doar băutura și, deseori, nu refuzau nici tentațiile purtate în cobilițe de ambulanți. „Pe iarba bătorită povestea Ulysse de Marsillac – se află o bucătărie în aer liber; masa este pusă pe pământ și se formează grupuri-grupuri, în jurul unei farfurii uriașe cu cârnăciori afumați și ouă roșii, cele două ingrediente importante ale ospățului de Paște.

Și uite așa, ușor, ușor, înaintând pe fuiorul efemer al timpului, trece și sărbătoarea Paștelui, iar românii pătrund în Săptămâna Luminată și de acum deschis e drumul spre întâmpinarea marii sărbători a Crăciunului, ca, apoi, ciclul să se reia și din nou Paștele să bată la porțile românilor și să le aprindă inimile de credință și iubire. ■

Mieii aveau mare căutare, mai ales tăiați

Liderul sovietic, Brejnev, și cel al Bulgariei, Jivkov

fost rechemăți și nu au mai fost înlocuiți. După 1980, Comisia de Cadre, aflată sub conducerea Elenei Ceaușescu, a refuzat să aprobe trimiterea unor noi atașați militari peste hotare, iar birourile atașatilor militari au fost pe rând închise, pe măsură ce C.I.E. prelua toate sarcinile informative externe. Spre sfârșitul anilor '80, doar cinci dintre cele 48 de posturi mai funcționau și doar patru dintre ele aveau un atașat militar acreditat. Și niciunul dintre aceste birouri – Belgrad, Budapesta, Berlinul de Est și Roma – nu era situat în vreun loc foarte relevant pentru problemele de securitate ale României.

Defecțiunea lui Pacepa a declanșat un proces care a rupt șira spinării sistemului militar de informații al României și astfel a afectat sistemul mai curând „național” decât „orientat către partid” de culegere a informațiilor, cât și ceea ce constituise cea mai propice bază instituțională pentru extinderea parteneriatului strategic militar S.U.A.-România.

Consimțind la dorințele soției în acest domeniu, Ceaușescu a lăsat țara la cel mai scăzut nivel de reprezentare a informațiilor militare peste hotare dintre toate țările Tratatului de la Varșovia și printre cele mai scăzute din Europa. Contactele la nivel superior între militari români și americani au fost continuate în anii '80. Șeful Comitetului Întrunit al Șefilor de Stat Major, generalul John Vessey Jr., a vizitat România în primăvara lui 1985. România a fost singura țară comunistă vizitată la un asemenea nivel în timpul Războiului Rece. În anul 1986, ministrul Apărării Naționale Vasile Milea a întreprins o vizită la Pentagon, la invitația generalului Vessey. Era vizita la cel mai înalt nivel în plan militar, după cea făcută cu o decadă mai înainte de șeful Marelui Stat Major, Ion Coman, care a vizitat NORAD și s-a întâlnit apoi cu președintele Gerald Ford la Casa Albă. În februarie 1988, o delegație militară americană a vizitat Bucureștiul pentru a

face o informare despre Inițiativa de Apărare Spațială („Războiul Stelelor”). România a fost singura țară din Tratat care a beneficiat de un asemenea tratament. Dar o capacitate impresionantă și o ocazie formidabilă fuseseră risipite și canale critice de comunicare au fost întrerupte, lăsând Washingtonul consternat să evalueze capacitatea de autodistrugere a României.

Ca o ironie, afectarea informațiilor militare, cauzată în parte de defecțiunea lui, a făcut și mai plauzibile alegațiile lui Pacepa că România „se îndrepta către Est”, adică spre Moscova. Prin strangularea comunicării independente a Ministerului de Externe, prin anularea rețelei globale de informații militare, liderul român s-a văzut redus la o singură sursă, departamentul informațiilor externe al D.S.S. Prin eliminarea celorlalte două canale dispărea posibilitatea de a controla sau verifica informațiile și analizele oferite de un serviciu cu veșnice probleme, C.I.E., unde chiar și controlul partidului era practic absent. Regimul era acum la bunul plac al unui singur mijloc de a discerne prietenii de inamici și de a evita amenințări fundamentale la adresa securității și existenței statului. Puterile ostile își puteau concentra măsurile active și operațiunile de influențare asupra unei ținte mult mai mici. Pentru a controla informațiile ce ajungeau la liderul român trebuia acum să controlezi doar o mână de oameni.

Administrația Carter a făcut tot ce a depins de ea pentru a proteja relația româno-americană de efectele neașteptatei achiziții a lui Pacepa. Potrivit

burse și pregătire militară pe perioada vacanțelor, până la absolvire (oarecum asemănător cu programul de pregătire al ofițerilor de rezervă din S.U.A.). Drept urmare, cei recrutați se adaptau mai ușor muncii în medii străine și intelectuale. După trădările lui Militaru și Pacepa, toți cei recrutați proveneau de la Școala de Securitate de la Băneasa. Un mediu cazon, complet diferit de cel al vieții civile, în care recruții proveneau dintre absolvenții de liceu selecționați de Securitate. Era o schimbare survenită după o decizie din 1973 a Comisiei de Cadre a C.C. potrivit căreia toate cadrele de conducere din Securitate ce urma să fie numite trebuia să provină din producție. Cu alte cuvinte, Comisia condusă de Elena Ceaușescu, cu sprijinul ideologilor foști cominterniști, revigora o politică din perioada imediat următoare războiului. Totuși, reintroducerea acestei politici după trei decenii ducea la o contraselecție. Cei proveniți din „producție” erau cel mai adesea cei care rataseră intrarea la o facultate. Foarte rar se putea întâmpla ca însușirile native ale unor persoane astfel recrutate să transceadă evidentele dezavantaje provocate de lipsa educației și a pregătirii intelectuale. Pe lângă inabilitatea sporită de a opera în mediile din care se presupunea că trebuie să strângă informații, obligativitatea de a urma cursurile unei școli a Securității însemna că informațiile militare deveniseră un apendice *de facto* al Departamentului Securității Statului (D.S.S.). Înlocuitorul generalului Dumitru, contraamiralul Marin Ștefan Dinu, a acceptat rapidă sporire a controlului Securității asupra D.I.M., fără

să schițeze vreun gest în apărarea instituției sau a ofițerilor. Cu sprijinul entuziast al Elenei Ceaușescu, nou-denumitul Centru de Informații Externe (C.I.E.) a reușit în final să centralizeze raportarea informațiilor externe „inclusiv de la Marele Stat Major Direcția de Informații Militare”, obținând astfel monopolul acestor informații ca o practică curentă.

Informațiile militare române erau o țintă prioritară pentru KGB și GRU, în cadrul războiului pe frontul ascuns sovieto-român. Dar demontarea lor cu bună știință a purtat amprenta răzbinării, trăsătură care o făcuse infamă în ochii românilor pe Elena Ceaușescu. Desigur, spionajul sovietic nu a făcut decât să dea, bucuros, o mână de ajutor.

Peste 40 de birouri de atașati militari din străinătate au căzut victime colaterale defecțiunii lui Pacepa. Înainte de prima acțiune clară de distan-

țare de Moscova, din 1958, România avea doar 12 birouri de atașati militari acreditate în străinătate, majoritatea fiind la Moscova și în celelalte șase țări ale Tratatului de la Varșovia (inclusiv Albania), cât și la Washington, Londra, Paris și Ankara. În 1977, România avea atașati militari acreditați în 48 de țări, inclusiv în cele mai multe dintre țările NATO, țările membre ale Tratatului de la Varșovia, plus Iugoslavia și Cuba, țările neutre din Europa și în toată Asia, Orientul Mijlociu și Africa (China, Japonia, Coreea de Nord, Indonezia, Vietnam, Afganistan, Birmania, India, Pakistan, Irak, Iran, Iordania, Siria, Yemen, Algeria, Burundi, Congo, Egipt, Maroc, Sudan și Zair). În momentul când s-a produs această schimbare, D.I.M. era pe punctul să își extindă rețeaua prin deschiderea unor birouri de atașati militari în Venezuela și Argentina. După defecțiunea lui Pacepa, 40 dintre atașati aflați la post au

Conflictul chino-sovietic era, afirmau Golifin și Pacepa, o înșelătorie a sovieticilor. Vizita oficială a lui Nicolae Ceaușescu și a Elenei Ceaușescu în Republica Populară Chineză; primirea la președintele Mao Tzedun (iunie 1971). Fototeca online a comunismului românesc, cota: 73/1971

În același timp, liderul partidului comunist român a atacat o serie de probleme controversate de politică externă și securitate, inclusiv, în cea mai clară formulare posibilă de până atunci, operațiuni ale Tratatului și ale sovieticilor pentru a-l înlocui. La mai puțin de o săptămână după plecarea lui Pacepa, Ceaușescu a denunțat „un număr de cercuri imperialiste reacționare”, care foloseau „spionajul și diversiunea”, recrutând „renegați și elemente declasate” din rândul populației și folosind „toate mijloacele de propagandă pentru a calomnia” anumite țări socialiste. Trebuie subliniat că „imperialiștii” la care se referea nu erau cei de la Washington, așa cum Ceaușescu făcuse efortul de a sublinia Administrației americane în mai multe ocazii. Henry Kissinger își amintește că Ceaușescu accentuase în mai multe rânduri că nu americanii erau, în primul rând, imperialiștii la care se gândea când rostea cuvântul. Asigurări în acest sens primise și președintele Carter în 1975. Pentru prima oară liderul român folosisese termenul de „imperialiști” pentru a-i desemna pe sovietici în 1968, cu prilejul invaziei din Cehoslovacia. În terminologia Bucureștiului, termenul desemna în primul rând Moscova și Budapesta, în legătură cu experiența istorică a românilor cu Imperiile Rus, Habsburg și Austro-Ungar, care toate spre deosebire de Statele Unite rășluiseră teritorii românești.

Principalele alegații ale lui Pacepa nu au fost considerate credibile nici de către autoritățile responsabile vest-germane, nici de către Administrația Carter, care le-au

tratat ca atare. Totuși, Pacepa a reușit să își atragă simpatiile aceluiași cercuri care fuseseră cucerite de teoriile conspiraționiste, demonstrabile ca false, ale lui Golișin privind „mitica” independență a României și „falsa” dispută chino-sovietică. Aceste cercuri erau predispuse, din punct de vedere profesional (și uneori ideologic) să creadă în „complotul monstruos” comunist, ceea ce făcea ca orice fricțiune observabilă

John Vessey Jr.

în interiorul lumii comuniste să fie considerată un artificiu intenționat al Moscovei pentru a distrage atenția lumii occidentale.

Culmea ironiei este că într-adevăr Moscova a pus la cale dispute în interiorul alianței pentru a păcăli Occidentul, multe dintre ele putând fi acum identificate comparând declarații publice și articole de presă cu documentele ce au devenit accesibile de la întâlnirile Tratatului de la Varșovia. Dar aceleași documente arată că astfel de dispute false nu implicau și România. Singurul conflict în interiorul Tratatului pe care și Golișin și Pacepa îl arătau drept „fals” confruntarea sovieto-română

a fost în realitate singurul conflict real, de lungă durată, din cadrul alianței. Din nefericire, afirmațiile și alegațiile lui Pacepa au căpătat un suflu nou în cursul campaniei electorale care a dus la înfrângerea lui Carter, în noiembrie 1980, astfel încât au modificat și distorsionat percepția Statelor Unite asupra României într-o măsură uluitoare, în perioada 1980-1992, în timpul Administrațiilor Reagan și George Bush senior.

Încă din primele zile ale Administrației Reagan, a devenit evident că dezinformările lui Pacepa au „deteriorat relațiile bilaterale” dintre Washington și București. Impactul a fost evident în rândul celor care, în Statele Unite și Europa, se specializaseră în problemele românești. Unii dintre ei au descris apoi regimul Ceaușescu drept unul care păcălise „democrațiile naive” cu o falsă independență față de sovietici, care nu fusese niciodată un lucru atât de serios încât să provoace o confruntare deschisă cu Moscova. Ajutat de măsurile active eficiente ale Moscovei, Pacepa a reușit să convingă membri ai Administrației că România desfășura sistematic operațiuni ostile Statelor Unite și că Washingtonul ar trebui să rupă sau cel puțin să reducă și restricționeze relațiile cu Bucureștiul.

Ironia este că dacă a existat vreun „mit” în privința independenței României, el a rezidat în faptul că „independență” era un termen mult prea slab pentru a descrie politicile care erau atât de deschise și consistente ostile obiectivelor de bază sovietice. ■

unui raport Stasi, un colonel american a spus că „președintele Statelor Unite a decis că această problemă trebuie tratată cu multă atenție, pentru a nu afecta *bunele relații dintre S.U.A. și R.S.R.* [subliniat în original]”, o abordare confirmată și de sursele vest-germane și poloneze ale Stasi.

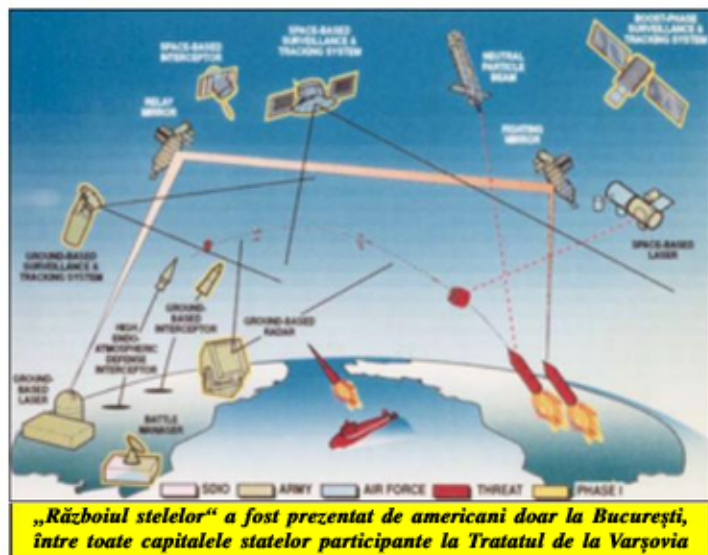
În aceeași măsură în care provocase consternare în S.U.A., defecțiunea lui Pacepa a stârnit confuzie la nivelul conducerii române, mai ales că investigațiile inițiale arătau că el era mai curând omul Estului, nu al Vestului. S-a descoperit că tatăl lui era un apropiat al șefului forțelor de ocupație sovietice din România de la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial (i-a fost traducător de română și maghiară); că serviciile de informații sovietice îi susținuseră cu larghețe studiile în anii stalinismului, mergând până acolo încât îi permisese să dețină o mașină nouă, pe când lupta de clasă contra burgheziei „reacționare” se ascuțea, și că menținuse strânse legături cu consilierii sovietici de-a lungul întregii lui cariere (cu care avea să se laude mai apoi), multă vreme după ce astfel de relații fuseseră interzise.

Pe când Pacepa părăsea România pentru ultima oară ca să defecteze cu povestea că România era un cal troian credincios la remorca sovieticilor, liderul de la Kremlin Leonid Brejnev deplângea, într-o discuție deschisă cu șeful partidului comunist est-german Erich Honecker, colaborarea „trădătoare” a lui Ceaușescu cu americanii și chinezii. Brejnev i se plângea lui Honecker că apropierea chino-americană

(facilitată de către români) era o „apropiere pe o bază anti-sovietică, antisocialistă” și că Beijingul și Washingtonul continuau să folosească „abordarea diferențiată” față de Europa de Est „pentru a-i determina să se opună Uniunii Sovietice”. În acest scop, a continuat Brejnev, americanii și chinezii exploatau din plin „devierile naționaliste” ale lui Ceaușescu, al cărui comportament depășea orice caracterizare. „În mod fundamental, el este un trădător – a proclamat Brejnev – și doar diavolul știe de ce ar mai putea fi capabil”.

Contrazisă direct de către Brejnev și respinsă de către agențiile de informații ale S.U.A. (chiar dacă nu de toți ofițerii din cadrul lor) după o examinare ulterioară, povestea lui Pacepa se suprapunea exact peste măsurile active ale sovieticilor ce urmăreau izolarea liderului român și a țării sale de partenerii americani. La câteva săptămâni după sosirea lui Pacepa în S.U.A., Brejnev se plângea din nou, de data aceasta liderului bulgar Todor Jivkov, că politica

românilor se opunea celei duse de „restul țărilor din Tratatul de la Varșovia” și le submina securitatea. Mai ales încercările lui Ceaușescu de a crea „o organizație de cooperare regională a statelor din Balcani”, avertiza șeful de la Kremlin, urmăreau să „submineze autoritatea și influența sovieticilor în Balcani și să creeze disonanțe în relațiile sovieto-bulgare”. Brejnev i-a reamintit colaborarea lor anterioară contra liderului român, subliniind: „cu politica lor privind cooperarea balcanică, românii creează complicații diplomatice pentru Bulgaria. Făcând atâta tărăboi în privința realizării unei cooperări în Balcani, nu urmăresc doar un capriciu. Problema dezvoltării unei cooperări regionale în Balcani este văzută de români, ca și de greci și de iugoslavi, ca o cale pentru reducerea influenței Tratatului de la Varșovia în regiune. Aceasta este esența abordării lor... Noi trebuie să contracarăm decisiv toate proiectele pentru crearea unui grup balcanic autonom, care să aibă propriile interese”.

generalul comandant Gato, care făcuse Institutul de Petrol și Gaze de la Ploiești. Acum era adjunctul pentru aviație și apărarea teritoriului al ministrului Apărării din Angola. El mi-a spus că a sprijinit România să câștige licitația, dar și că propunerile noastre au fost cele mai convenabile: un preț mai mic, perioadă de școlarizare mai scurtă, dar cu rezultate bune, aparate de zbor de trei categorii: avion monomotor, bimotor, elicopter. În plus, în afară de personalul navigant, noi am pregătit și personal de comandă și stat major, personal tehnic, personal de logistică.

Generalul Zărnescu nu și-a dorit ca eu să fiu numit comandant în Angola. Dar pentru locțiitorul său, generalul Balaur, a contat marea mea experiență câpătată în cei zece ani cât am comandat Școala noastră de ofițeri de aviație. Iar faptul că am fost și comandantul Aviației Militare era un atu. Despre Angola nu știam nimic... A trebuit să mă documentez foarte serios... Am fost trimisi în gura lupului..."

„Limbi străine neavizate” în eter

Pregătirile pentru plecarea în Angola au început la Boboc-Buzău. S-au elaborat cursuri de navigație, de motoare, administrație, tactică etc., traduse în limba portugheză. Tot personalul care urma să plece la Negage, în Angola, a urmat cursuri pentru învățarea limbii portugheze. S-au organizat zboruri cu avioanele: IAR-823, B.N.2 „Islander” și elicopterele IAR-316b, care urma să doteze școala angoleză; convorbirile

Ciel Da Conceição Cristovao (Gato)

radio dintre piloți și centrul de zbor de la Boboc se făceau în limba portugheză.

Stațiile de ascultare ale M.Ap.N. și Securității au interceptat aceste convorbiri desfășurate într-o limbă străină și au dat alarma: spațiul aerian este survolat de avioane ai căror piloți, zburând în zona Buzăului, „vorbesc limbi străine neavizate”. Până la urmă s-a lămurit problema. Cineva de la M.Ap.N. a uitat să anunțe organele informative că piloții primiseră aprobarea să vorbească în portugheză și de aici... confuzia.

În paralel cu pregătirile care se făceau la Boboc-Buzău, o delegație militară, formată din generalii de aviație Dumitru Balaur și Aurel Niculescu, s-a deplasat cu avionul în Angola pentru recunoașterea locului unde urma să funcționeze viitoarea școală de pilotaj. La început s-a propus localitatea Lobito, situată pe malul Atlanticului, la 200 km sud de capitala țării – Luanda. Acolo nu exista decât o pistă, un turn de control și urma să se construiască hangarele și locuințele pentru personalul navigant român și angolez.

Nu erau condiții bune și angolezii au propus să se instaleze școala de zbor la Negage, pe un aerodrom care fusese până în anul 1975 al aviației portugheze. Localitatea se afla la circa 120 km nord-vest de Luanda și generalul-maior Aurel Niculescu a trebuit să se deplaseze a doua oară în Angola, ca să vadă noua locație, acceptată de acesta până la urmă, deși erau multe îmbunătățiri de făcut.

În decembrie 1980, nava „Firiza” a transportat aparatele de zbor cumpărate din România de angolezi și care urma

Instructori români și cursanți angolezi (și în p. 49 jos)

MISIUNEA „SIRIUS“

Prima misiune externă a Aviației Militare române – al cărei nume îi venea de la râul buzoian Siriu –, după 1947, în afara cadrului Tratatului de la Varșovia, a fost înființarea unei școli militare de pilotaj în Angola. Această misiune aeriană externă a purtat denumirea „Sirius” și s-a desfășurat în anii 1980-1982.

IAR 823 pe aerodromul din Negage

Dr. VALERIU AVRAM

Primele contacte cu militarii angolezii au avut loc la 22 iunie 1978. Atunci, Comandamentul Aviației Militare (C.Av.M.) a fost vizitat de o delegație de aviatori din Republica Populară Angola condusă de generalul comandant Ciel Da Conceição Cristovao (Gato). Din delegație a făcut parte și generalul comandant Felipe Neto, înalt demnitar din Ministerul Apărării al R.P. Angola, și trei ofițeri superiori. La discuții au participat generalii de aviație Gheorghe Zărnescu, comandantul Aviației Militare, general-maior Gheorghe Ionescu, general-maior Dumitru Balaur, locțiitor al comandantului Aviației Militare române, colonelul ing. Ioan Petroaica, locțiitor tehnic al șefului C.Av.M.

„Am fost trimiși în gura lupului“

La 24 noiembrie 1979, o delegație angoleză condusă de generalul Ciel Da Conceição Cristovao, prim adjunct al ministrului Apărării, a dus tratative la M.Ap.N și la C.Av.M. pentru crearea unei școli militare de pilotaj în Angola. Cu acea ocazie, s-a încheiat și contractul dintre cele două țări, în valoare de aproximativ 32 milioane de dolari. Angolezii cumpărau din România o escadrilă de 12 avioane cu monomotor IAR-823, o escadrilă cu șase bimotore B.N.2 „Islander” și șase elicoptere IAR-316b „Alouette III”.

La 1 august 1980, potrivit statului de organizare nr. 18/118, aprobat de M.Ap.N cu

nr. CL.00375, din 5 aprilie 1980, s-a constituit pe aerodromul Boboc-Buzău grupul de specialiști români necesari organizării unei școli de aviație în localitatea Negage din Angola, grup condus de generalul-maior aviator Aurel Niculescu. Iată ce nota viitorul comandant al școlii militare de pilotaj: „După ce s-a luat decizia politică, misiunea, socotită foarte secretă, a revenit Ministerului Apărării Naționale. Angolezii au cerut să-i ajutăm să-și facă o școală de aviație militară. Fuseseră colonie portugheză, iar acum erau în plin proces de construcție a armatei naționale. Au apelat și la U.R.S.S., la Portugalia și Elveția. A fost o licitație, dar condițiile puse de noi au fost acceptate. Un rol important l-a avut

dintr-un aviator român și unul angolez a luat la bordul unui avion B.N.1 „Islander“ ofițeri est-germani din serviciul de informații, care transportau aparatură radio la granița de nord a Angolei. Din cauza norilor, plafonul fiind la câțiva zeci de metri de sol, avionul a aterizat în Zair, țară care nu avea relații bune, în acel moment, cu Angola. „A ieșit un scandal mare, oamenii au fost arestați, anchetați... Au început discuții prin ambasadă, pilotul nostru și angolezul s-au întors din captivi-

Ofițeri români și cursanți angolezi; al treilea din dreapta sus, general-major Niculescu

tate după o lună, avionul a fost capturat și a rămas în Zair“, nota comandantul Școlii de zbor române din Angola.

La începutul lunii decembrie 1982, cei 50 de elevi-

piloți angolezi din a doua serie au fost brevetati, iar la 15 decembrie 1982 a avut loc ultimul zbor al aviatorilor noștri din Angola. La ora 11.00, a decolat generalul Aurel Niculescu, la bordul unui IAR-823. Iată ce nota comandantul primei școli de zbor românești din străinătate: „Știam că este ultimul meu zbor. Era încoronarea celor

40 de ani, 6 luni și 15 zile de aviator... De la Roșiorii de Vede, la Negage... sună frumos. Apoi, am venit în țară. Nicio festivitate, nu mi-a spus nimeni nimic, nici că am fost bun, nici altceva...” ■

Clio zâmbește

AVICENNA LA PATUL UNUI BOLNAV

Filosoful și omul de știință arab Abu Ali al-Husayn ibn-Abd Allah Ibn-Sina (Avicenna), de origine persană, născut în 980 d.H., la Buhara, medic și de două ori vizir, era, de la vârsta de 16 ani, un doctor cunoscut. Odată s-a îmbolnăvit un tânăr, care îi era vecin. Nu mai mânca nimic, nu mai bea, stătea cu fața la perete și la orice întrebare care i se adresa scotea amarnice oftături. Se stingeau văzând cu ochii. A fost chemat Abu Ali. Viitorul autor al *Canonului medicinei*, lucrare considerată multă vreme o operă fundamentală în domeniu, s-a uitat foarte atent la bolnav, i-a luat mâna în a lui și, luându-i pulsul, a început să enumere cartierele orașului Buhara, apoi străzile și, la un moment dat, s-a oprit, bolborosind aproape numai pentru el: „Așa, deci, adresa o știm...” și a continuat să enumere, dar, de data asta, nume feminine. La numele Diliar s-a oprit, s-a întors spre cei ai casei și le-a spus: „Boala lui se numește Diliar, locuiește în casa nouă de lângă baie, într-o casă mare a unui negustor. Pot să recomand ca tratament sigur o căsătorie neîntârziată”. „Cum ai aflat?” – a întrebat nedumerit tânărul. „Ți-am descoperit secretul în inima ta. Ea te-a trădat – i-a răspuns Avicenna. Când ai auzit numele Diliar pulsul a bătut să-ți iasă din piept”.

MICUȚA HELGA ÎI SCRIE LUI DUMNEZEU

Helga Hiltunen, o fetiță finlandeză în vârstă de șase ani, i-a scris în preajma Crăciunului o scrisoare lui Dumnezeu, rugându-l să-i dăruiască 100 de mărci. Cum în Finlanda scrisorile cu adrese incorecte puteau fi deschise numai la Președinția Republicii, scrisoarea adresată de Helga „Domnului Dumnezeu” a fost citită de președintele Urho Kekkonen, care a condus țara între 1958 și 1982. El a hotărât să îndeplinească dorința fetei, dar fiind vorba de un copil mic, s-a gândit că 50 de mărci îi ajung. Și-a trimis așadar șoferul cu suma respectivă la adresa Helgăi. Dar curând la Cămară a sosit o nouă scrisoare de la fetiță. Ea scria că toată strada s-a holbat la mașina prezidențială, dar îl ruga pe Dumnezeu să nu mai trimită niciodată bani prin intermediul președintelui, pentru că el i-a furat jumătate din sumă.

să fie folosite în cadrul școlii de pilotaj, mobiler, alte materiale. Responsabili cu această deplasare au fost inginerul șef al grupului, colonelul Gheorghe Tănase, și șeful logisticii, colonelul Aurel Macri. Ei s-au deplasat în Angola cu acel vapor, care a sosit la destinație după două săptămâni.

Cei 150 de specialiști din aviația militară română, dintre care 20 de piloți-instruciori, s-au deplasat la Negage cu un Boeing 707 al companiei aeriene angoleze. „Am zburat opt ore fără escală. Era iarnă la București, iar în capitala angoleză ne-a lovit un aer înăbușitor. Acolo era vară, timp uscat. Ne-am continuat zborul la Negage cu un AN-26, în două curse. Avioanele sosite din țară cu vaporul au fost duse la Luanda, pe aeroport, și montate, iar apoi le-am dus pe calea aerului la Negage” – nota generalul Aurel Niculescu.

Specialiștii grupului „Sirius” s-au transformat în zugrăvi, zidari și decoratori, pentru că locuințele repartizate erau într-o stare deplorabilă. „Așa era captată într-un bazin, unde se duceau angolezii și-și spălau rufe. Am vorbit cu primarul din Negage și le-a interzis localnicilor accesul. Am mers și la brutăria care ne aproviziona și am văzut că acolo lucrau niște copii plini de bube... Ne-am făcut noi o brutărie...” – nota căpitanul comandor Valentin Buiculescu, pilot-instructor la Școala de pilotaj din Negage.

Zbor în teritoriu necunoscut

Cursurile Școlii militare de pilotaj de la Negage s-au deschis oficial în ziua de 15 ianuarie 1981. La ceremonie au

General-major Aurel Niculescu

participat ministrul Apărării și viceprim-ministrul Gato. Generalul Aurel Niculescu a făcut un zbor demonstrativ, avându-i ca pasageri pe ministrul Apărării și pe alți demnitari angolezi. Urma să primească o soldă lunară de 8.200 dolari, „dar în mână primeam 430 de dolari. Restul îl lua țara...”, își amintea A. Niculescu.

În primul an au fost școlari-zați 50 de elevi-piloți, care „nu erau prea muncitori, vreo lună ne-am luptat cu ei ca să-i înfestăm cu microbul studiului. Și am reușit, au prins gustul noilor cunoștințe...”, elevii-piloți și comandantul lor Bonga d'Aco nu aveau sentimente de inferioritate față de noi”, nota colonelul Alexe Rusen, locțiitor de zbor al școlii pe avioanele B.N.2 „Islander”.

Zborul a început la 1 aprilie 1981, folosind metodologia românească: ture de pistă, acrobație și chiar din primul an s-au predat elevilor angolezi elemente de întrebuin-

țare a avionului în luptă. În punctul de comandă s-au înființat ture de serviciu, iar spre sfârșitul anului s-a introdus serviciul de alarmă cu avionul IAR-823. „Elevii-piloți trebuia să înțeleagă că aviația militară era mai mult decât o plimbare pe sus. Am făcut și interceptări, cu toate că nu aveam radiolocație. La sfârșitul primului an, am făcut un miting aerian cu IAR-823 și IAR-316 b”, nota generalul Aurel Niculescu.

Din nefericire, în vara anului 1981 a murit un pilot-instructor român, maiorul Gheorghe Preda, și elevul angolez. Avionul decolase normal, dar la 50 m de sol s-a oprit motorul. Pilotul a încercat să aterizeze fără schimbarea direcției avionului, dar terenul era accidentat. A virat la dreapta, apoi a luat o altă direcție, dar când s-a apropiat de pământ s-a angajat și a lovit cu planul drept solul, a capotat și au murit amândoi. Primul an de școală s-a încheiat în noiembrie 1981. În memoria celor căzuți, căpitan comandorul Liviu Tomi a realizat un frumos monument, care se află și azi la Negage.

Au fost și alte probleme. În septembrie 1982, la cererea angolezilor, un echipaj format

Petersburg, primăvara anului 1851. Împăratul Nicolae I se află la Varșovia, cu treburi de stat importante. Are o întrevedere cu regele Prusiei, Friedrich Wilhelm al IV-lea. De acolo urmează să plece la Olomouc, pentru o întâlnire cu împăratul austriac, Franz Joseph I. Împreună cu suveranul rus călătorește, ca de obicei, prințul Aleksei Orlov, șeful Secției a III-a a Cancelariei imperiale (organ de control și supraveghere - rău famat, care a funcționat în Rusia între 1826 și 1880 - a mișcării țărănești și revoluționare și care a făcut ca țarul Nicolae să intre în istorie ca Jandarmul Europei) și comandant al corpului de jandarmi. Rămâne în Capitală, să conducă treburile statului, țareviciul, fiul cel mare al lui Nicolae I, Aleksandr Nikolaevici, viitorul împărat Alexandru al II-lea. Cât privește șefia Secției a III-a, ea revine, pe timpul deplasării comandantului, generalului-locotenent Leonti Dubelt. Zilnic, prin curieri speciali, de la Petersburg zboară scurte rapoarte ale lui Dubelt către șeful său despre tot ce mișcă în capitala de pe Neva. Contele Orlov le citește, pune rezoluții, apoi le prezintă suveranului.

La 5 mai 1851 se întâmplă ceva care n-are nicio legătură cu mișcarea revoluționară, nicio semnificație politică sau de stat, dar care se lasă cu o întemnițare în cea mai temută pușcărie de stat, Fortul Alekseevski (denumit în onoarea tatălui lui Petru I, Aleksei Mihailovici), aflat în corpul dinspre apus al Fortăreței Sf. Petru și Pavel. Evenimentul ajunge imediat la cunoștința

țarului, care este ocupat - sau ar trebui să fie - cu lucruri mult mai importante: valsul diplomatic cu suveranii Prusiei și Austriei. Și totuși... el își schimbă prioritățile.

La 6 mai Dubelt îl înștiințează pe țarevici: „Ieri seară i-a fost răpită soția, născută Bravoire, fiului consilierului de comerț Jadimirovski. A fost ridicată, din câte s-a aflat, de ofițerul în rezervă Feodorov, dar nu pentru el, ci pentru

Zelosul general-locotenent Leonti Dubelt

prințul Serghei Vasilievici Trubețkoi. Feodorov a dus-o în casa fratelui său, unde a predat-o prințului Trubețkoi. Cel puțin așa declară soțul, care a observat demult că prințul îi acordă o atenție deosebită soției lui, cu care acesta purta chiar o corespondență secretă. Iar Aleksandr Nikolaevici notează pe raportul lui Dubelt: „Mă așteptam de mult la asta, pentru că nu mă mai miră nicio mârșăvie din partea prințului Serghei Trubețkoi“. A doua zi, 7 mai, Dubelt îi expediază informarea lui Orlov, adăugând ultimele noutăți: „Am aflat că Poliția a înconjurat

casa prințului Trubețkoi, în căutarea soției lui Jadimirovski“.

Paralel cu demersurile Poliției, Dubelt continuă să-și țină la curent pe țarevici și pe contele Orlov cu evoluția picantei aventuri. La 10 mai îi raportează celui dintâi: „În oraș se zvonește că prințul Trubețkoi și soția lui Jadimirovski au fugit peste graniță în Finlanda, că ea s-a deghizat în bărbat, el și-a ras barba, au făcut rost de patru acte de identitate, pe patru nume diferite, și de 40.000 de ruble de argint de la rude și că se află deja la Stockholm“.

La 11 mai Dubelt, în raportul zilnic către contele Orlov, adăugă, întru deliciul destinatarului: „contesa Razumovskaia spune că, din contră, au fugit la Tbilisi [Tiflis, în original] și că peste două luni prințul Trubețkoi o va vinde pe Jadimirovskaia haremului sultanului“. A doua zi, pe marginea raportului lui Orlov către țar, în care acesta îl informează că cei doi nu au fost încă prinși, suveranul face mențiunea: „Rușine că nu i-ați găsit. Dubelt trebuie să ia măsuri foarte aspre“.

Din această clipă nimic nu mai stă în calea generalului: trimite doi ofițeri de jandarmi după Trubețkoi, unul la Tbilisi, altul la Odessa, cu porunca expresă de a-i aduce pe tineri la Petersburg. De asemenea, îi scrie și colonelului de jandarmi Renenkampf la Helsinki cu aceeași rugămintă, dându-i toate semnalmentele fugarilor: „Prințul Trubețkoi este înalt, cu păr castaniu-închis, slab, cu aspect

Așa vă place istoria?

Fortăreața Sf. Petru și Pavel, vedere de pe celălalt mal al Nevei, și prințul Serghei V. Trubetzkoi

- De ce era țarul atât de preocupat de răpirea unei femei ● Jandarmeria și Poliția pe urmele fugarilor ● Tinerii au plecat ba la Stockholm, ba la Tbilisi
- Soțul pe care ea nu l-a iubit niciodată ● Misterioasa econoamă a moșiei
- În sfârșit, permisiunea imperială de a părăsi țara

ULTIMA AVENTURĂ A PRINȚULUI TRUBETKOI

FLORENTINA DOLGHIN

Iată o poveste de iubire din Rusia imperială, de fapt, o dramă care l-a inspirat pe Bulat Okudjava (1924-1997), scriitorul, compozitorul și scenaristul sovietic pe jumătate georgian, pe jumătate armean, el însuși îndrăgostit, la o coaptă maturitate, de cântăreața Natalia Gorlenko, cu aproape trei decenii mai tânără decât el. Okudjava a consacrat cuplului din vremea țarului Nicolae I un roman de 600 de pagini, *Călătoria diletanților*, publicat la Moscova în două părți, în 1976 și 1978, și apărut în traducere românească în 1985, la Editura Univers. Fictivii Serghei Miatlev și Lavinia Ladimirovskaja sunt în viața reală Serghei V. Trubetzkoi și Lavinia Jadimirovskaja, cei doi protagoniști ai poveștii noastre istorice.

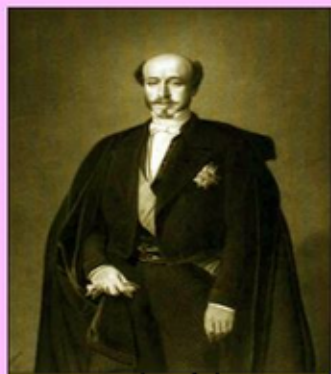
Sofia, fiica prințului, ...

sosirea mamei, s-a aruncat în genunchi, i-a cerut iertare, dar și pe ea a rugat-o să nu lase să fie dusă la soț. Din depoziția luată tinerei doamne, Dubelt a înțeles că soțul o trata cu brutalitate, o închidea în casă, poruncind slugilor să nu-i deschidă ușa. „Are numai 18 ani – îi scria Dubelt contelui Orlov –, este greu să-i pui la îndoială sinceritatea. E un copil mai mare. Mama și tatăl ei vitreg își exprimă supusa lor recunoștință față de Înălțimea Sa Împăratul pentru a le fi adus fiica înapoi acasă și a o fi salvat de multe alte posibile întâmplări neplăcute”.

Dar iată cum își relatează povestea de iubire însăși tânăra doamnă Jadimirovskaja: „Am consimțit să mă mărit cu Jadimirovski, dar nu l-am iubit niciodată și chiar dinaintea căsătoriei i-am spus că nu-l iubesc. Drept urmare, s-a purtat necuviincios, chiar grobian, ne-am certat, m-a alungat din casă. Impertinența lui a mers atât de departe, încât m-a amenințat că mă lovește. Într-o asemenea situație, normal că m-am purtat tot mai rece față de soțul meu și,

întâlnindu-l în societate pe prințul Trubetskoi, m-am îndrăgostit de el. Eu sunt cea care l-am rugat să mă scoată din acea casă, unde dezgustul provocat de soțul meu era atât de mare, încât, dacă prințul m-ar fi refuzat, aș fi propus oricui altcuiva să mă salveze. La început el nu a consimțit, dar apoi l-am convins, mi-a promis că mă va ajuta și a trimis o caleașcă după mine. Dincolo de barieră ne aștepta un tarantas [o trăsură cu coviltir] și cu el am luat calea Moscovei. O altă pricină a fugii mele nu există, nu pot aduce altă justificare gestului meu decât această aversiune față de soțul meu”.

Nu-i de mirare că un prinț de 35 de ani, cu un fizic de invidiat, cu o inimă și cu un trecut ca ale lui, a fascinat o fetișcană de 18, pe deasupra și nefericită. „Am hotărât să procedez așa cum am procedat, înduișat de situația de plâns a acestei femei, va spune el comandantului fortăreței. O știam de mică și am fost martorul chinurilor pe care a trebuit să le suporte [...] Am iubit-o uitând de mine. Situația ei m-a adus la disperare. Am acționat întocmai ca un nebun [...] Nu am crezut nicio clipă că fac ceva ilegal sau contra guvernului. Faptele probează că nu intenționeam să plecăm peste graniță, care, de altfel, era foarte aproape. Ne-am deplasat foarte încet. Apoi n-aveam asupra noastră nici banii, nici actele necesare. Acum știu de ce am fost atât de alergați prin Caucaz ca fugari și hoți, din cauza celor 400.000 de ruble de argint și briliante despre care s-a vorbit că le aveam asupra noastră, eu și femeia care era cu mine [...] Pentru mine, când eram cu ea,

...și soțul ei,
ducele Charles de Morny

orice colțșor de lume era de mii de ori mai frumos decât Londra sau Parisul. Am acționat ca un ușuratic și îmi pare rău că am pricinuit nefericiri unei femei nefericite, care și-a lăsat soarta în mâinile mele”.

Prințul Serghei Vasilievici Trubetskoi este adus în Fortul Alekseevski la 29 iunie 1851 și eliberat la 12 februarie anul următor, dar nu ca prințul Serghei Trubetskoi, ci ca soldatul simplu Serghei Trubetskoi. La 9 august 1851 sentința era dată. Este acuzat de răpirea soției unui cetățean onorabil, chiar dacă având consimțământul ei, și de intenția de a fugi cu ea peste graniță. Este depozat de Ordinul „Sf. Anna” clasa a IV-a, obținut „Pentru vitejie”, privat de demnitatea nobiliară și princiară, rămâne încă șase luni în fortăreață, apoi este trimis la un batalion de garnizoană, sub strictă supraveghere.

Ajunge la un batalion de linie de la Orenburg, ca gradat, apoi este promovat subofițer, pentru purtare exemplară, și, la 20 noiembrie 1855, după moartea lui Nicolae I, trecut în rezervă, pe caz de boală, ca sublocotenent, dar rămâne

*Prințul Aleksei Orlov,
șeful Secției a III-a
l-a informat permanent...*

bolnăvicios, poartă barbă. Doamna Jadimirovskaia este foarte tânără, foarte frumoasă, cu ochi expresivi. Un căpitan îi raportează lui Dubelt că „se aude că Trubețkoi și Jadimirovskaia trăiesc în gubernia Voronej”. Imediat Secția a III-a ordonă guvernatorului acelei provincii, Langel, să întreprindă căutări febrile. Aparatul polițienesc se pune și el în mișcare.

Dar primele încercări de descoperire a acestei perechi romantice dau greș. Unele rapoarte afirmă că tinerii au fost văzuți pe drumul spre Moscova, altele la 9 mai, la Tula. Între timp Dubelt, care îl interoghează pe Feodorov, ofițerul răpitor, află noi amănunte: la cererea prințului, el s-a dus cu caleașca lângă magazinul englezesc, unde o doamnă acoperită cu o voaletă s-a apropiat precipitată, a urcat, spunându-i doar „pentru numele lui Dumnezeu, să ne grăbim!”, apoi el, Feodorov, fără să o privească pe doamnă și fără să-i vorbească, așa cum îi promisese lui Trubețkoi, s-a îndreptat spre casa fratelui său, unde în

dreptul porții aștepta prințul cu o caleașcă, în care a urcat doamna. Mai mult el nu știa. Nici încotro porniseră fugarii, nici cine era doamna. Trubețkoi îi promisese că îi va spune mai târziu.

La 12 iunie se întorc la Petersburg cei doi ofițeri de jandarmi trimiși de Dubelt în căutarea perechii. Fără niciun rezultat. Au străbătut mii de verste, Oriol, Kursk, Harkov, Poltava, Elizavetgrad, Nikolaev, Odessa, Voronej, Novocerkassk, Stavropol, Tbilisi, dar nicio urmă de prinț și iubita lui. Abia la sfârșitul lunii iunie, la 26, Dubelt îi poate raporta contelui Orlov: „În clipa asta am primit de la Tbilisi vestea – deocamdată din sursă particulară, deci neoficială – că prințul și soția lui Jadimirovski au fost prinși. Au fost capturați la Redut-Kale [în Georgia, pe malul Mării Negre, la zece mile nord de portul Poti] cu două ore înainte să se imbarce. El a fost dus la Tbilisi și pus sub arest la corpul de gardă, iar doamna la hotelul «Ceavceavadzeva» din același oraș. Asupra prințului s-au găsit 842 de imperiali [monedă veche rusească de aur, de zece ruble, iar după 1897 de 15 ruble] și câteva obiecte fără valoare”.

După ce citește raportul lui Dubelt, contele Orlov îl prezintă țarului. Rezoluția acestuia vine imediat: „Nu trebuie să li se permită să mai stea împreună. Niciodată și în nicio împrejurare ei nu trebuie să se mai vadă. El trebuie adus direct aici în fortăreață, ea la Țarskoe Selo, predată soțului”. La 29 iunie ajunge la Petersburg Trubețkoi, iar la 30 iunie Jadimirovskaia, însoțită de un ofițer de jandarmi. Țarul personal poruncește ca Jadi-

...pe țarul Nicolae I

mirovskaia, al cărui soț, în momentul respectiv, nu se afla la Țarskoe Selo, ci cu treburi la Moscova, să fie predată mamei. Suveranul este informat despre starea de spirit a tinerei: „soția lui Jadimirovski, pe drumul de la Redut-Kale la Tbilisi, a fost extrem de neliniștită, a plâns continuu, a refuzat hrana, iar de la Tbilisi la Petersburg n-a făcut decât să întrebe ce se va întâmpla cu prințul Trubețkoi, ce pedeapsă va primi. Era îngrozită de gândul că va fi dusă înapoi la soț. A cerut să meargă la generalul-locotenent Dubelt, la Secția a III-a, și asigurată fiind că acolo va merge, s-a mai liniștit. Este atât de atașată de prințul Trubețkoi, încât este în stare să-l urmeze și în Siberia. Iar dacă nu le va fi dat să rămână împreună, e hotărâtă să-și petreacă restul vieții la mănăstire. A repetat neîncetat că este gata să ia toată vina asupra ei, numai să-l poată salva pe Trubețkoi. Când și-a întâlnit fratele, venit să o întâmpine la Țarskoe Selo, și acesta a încercat să-i reproșeze comportarea și a implorat-o să-l uite pe Trubețkoi, ea a repetat că este singura vinovată, că prințul Trubețkoi a răpit-o numai la insistențele ei. La

CRISTESCU-PLĂPUMARUL, AGENTUL DIN CĂLIMĂNEȘTI

Vedere din Călimănești și fostul secretar general al partidului comunist, ajuns patron de hotel

ALIN SPÂNU

Gheorghe Cristescu a fost primul secretar al Partidului Comunist din România. S-a opus cererii Federației Comuniste Balcanice ca Basarabia, Bucovina, Transilvania și Dobrogea să capete dreptul de a se desprinde din România. În 1926, Gheorghe Cristescu a fost exclus din partid.

În anul 1944 se găsea la Călimănești, unde era proprietarul unui hotel. Potrivit unui document provenit de la contrainformațiile militare, se mai ocupa și cu alte îndeletniciri.

La data de 13 iulie 1944, Secția a II-a din Marele Stat Major, Biroul Contrainformații, trimitea o notă, cu nr. 569824, către Direcția Generală a Poliției, în care prezenta „investigațiile făcute asupra activității comuniste ce se desfășoară în regiunea Călimănești, rugându-vă să binevoiți a dispune să se ia măsuri ținându-se seamă și de faptul că poliția Călimănești cu personalul ce are în prezent nu este în măsură a face față nevoilor”. „Nota contrainformativă nr. 403”, înaintată împreună cu cea deja menționată, era urmarea Ordinului Secției a II-a nr. 566.964 pentru efectuarea unor investigații la Jibla, Călimănești, Căciulata și Turnu, pe Valea Oltului. Nu știm în baza căror informații preliminare ordonase Secția a II-a respectiva investigație, dar concluziile „Notei contrainformative nr. 403” ne permit să bănuim de ce s-au implicat organele de

contrainformații militare într-o problemă care ținea de Poliția de Siguranță.

Între problemele semnalate, se confirma faptul că în Călimănești se găsea „Dumitru [Gheorghe, de fapt – A.S.] Cristescu zis Plăpumarul, fost fruntaș socialist, agitator de stânga a maselor muncitorești, fost deputat ales de Partidul Socialist Democrat.” Documentul citat continua: „În Călimănești are în exploatare cel mai mare hotel al stațiunii, anume Cozia, și un restaurant. Numitul, aparent, duce o viață extrem de rezervată, arătând că este foarte ocupat.” Modul său de comportare „a reușit să inducă în eroare și să înșele vigilența organelor polițienești din Călimănești, care-l consideră total inofensiv, serios, negustor fruntaș, care merită atenție și încredere. Față de foștii lui tovarăși de idei și luptă

sub supraveghere secretă, cu restricția de a i se elibera pașaport de ieșire din țară. De la 17 aprilie 1857, i se recunosc drepturile nobiliare ereditare, titlul de prinț, dar supravegherea și interzicerea pașaportului se păstrează.

Serghei Trubețkoi se stabilește la moșia lui din gubernia Vladimir, de unde un anume colonel de jandarmi Bogdanov informează periodic Secția a III-a despre situația celui aflat sub supraveghere. Printre altele, la un moment dat, un raport al lui Bogdanov conține informația că „prințul și-a adus de la Moscova, în martie 1858, o econoamă a gospodăriei, despre care se spune că are o garderobă splendidă, pe care prințul ar fi fost depășit financiar să o fi achiziționat, că duce o viață liniștită, iar doamna nu iese nicăieri.” O lună mai târziu, un alt raport anunță Secția a III-a că „Trubețkoi are un trai pașnic, modest, iese adesea la partide de vânătoare și aproape întotdeauna în compania acelei femei pe care a adus-o de la Moscova”, pentru

ca, alte două luni mai târziu, ofițerul de stat major să adauge că „femeia găzduită de prinț este destul de tânără, frumoasă, atât de atașată de el, încât nu se despart nicio clipă și nu iese fără el niciodată”.

În realitate econoama era Lavinia Aleksandrovna Jadimirovskaia. La 19 aprilie 1859 prințul Trubețkoi moare. Imediat Jadimirovskaia părăsește moșia. Ofițerul de jandarmi își informează șefii că doamna este foarte îndurerată de moartea prințului și, plecând spre Petersburg, va încerca să ceară guvernului permisiunea de a intra într-o mănăstire catolică. În mai 1859, țarul Alexandru al II-lea îi acceptă Laviniei Jadimirovskaia un pașaport de ieșire peste graniță.

Greu de înțeles tratamentul dur aplicat de Nicolae I prințului Trubețkoi. De unde atâta înverșunare întru apărarea sfintei familii la un om care și-a trădat constant soția? Se spune că Nicolae I o curtase și pe frumoasa Natalia, soția lui Pușkin. Ce-i drept, în ochii supușilor, țarul poza drept un familist convins și un soț credincios. Poate fusese rănit bărbatul din el.

La un bal tânăra Lavinia îi atrăsese atenția prin frumusețe. Ochii lui se opriseră vizibil insistent pe silueta ei, iar când ea a refuzat sec „mărinimia imperială”, el s-a retras tăcut și încruntat. Atât. Nu a putut însă scăpa ocazia, trei ani mai târziu, să se răzbune pe rival. Cel puțin așa explică Pavel E. Șciogolev – un istoric al literaturii ruse care a consacrat un studiu soartei nefericite în întemnițați în Fortul Alekseevski-aversiunea țarului față de perechea fugară.

Pentru societatea de salon a capitalei de pe Neva povestea de dragoste a lui Serghei Trubețkoi cu frumoasa Lavinia Jadimirovskaia nu a fost decât ultima lui aventură amoroasă. Pentru el însă, singura în care și-a angajat sincer sufletul. Serghei era căsătorit încă din 1838, la porunca aceluiași țar Nicolae I, cu Ekaterina Pușkina (1816-1897), o fostă favorită imperială, care trăia în afara Rusiei împreună cu fiica lor, Sofia, viitoarea soție a ducelui Charles de Morny, ambasadorul Franței la Curtea de la Petersburg. ■

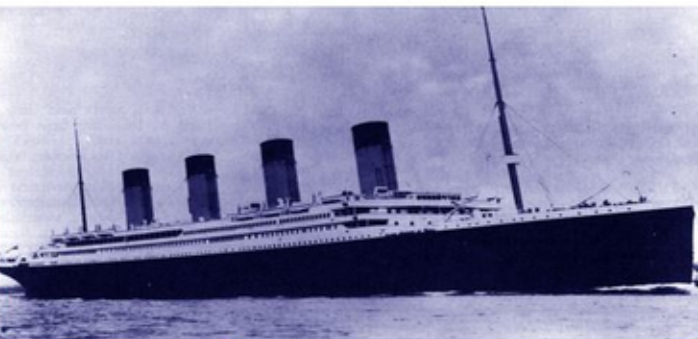
Serghei în temnița
din Fortul Alekseevski

„Prințul Trubețkoi era genul vesel, spiritual, simpatic, care rămâne până la adânci bătrâneți, pentru toată lumea, Mișa, Sașa, Kolea. Pentru noi toți el a fost Serioja. Avea o inimă bună, te fermeca prin zvâpăielile lui, dar și-a sfârșit viața în dezordine, așa cum și-o trăise. Păcat că această natură cu har de la Dumnezeu s-a irosit.”

(Contesa A.D. Bludovaia)

Sofia lui, Ekaterina Pușkina

„Titanicul“, gigantul pachebot englez de 46.383 tone, cu 2.358 de pasageri la bord, cea mai modernă și luxoașă construcție navală de la începutul secolului al XX-lea, a avut neșansa să se scufunde la primul voiaj, luni, 15 aprilie 1912, la ora 02.20, în apele înghețate ale Atlanticului de Nord, la travers de Terra Nova, la 41°46' latitudine nordică și 50°14' longitudine vestică, în urma coliziunii cu un ghețar. Era cursa inaugurală între Southampton (Anglia) și New York (S.U.A.). Vestea acestei tragedii a făcut înconjurul lumii.

Căpitanul, nava sa așa cum arăta în prima și ultima sa cursă și așa cum a găsit-o Robert Ballard pe fundul oceanului

„NICI MĂCAR DUMNEZEU NU POATE SCUFUNDA ACEST VAS!“

Comandor dr. MARIAN MOȘNEAGU

Lansat la apă la 31 mai 1911, „Titanicul“ (*Magazin istoric*, nr. 7/1998) putea transporta 3.150 de călători. Ceea ce au proiectat și au reușit cu prisosință arhitecții și constructorii navali din șantierele Harland & Wolff din Belfast, Irlanda, la comanda companiei maritime White Star Line și cu finanțarea miliardarului american John Pierpont Morgan (1837-1913), întru chipa superlativele unei splendori a navelisticii mondiale: dimensiuni considerabile de 269,10 metri lungime și 28 metri lățime, un

pescaj de aproape 30 metri, viteza impetuoasă pentru acea epocă de aproape 23 Nd, mobilierul luxos, somptuoasele saloane de zi, cluburile de agrement, sălile de jocuri, bazinul de înot, locurile de sport, toate la un loc concureau luxul oricărui hotel, club sau local de plăcere de peste Ocean.

Cele mai multe victime la elasa a III-a

„Titanicul“ era, într-adevăr, o operă a înțelepciunii,

iscușinței și răbdării omenești – afirma Philipp Mauro, fost pasager pe „Carpathia“, nava care a sosit prima la locul naufragiului. Era socotit «de nescufundat» datorită compartimentelor etanșe. Cu toate acestea, s-au înecat toți acei care nu mai aveau alt sprijin decât acest vapor colosal“.

Deși experimentat și în pragul pensionării, întrebat de un reporter: „Este adevărat că «Titanicul» este invincibil?“, căpitanul Edward John Smith nu a ezitat să răspundă: „Nici măcar Dumnezeu nu

nu pierde niciodată ocazia să se manifeste ca un dușman, socotindu-i nebuni și periculoși neamului”.

Dar totul nu era decât prefăcătorie, pentru că el ducea „una din cele mai abile și îndrăznețe acțiuni de culegere de informații, în orice domeniu civil sau militar. Restaurantul ce-l exploatează fiind în centrul stațiunii Călimănești și cel mai bun, aci vine și la prânz și seara de la masa ofiterii superiori, funcționarii de la toate instituțiile civile și militare aflate la Călimănești și Căciulata [...] Pentru a face plăcere clienților, ține în fiecare seară deschis până la 1-2 noaptea, luând chiar parte la chefuri, ce se fac în local. Cu acest sistem a reușit să își canalizeze un adevărat serviciu de informații, fiind în permanență la curent cu toate chestiunile militare și politice. Cunoaște zonele de evacuare și dispersiune a unităților din toată regiunea. În culegerea de informații depune un interes care depășește cadrul normal al omului curios, care vrea să știe multe. Atât în Călimănești, cât și în toată regiunea nu are decât oameni obligați lui, fie prin mese copioase și costisitoare rămase neachitate sau prin cununii și cumetrii. Personalul de serviciu de la hotel și restaurant este așa de bine format de Cristescu, încât categoric nu dă nicio legătură asupra lui, a legăturilor etc. În sensul discreției impuse personalului a formulat 12 maxime pe care fiecare salariat

trebuie să le urmeze cu sfințenie [...]”. Era în relații de prietenie cu Focșa, fost deputat social-democrat și el, stabilit de un an și jumătate în Călimănești.

Motivul pentru care investigația contrainformațiilor militare se suprapusese organelor de poliție ne este explicat în final. Detașamentul de poliție Călimănești era condus de comisarul Cristea, considerat un element tânăr, ce pare energic și priceput. Dar nu acordase atenția cuvenită persoanelor semnalate ca suspecte și nu le pusese sub urmărire. „De altfel, organele subalterne ce le are sunt foarte slab pregătite în materie de siguranță”. Mai constatarea că „atât șeful poliției, cât și comisarii și funcționarii detașamentului polițienesc deseori iau masa în restaurantul lui Cristescu, care le face importante reduceri”.

Investigația se desfășurase pe parcursul a trei zile și confirmase cele semnalate prin nota alăturată ordinului nr. 566.596 al Secției a II-a, notă care, așa cum am precizat, nu figurează în dosarul de la Ministerul de Interne.

Printre măsurile propuse, se cerea ca Direcția Generală a Siguranței Statului să-i pună pe Cristescu și Focșa sub urmărire pentru a stabili ce legături au cu conducerea partidului comunist.

Nu știm ce urmare au avut toate acestea. Oricum, peste o lună survenea actul de la 23 august 1944. ■

COPYRIGHTUL LUI HITLER

Un editor britanic, Peter McGee, a vrut să publice și să vândă în Germania, sub forma unor fascicule, extrase din cartea lui Adolf Hitler *Mein Kampf* (Lupta mea). Are și antecedente, pentru că în 2009 a republicat numere din ziarul nazist *Der Angriff* și *Völkischer Beobachter*. A stârnit atunci un mare scandal, exemplarele respective fiind confiscate de autorități, nu numai pentru că erau considerate materiale de propagandă nazistă, dar și pentru că dreptul de copyright aparținea landului federal Bavaria și McGee nu ceruse acordul.

Tot acestui land îi aparțin și drepturile de copyright asupra cărții pe care vroia să o reediteze. Retipărirea ei nu este oficial interzisă, dar landul nu dă dreptul de reeditare.

Peter McGee își argumentase inițiativa susținând că, de fapt, cartea lui Hitler este înconjurată de aură pentru că oamenii nu au citit-o. Este foarte prost scrisă și fără logică și dacă ar citi-o, spunea el, oamenii ar înțelege mai bine nebunia autorului.

Președintele Consiliului Central al evreilor din Germania, Dieter Graumann, declarase, potrivit revistei *Der Spiegel*, că și el speră că această retipărire va ajuta la demistificarea cărții. „În fond, a spus el, oricine poate citi cartea pe internet.”

Până la urmă, editorul a fost obligat să blureze paginile din prima fasciculă, deja tipărită, temându-se de un proces cu landul federal Bavaria. Se pare că va relua inițiativa după 2015, când expiră drepturile de copyright.

„Carpathia“...

... naufragiați salvați la bordul ei...

[Madeleine - n.n.], pe care o luase în căsătorie numai de câteva luni. Amănunt mișcător: dama de companie a doamnei Astor fu scăpată și ea cu stăpâna sa; milionarul însă își jertfi viața. [Corpul său a fost recuperat la 22 aprilie 1912 de nava „Mackay-Bennett”. Astor a fost identificat după monograma hainei. Printre obiectele găsite asupra sa s-a numărat și un ceas de buzunar din aur, purtat tot restul vieții de fiul său, Vincent - n.n.]. Unul din principii ziaristicii contemporane, W.T. Stead [William Thomas Stead, 1849-1912, renumit jurnalist și scriitor englez, editor șef al *Pall Mall Gazette* și directorul publicației *Review of Reviews*, unul dintre pionierii jurnalismului de investigație și un precursor al presei tabloide - n.n.], care a fost apostolul cauzelor nobile a tuturor devotamentelor, un fel de mistic exaltat, predicând creștinismul și crezând totuși în spiritism și în științele oculte, a rămas și el la postul pe care i-l indică fatalitatea și muri precum trăise, ca un nobil“. Autorul vorbea și despre vitejia cu care pasagerii au înfruntat pericolul morții în sunetele muzicii care intona imnul religios *Mai aproape de tine, Doamne!*

În predica intitulată „Unde a fost «Bunul» Dumnezeu la scufundarea «Titanicului»“, preotul Willy Veit conchidea: „Scufundarea «Titanicului» trebuie pusă în contul datoriei omenirii. Intenționat zic contul datoriei omenirii, deși știu că e și multă vinovăție individuală aici. Ne vom feri însă de a ajunge în rolul fariseului: Doamne, mulțumesc-ți că nu sunt precum ceilalți oameni. N-avem dreptul la asta. Căci principiile și faptele care au dus la scufundarea «Titanicului» sunt și ale noastre“. În continuarea acestei disertații, prelatul englez aducea drept cauze ale catas-

trofeii lipsa de respect față de forțele naturii, prin subestimarea mijloacelor de salvare, și supralicitarea recordului de viteză vizat de compania White Star Line, cu prețul a 1.500 de vieți omenesti! Și tot el concluziona: „Chestiunea scufundării «Titanicului» nu mai e o chestiune privitoare la neîmplinirea datoriei din partea lui Dumnezeu, ci la vina omenirii“.

„În timpul acestui naufragiu s-au petrecut fapte într-adevăr eroice, atât din partea femeilor, cât și a bărbaților, a bogaților, ca și a săracilor, a călătorilor ca și a marinarilor – afirma preotul F. Thomas, în *Naufragiul «Titanicului»*“.

Ce mărime mai frumoasă ca omul acela care rămâne stăpân pe sine, care-și păstrează tot sângele rece și nu pierde în valuri decât când nu mai poate face nimic alt! Ce mărime în căpitanul acela, albit în serviciul companiei lui, care comandă până în ultimul moment, de la înălțimea punții lui, și izbutește să împiedice panica! Ce mărime în șeful orchestrei [Wallace Hartley - n.n.], care parcă-și exprimase dorința ca, în cazul în care ar fi nevoit să moară într-o catastrofă, să cânte imnul pe care l-a executat în ultimele momente?... Ce mărime în acei umili

...și o barcă de pe „Titanic” urcată la bordul „Carpathiei“

poate scufunda acest vas!". Coincidență sau nu, dramaticul eveniment fusese anticipat încă din 1898 de autorul american Morgan Robertson (1861-1915) în romanul *Inutilitatea sau Scufundarea Titanului!*

„Titanicul“ plecase din Southampton, portul care avea să plătească cel mai scump tribut mării – 549 de morți, circa o treime dintre victimele naufragiului –, miercuri, 10 aprilie 1912, la ora 13.00! Au urmat două escale, la Cherbourg, Franța, și Queenstown, Irlanda. Noaptea de duminică, 1/14 aprilie 1912, se arăta una liniștită. Stelele sclipeau cu o strălucire neobișnuită și oceanul părea calm. La ora 23.40, marinarul de veghe de pe „Titanic“ semnala un iceberg la circa 800 de metri în tribord. Ofițerul de cart a întors imediat nava la babord pentru a-l evita. Nu a trecut decât un minut și nava a intrat în coliziune cu muntele de gheață. În urma impactului, s-a produs o ruptură a corpului navei la tribord, deasupra dublului fund, la circa 7,5 metri dedesubtul liniei de plutire. Ruptura se întindea pe o lungime de peste 60 de metri. Apa a năvălit în cinci dintre cele 15 compartimente. Trei ore mai târziu, „Titanicul“

Lord Mersey,
cel care a condus ancheta

se scufunda la o adâncime de 5.000 m, 1.522 de pasageri (cifra aproximativă) găsin-du-și sfârșitul în cea mai mare tragedie maritimă din timp de pace. Doar 705 supraviețuitori refugiați pe cele 16 bărci de salvare au fost preluați de pachebotul „Carpathia“, aparținând companiei rivale Cunard, aflat la 90 mile marine distanță, în drum spre Marea Mediterană. După recepționarea mesajului de ajutor, acesta a sosit în zona catastrofei la revărsatul zorilor, după patru ore de la impact. Li s-au alăturat ulterior „Californian“, „Parisian“, „Baltic“ și „Virginian“. La circa o săptămână, puiorul de cabluri american „Mackay-Bennett“ a pescuit peste 300 de cadavre purtate în derivă de Golfs-tream...

În raportul prezentat la 30 iulie 1912, în ședința finală de anchetă asupra catastrofei „Titanicului“ – au fost 27 de ședințe și 97 de declarații –, lordul Mersey îl absolvă de orice vină pe experimentatul căpitan Smith, de 62 de ani, căruia, în prag de pensionare, compania îi oferise cinstea de a comanda „Titanicul“ la prima și ultima – cursă. Numărul pasagerilor salvați a fost de 203 din 325 (62%) la clasa I, 118 din 285 (41%) la clasa a II-a și 178 din 706 (25%) la

clasa a III-a. Din rândul membrilor echipajului s-au salvat 212 din 885, adică 23%.

Oameni ai Bisericii despre naufragiu

În același an, la „Tipografia Românească“ apărea lucrarea *Învățămintele filozofice-morale din naufragiul „Titanicului“*, publicată de arhimandritul Iuliu Scriban (1878-1949), directorul Seminarului Central din București. În toată această tragedie, eruditul teolog identifică și exemplifică adevărate pilde de demnitate, altruism și sacrificiu uman. „În aceste ceasuri de agonie, toți oamenii, care în ajun aparțineau claselor celor mai diferite ale societății, nu mai fură decât simple ființe omenești, egale în fața morții, egale prin eroism. Colonelul John Jacob Astor [milionar american, 1864-1912, om de afaceri, constructor imobiliar, investitor, inventator, scriitor, locotenent-colonel în războiul hispano-american și un membru marcant al familiei Astor – n.n.], cu toate cele 800 de milioane ale sale, rămase bărbătește pe «Titanic» și se des-părți de tânăra lui femeie

Colonelul Astor și soția

Doi membri ai echipajului,
fotografiați pe puntea navei

Pastila de cuvinte

În terminologia creștină românească se pot distinge trei straturi: cel mai vechi este moștenit din latină, al doilea este de origine sud-slavă, iar al treilea – greco-bizantină. Fiecare dintre cele trei componente se explică prin condițiile istorice în care s-a dezvoltat poporul român.

CREȘTINISMUL ȘI LIMBA ROMÂNĂ

Academician MARIUS SALA

Cercetările arheologice au arătat urme creștine latine, cu datare sigură, în fosta provincie romană Dacia începând din secolele al II-lea-al III-lea până în secolele al VI-lea-al VII-lea (mai ales la Tomis). Un rol primordial în răspândirea creștinismului l-a avut împăratul Constantin cel Mare prin Edictul de toleranță de la Milano (313) și prin conciliul ecumenic de la Niceea (325). Între secolele al IV-lea și al VI-lea, pe malul drept al Dunării, de la gura Savei la vale, existau 11 reședințe de episcopii creștine, care aveau rolul să mențină și să alimenteze creștinismul în Dacia,

urmărind și extinderea acestuia la populația romană de la nordul Dunării.

România a păstrat o serie de termeni fundamentali (*biserică*, (*a*) *blestema*, (*a*) *boteza*, *credință*, *creștin*, *duminică*, *înger*, *păcat*, *Paști*, *preot*, *sânt*, *zeu* – cu sensul „Dumnezeu” în româna veche), alături de unii cu importanță relativ redusă, referitori la viața religioasă creștină ((*a*) *ajuna*, *cârneligi*, *câșlegi*, (*a*) *comânda*, (*a*) *cununa*, *mormânt*, *păresimi*, *scriptură*, *tâmplă*). Este interesant de semnalat că unele dintre aceste cuvinte s-au transmis tuturor limbilor romanice (*înger*, *zeu*, (*a*) *ajuna*, *păcat*, *sânt*, *Paști*, (*a*) *blestema*). Altele s-au moștenit la noi, dar nu și în Apus, unde s-au moștenit altele.

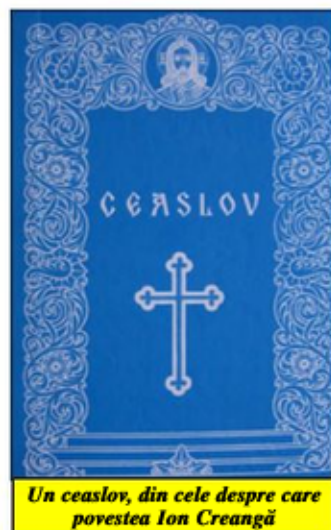
În această situație este *biserică*, moștenit din lat. *basilica*, termen care s-a transmis numai românei și retoromanei. În restul teritoriului romanic s-a răspândit alt termen latinesc, *ecclesia*, care a dat fr. *église*, sp. *iglesia*, it. *chiesa*. Lat. *ecclesia* este un împrumut din gr. *ekklesia*, care în greaca clasică însemna „adunare”, sens de la care s-a ajuns, în greaca folosită de creștini, la cel de „adunare de credincioși”. Cu sensul de „biserică”, lat. *ecclesia* apare

Troiță de la mănăstirea Rohia

abia în secolul al II-lea d.H. Nu se știe de ce cuvântul lat. *basilica* a ajuns să fie folosit, cu sensul creștin, din secolul al IV-lea.

În situații similare se află *sărbătoare* (cărui a fi corespund în Apus fr. *fête*, it. *festa*, cuvinte derivate de la lat. *fastae*), *rugăciune* din lat. *rogationem* (în Apus, fr. *prière*, it. *preghiera* din lat. *precaria* sau fr. *oraison*, it. *orazione*, care sunt inovații), *credință* din cuvântul latin neatestat *credentia* (la apuseni, fr. *fois*, it. *fede*, inovații din latina ecleziastică, din lat. *fides*). La fel, lat. *ressurrectio* a

Un ceaslov, din cele despre care povestea Ion Creangă

mecanici și în fochiștii aceia și mai umili care, în adâncurile colosului, și-au făcut datoria până la sfârșit și au trebuit să înfrunte, fără a fi văzuți de cineva, una din morțile cele mai grozave și mai întune-coase care se pot închipui!”.

Sanctuar maritim mondial

Una dintre consecințele imediate ale tragediei „Titanicului” a fost adoptarea la Londra, la 20 ianuarie 1914, a primei Convenții internaționale pentru ocrotirea vieții umane pe mare (Convenția SOLAS), care a stabilit condiții obligatorii privind construcția navelor, referitoare îndeosebi la compartimentare, dotarea cu mijloace de salvare și acordarea ajutorului în caz de sinistru.

Naufraziul „Titanicului” a fost evocat într-un număr impresionant de lucrări de specialitate, memorialistice, romane și articole de presă, precum și în emoționante filme și documentare de televiziune. Versiunea din 1997, cea mai cunoscută și vizionată, regizată de James Cameron și interpretată magistral de Leonardo DiCaprio și Kate Winslet, a câștigat 11 premii Oscar, devenind filmul secolului, cu cele mai mari încasări din istorie. O versiune 3D a filmului realizat în 1997 a fost lansată în S.U.A. și Canada la 6 aprilie 2012.

Epava „Titanicului” a fost descoperită la 1 septembrie 1985, de membrii unei expediții franco-americane conduse de dr. Robert Ballard, de la Institutul Oceanografic de la Woods Hole, Massachu-

setts, și Jean-Louis Michel, de la Institutul de Cercetare Francez pentru Explorarea Apelor Maritime (IFREMER), ambarcați pe navele de cercetări „Le Suroit” și „Knorr” și cu ajutorul submersibilului „Argo” (*Magazin istoric*, nr. 6/1986). Epava a fost găsită la aproximativ 350 de mile marine de Terra Nova, în largul coastelor canadiene, în apele internaționale, la o adâncime de 3.800 metri. În lunile iulie și august 1987, a început acțiunea de salvare și recuperare, în colaborare cu IFREMER, fiind aduse la suprafață cu ajutorul minisubmarinului „Nautil” peste 1.000 de obiecte de pe „Titanic”, inclusiv bijuterii și alte obiecte de valoare. În 2007, obiectele recuperate de pe „Titanic” au fost evaluate de specialiști la o sumă totală de 189 de milioane de dolari. Ulterior, cercetările au fost extinse cu implicarea U.S. Navy, a submersibilului „Alvin” și a unor roboți subacvatici. Peste 5.000 de obiecte recuperate de pe epavă vor fi scoase la licitație la 15 aprilie 2012, la New York, cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la naufraziul celebrului pachetot.

În anul 1986, Congresul S.U.A. a adoptat *Titanic Memorial Act*, menit să faciliteze negocierea unui acord inter-

național pentru a încuraja participarea Marii Britanii, Canadei, Franței și a altor state interesate la eforturile internaționale de conservare a epavei, precum și promovarea importanței istorice și culturale a sitului submarin, prin desemnarea acestuia drept memorial maritim internațional.

Muzee precum cele din Pigeon Forge, Tennessee, Branson, Missouri sau expozițiile tematice ale Titanic Historical Society din Massachusetts, Muzeul Atlanticului din Halifax, Nova Scotia, Canada ș.a. oferă vizitatorilor cele mai interesante informații despre tragedia „Titanicului” și supraviețuitorii săi.

Elisabeth Gladys Dean – ultima supraviețuitoare de pe „Vaporul speranțelor”, alături de mama și fratele său a decedat la 1 iunie 2009, la respectabila vârstă de 97 de ani. Un muzeu dedicat celebrului transatlantic va fi inaugurat în 2012, la Belfast, pe locul unde s-a aflat șantierul naval constructor, iar o navă de pasageri va reitiera voiajul istoric de acum 100 de ani.

În memoria celor care și-au pierdut viața în apele înghețate ale Atlanticului de Nord în fatidica noapte de 14/15 aprilie 1912, Consiliul Organizației Maritime Internaționale

(IMO) a aprobat propunerea secretarului general Efthimios Mitropoulos ca tema Zilei Mondiale Maritime pentru 2012 să fie „IMO: o sută de ani după «Titanic»”, un omagiu adus tuturor celor care, în decurs de un secol, au contribuit la îmbunătățirea siguranței maritime. ■

Prova „Titanicului”

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Ioan-Aurel Pop – ISTORIA ROMÂNILOR**

Editura Litera, Chișinău, 2010, 192 pp.

● **Ladislau Csendes – GEORGE ENESCU – UN EXIL SU-PRAVEGHEAT? ESEU DESPRE ULTIMII ANI AI MAESTRULUI (1946-1955) CU UN CORPUS DE 50 DE DOCUMENTE TRANSCRISE DIN ARHIVELE SECURITĂȚII ȘI O CULEGERE DE 4 ÎNREGISTRĂRI MUZICALE DIN FONOTECA RADIO**

Editura Casa Radio și Muzeul Național George Enescu, București, 2011, 323 pp. + CD

● **Petre Otu, Maria Georgescu – RADIOGRAFIA UNEI TRĂDĂRI. CAZUL COLONELULUI ALEXANDRU D. STURDZA**

Editura Militară, București, 2011, 379 pp. + fotografii

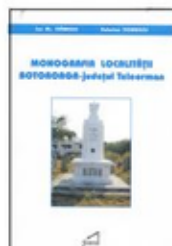
● **SCRISORI DIN EXIL ÎNTRE VINTILĂ HORIA ȘI FRATELE SĂU ALEXANDRU CASTAING (1972-1992), VOL. I** (prefață de Micaela Ghițescu, ediție îngrijită de Maria-Pia Castaing)

Editura Fundației Culturale „Memoria”, București, 2011, 161 pp.

● **Arhim. Veniamin Micle – OCTOIHUL IEROMONAHULUI MACARIE 1510-2010**

Sfânta Mănăstire Bistrița, Eparchia Râmnicului, 2010, 119 pp.

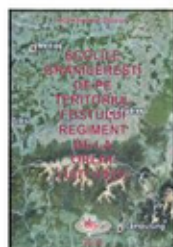
● **Ion Al. Stănescu, Valerian Dobrescu – MONOGRAFIA LOCALITĂȚII BOTOROAGA JUDEȚUL TELEORMAN**

Editura Juventus Press, Geamăna, 2011, 407 pp.

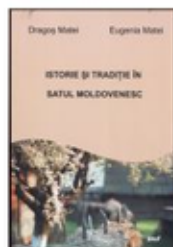
● **Petre Țurlea – ROMĂNI ȘI UNGURI. 1940-2011**

Editura Karta-Graphic, Ploiești, 2011, 869 pp.

● **Alexandru Bucur – ȘCOLILE GRĂNICEREȘTI DE PE TERITORIUL FOSTULUI REGIMENT DE LA ORLAT (1871-1921)**

Editura Salgo, Sibiu, 2010, 299 pp.

● **Dragoș Matei, Eugenia Matei – ISTORIE ȘI TRADIȚIE ÎN SATUL MOLDOVENESC**

Editura Stef, Iași, 2011, 599 pp.

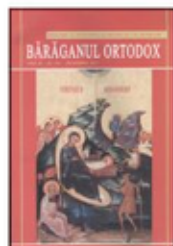
● **„ÎNTRU FOLOSUL CREȘTINESCULUI NOROD”, CULTURĂ ȘI SPIRITUALITATE ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ (A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVII-LEA – SECOLUL AL XVIII-LEA)**

Muzeul Național Cotroceni, București, 2011, 103 pp.

● **BULETINUL MUZEULUI MILITAR NAȚIONAL „REGELE FERDINAND I”, Serie Nouă, nr. 9**

Editura Alpha MDN, București, 2011, 295 pp.

● **BĂRĂGANUL ORTODOX** (Periodic al Episcopiei Sloboziei și Călărașilor)

Anul IX, nr. 103, Decembrie 2011

Cădelniță

dat fr. *Résurrection*, împrumut din latină, în timp ce noi avem termenul *Înviere*, din cuvântul latinesc neatestat *inviare*. Chiar numele Mântuitorului, *Iisus Hristos*, continuă la noi forma grecească, în timp ce limbile romanice din Apus continuă forma latină (fr. *Jésus Christ*, it. *Gesù Cristo*). Explicația acestor deosebiri se găsește în faptul că biserica apuseană catolică s-a organizat definitiv într-o epocă în care se rupseră legăturile cu romanitatea orientală de la Dunăre.

Slavii trecuți în sudul Dunării au trăit în zone de influență socio-politică și culturală grecească. Și-au constituit, după modelul Bisericii ortodoxe de la Constantinopol, o ierarhie bisericească impusă și în țările române. Odată cu aceasta au fost impuse și cărțile de cult, cu terminologia respectivă.

Slavii au contribuit, așadar, la organizarea sistematică a bisericii românești și la impunerea terminologiei care privea toate domeniile vieții religioase, precum și organizarea Bisericii. Sunt de origine slavă cuvinte ca *popă*, *vlădică*, *slujbă*, *vecernie*, *stareț*, *duh*, *molitvă*, *pomană*, *pravilă*, *prohod*, *cazanie*,

ceaslov, *odajdie*, *prapor*, *troiță*. Unele cuvinte de origine grecească au pătruns prin slavona bisericească (*icoană*, *har*, *diacon*, *episcop*, *călugăr*). Slavona a avut la noi rolul pe care în Apus l-a avut latina medievală asupra limbilor romanice occidentale.

Rămâne însă o mare necunoscută care erau termenii latini moșteniți folosiți de români înainte de apariția unor termeni ca *evanghelie* sau *călugăr*, luați din slavonă. Când au încetat românii să mai folosească latina în biserică și au adoptat slavona? Cum arăta *Tatăl nostru* înainte de influența slavonă? În textul rugăciunii există, pe lângă termenii moșteniți din latină, cinci împrumuturi slavone ((a) *sfinți*, *voie*, *greșeală*, *ispită*, (a) *izbăvi*). Aceleași cuvinte din textul francez (*sanctifier*, *volonté*, *offense*, *tentation*, *délivrer*) sunt împrumuturi din latina medievală.

O serie de evenimente politice au făcut posibile contacte între țările române și Imperiul Bizantin. În secolul al XIII-lea apare o episcopie ortodoxă în Țara Românească, la începutul secolului al XIV-lea se organizează, sub domnia Basarabilor, un stat relativ

organizat, iar în 1359 se înființează Mitropolia Ungrovlahiei (= Munteniei), subordonată Patriarhiei de la Constantinopol. Limba greacă pătrunde în administrația ecleziastică și în cancelaria episcopală, în timp ce limba slavonă era limba liturghiei în biserică, folosită și în cancelaria domnească.

Din a doua jumătate a secolului al XIV-lea se înregistrează legături directe cu mănăstirile grecești de la Muntele Athos. Chiar și după cucerirea Constantinopolului de către otomani (1453) contactele dintre Biserica Ortodoxă Română și cea grecească s-au dezvoltat. Ierarhii greci s-au stabilit în țările române, mijlocind o influență greacă directă asupra limbii și culturii române, pe lângă elenismele pătrunse anterior prin influență slavă. Sunt, din această perioadă, peste 40 de cuvinte, ca *anatemă*, *arhiereu*, *arhimandrit*, *cădelniță*, *egumen*, *epitrop*, *eretic*, *mitoc*, *trapeză*, precum și *chiraleisa* din *kyrie eleison* „Doamne miluește” (în *Amin-tiri din copilărie*, I. Creangă spune despre copii: *iar la Bobotează strigau chiraleisa de clocotea satul*). ■

Trapeză

Continuăm prezentarea începută în numărul trecut a evoluției Țărilor Române între 1821-1881, realizată pe baza câtorva dintre scrisorile trimise lui Vasile Alecsandri: Introducțiunea, Teodoros, Bălărețu, Din vremea lui Caragea, Școala de acum 50 de ani, Din Timpul Zaveriei. Nu am marcat sursa exactă sau întreruperile, iar precizările noastre sunt cuprinse între paranteze drepte.

Victor IONESCU

NUMELE DE ROMÂN ȘI ROMÂNIE

ION GHICA

Acum vreo 50 de ani populațiunea țării se compunea numai din români, afară de câteva sute de familii de greci, venite cele mai multe în urma fanarioților, de câțiva armeni refugiați din Turcia; nemți foarte puțini, iar de ovrei nici vorbă. Rar, foarte rar, se auzea în orașe câte un bocceagiu strigând: „marfă, marfă“, cu legătura rezemată pe cot. Invaziunea ovreiască a început cam pe la 1830, de când în Austria și în Rusia îi iau la oaste, așa că până pe vremea Regulamentului locuitorii țării erau împărțiți în mai multe categorii sau clase.

Clasa țăranilor de la sate, talpa casei, cum s-ar zice, care plătea dări și ducea toate sarcinile statului, se deosebea în: „clăcașii“, așezați pe moșii boierești, mănăstirești sau domnești; ei clăcuiau, adică plăteau proprietarului în muncă chiria pământului pe care locuiau și în care se hrăneau; și în: „moșnenii“ sau „răzășii“, adică proprietari mici, șezători la țară în pământurile lor.

Câteva mii de țigani, robi ai boierilor, ai mănăstirilor sau ai statului. Aceștia se deosebeau în: „netoți“, oameni fără casă și fără șatră, nomazi; umblau în călduri cu capul gol, netunși, despletți și nepieptănați, înveliți în câte o otreapă, o rogojină sau un țol vechiu rupt și soios ca într-o manta, ducând copiii în cărcă sau în glugă. Furau ce puteau

și mâncau ce găseau: hoituri împutite, câini, pisici și mortăciune; când apăreau

unde era spaimă. Armașul Manolache Florescu a căutat să-i stabilească, împărțindu-i ca robi pe la proprietarii care au voit să-i primească pe moșiile lor; a luat chiar el, pe moșia sa din județul Dâmbovița, Vizureștii, mai multe familii de le-a așezat acolo. Știu că mulți au murit de inimă rea, văzându-se deveniți stătători; dar cei care au rămas muncesc pământ. „Țigani de laie“, nomazi și ei, dar aveau șatre sau corturi; ei se deosebeau, după meseriile ce le exersau, în rudari, ursari, cărămidari, fierari, spoitori și salahori la zidari. În vremi mai vechi, unii erau aurari și își plăteau birul către vistierie din aurul ce găseau în râurile de la munte. Armașul cel mare avea toată autoritatea asupra robilor statului, strângea birul de la ei

PRIER

12

1814. Contele de Artois, viitorul rege Carol al X-lea, sosește din exil la Paris, după căderea lui Napoleon. Sub un soare cald de primăvară, călărește un cal alb, este vizibil emoționat, bucuros, aclamat de mulțime, iar publicația *Le Moniteur* se grăbește să îi pună în gură și o vorbă de duh: „În sfârșit, revăd Franța! Nu s-a schimbat nimic, doar că se află în ea un francez mai mult“. Era, de fapt, o parafrază după Napoleon, când pierduse tronul: „Curând nu va mai fi în Franța decât un francez mai puțin“.

18

1633. Magistratii orașului Veneția introduc un impozit, să-i spunem somptuar (în vechea Romă prin acest tip de legi se interziceau cheltuielile exagerate, în special pentru lux și risipă), prin care se cere o taxă pentru fiecare culoare a gondolei, nu numai de pe cocă, ci și de pe acoperiș. În ultima vreme, lucrurile au cam scăpat de sub control. Atâtea gondole private violent colorate păreau niște mari obiecte plutitoare pe canalele Serenissimei. Cum din fabricație toate sunt acoperite cu catran, majoritatea gondolierilor preferă să le lase așa cum sunt, pentru a evita să plătească taxa. Acest adevăr anost este, în general, ignorat de ghizii Veneției, care folosesc pentru turiști un mit legat de ciuma care a bântuit Europa în 1665, atunci când s-ar fi dispus ca toate gondolele să fie vopsite în negru, pentru transportul victimelor.

22

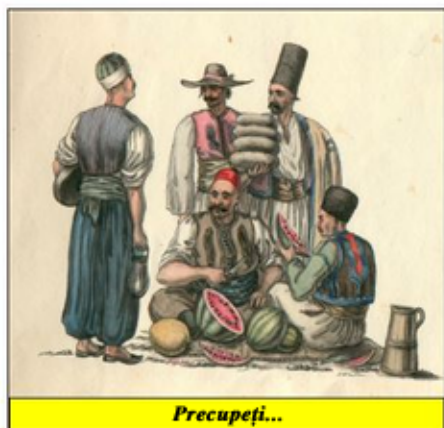
1927. La Constantine, în Algeria, colonie franceză de aproape un secol, Albert Sarraut, ministrul francez de Interne, rostește un discurs înflăcărat, în care denunță uneltirile Internaționalei a III-a. Insurecția colonială, pierderea sau părăsirea de către Franța a coloniilor sunt, după părerea ministrului devenit în 1933 premier –, „punctele esențiale ale programului de decădere a Franței“, conceput de Moscova. „Pentru guvern și pentru parlament, precum și pentru masele muncitoare, cuvântul de ordine trebuie să rămână mereu același: comunismul, acesta e dușmanul, spune Sarraut, fost (1920-1924) și viitor (1932-1933) guvernator al Indochinei. Algeria își va cuceri independența națională în 1962, în urmă cu 50 de ani, când se proclamă republică și, un an mai târziu, adoptă denumirea actuală.

29

1870. Anton Bruckner (1824-1896), compozitorul născut într-o așezare obscură din Austria Superioară și stabilit la Viena, este oripilat de ostilitatea care domnește în Capitală în ce privește muzica lui, în spatele căreia îl vede pe Brahms. „Am fost nevoit să împrumut bani încă din septembrie, îi scrie unui prieten din Linz unde a ocupat postul de organist al bisericii, ca să nu mor de foame. Nimeni nu mă ajută. Stremayr [ministrul Educației] îmi promite, dar nu face nimic. Din fericire au apărut câțiva străini cărora le dau lecții, altfel ar trebui să ies la cerșit. N-aș fi venit în rușta capului la Viena dacă aș fi știut că o să se întâmple una ca asta.“

30

1723. Plin de entuziasm, căpitanul austriac Friedrich Schwanz von Springfels scrie într-un raport (intitulat *Descrierea Olteniei*), înaintat guvernului imperial de la Viena, despre Mica Valahie, care era atunci provincie austriacă: „este un pământ binecuvântat în privința tuturor plantelor și bucatelor“, are o iarbă deasă și grasă, un pământ mănos din care rodesc tot felul de grâne, poame, vin și vite de tot soiul, îndeosebi vite mari, oi, albine, porci și cai. Se specifică faptul că în Oltenia sunt păduri de fag și de stejar, „care slujesc la îngrășarea multor mii de porci“, sunt „izvoare din cele mai limpezi în tot locul“ și pești de toate felurile. Despre oile valahilor căpitanul spune că „au lăna cea mai aleasă din tot ținutul“. Până și „privighetorile cântă toamna tot atât de vesel ca primăvara“.

Precupeți...

[stofă de mătase și bumbac], selimie [stofă simplă] sau se-vaiu [stofă aurie]; se încingeau la brâu cu șal de Indii; vara fermenaua [sacou] scurtă; vara și iarna scurteica îmblănită cu pacea [picioare] de samur, singeap [veveriță siberiană] sau cacom [hermină]; pe deasupra giubea de postav sau, la sărbători, biniș [haină cu mâneci strâmte]. La alaiuri și la ceremonii, protipendada și veliții purtau pe cap gugiuman de samur cu fundul de postav roșu; vara feregea [veșmânt larg, ușor] și iarna contoș; bașboierul purta hanger la brâu. La alaiuri, boierii cei mari mergeau călări pe cai arăpești acoperiți cu harșa [pătură de sub șal] mare cusută cu fir.

Numai vodă cu beizadelele purtau fundul alb la gugiuman. La zile mari, domnul îmbrăca cabanița, care era un fel de contoș cu ceaprazuri de fir și cu profiruri [tivuri] de samur.

În vârful piramidei de clase era domnul cu cabaniță și cucă [căciulă înaltă], cu sabie, topuz și tuiu [steag făcut din trei cozi albe de cal, atârnat de o lance roșie cu semilună în vârf].

Boierii mari și mici nu numai că nu plăteau nicio dare către stat, dar aveau și privilegiul de a scuti un număr de dajnici, de la trei până la 80, după importanța rangului la care erau ajunși; acești scutiți erau scutelnicii și poslujnicii boierilor și în loc de a plăti dările lor către stat, le plăteau patronilor boieri, în bani sau în muncă. Regulamentul Organic a desființat acest privilegiu pentru viitor, conservând acelor ce-l aveau la 1831 o rentă viageră în bani, pe care-i primeau de la vistierie, rentă care astăzi este, cred, cu totul stinsă.

Birul către stat se făcea în lude [pe obște, și nu individual]. Marele vistier întocmea tabele pe județe, pe plăși și pe sate, după trebuințele țărânului. Acea tabelă, cum ajungea la sat, obștea se aduna duminică în sobor la ușa bisericii și făcea cislă [numărare], puind asupra fiecărui sătean o dare potrivită cu starea și puterea sa.

Veniturile celelalte, otcupurile [arenzi] sau husmeturile, precum oieritul, vinăriciul, vămile, ocnele și altele, se vindeau la mezin de marele vistier și se adju-decau acelor care ofereau prețurile cele mai favorabile. Acei antreprenori sau otcupcii [arendasi] erau cei mai mulți armeni și greci, oameni veniți cu domnii fanarioți din părțile Turciei: un Becer sau Cuparu Manolache, un

Polisache, un Manuc sau un Privilegiu; aceștia, întinzând bine sfoara, se îmbogățeau în doi-trei ani. Mulți din preținșii noștri nobili de astăzi, cărora nu le ajungi cu stre-murarea la nas, datoresc celebritatea și averea lor otcupurilor. Erau unele funcțiuni publice fără leafă; remunerația titularului era lăsată în seama vredniciei sale, s-o facă cât putea mai lucrativă.

Pe vremile acelea și până mai încoace nu existau în țară nici șosele, nici poduri peste gârle; la cea mai mică viitură de ape, comunicațiunile încetau, la malurile vadurilor stau carele și căruțele, adunate ca la bălcu, așteptând să scază apa ca să poată trece. Vara, când era uscat, și iarna, pe pârție, caii de poștie, mici și slabi ca niște pisici, sburau cu trăsura după ei, cu o iuteală de 20-25 km pe oră, pe când toamna sau primăvara, când era pământul desfumat de ploii, d-abia putea lua o poștă într-o zi și aceea cu vai cu chiu, cu gură multă și bice bune. Cine-și

... și femei de la marginea Bucureștilor

și uneori profita de salahoria lor, ca să-și facă pe ieftin o căscioară la țară, sau la București. „Țigani de vatră“, mai toți robi boierești sau mănăstirești, erau meseriași sau servitori pe la casele stăpânilor și proprietarilor lor, unde slujeau zi și noapte, îmbrăcați sau despuiați, mâncați sau nemâncați, dar totdeauna desculți și bătuți. Robii boierilor și mănăstirilor nu plăteau nimica la stat, erau proprietatea absolută a stăpânilor, puteau să-i vândă cum voiau, în familii sau izolați.

Boiernașii, neamurile și mazălii, sau nobilimea cea de la țară, în care se aflau mulți dintre urmașii domnilor și boierilor cei vechi cei mai iluștri, erau scutiți de dări către stat, dar nu aveau alte prerogative, nici privilegii.

Populațiunea orașelor se compunea din meseriași și neguțatori, împărțiți în isnafuri [bresle] sau corporații: croitori, cavafi [cizmari], ișlicari, curelari, ceaprazari, tabaci, brașoveni, gabroveni, bogasieri [manufacturierii], lipscani și zarafi; fiecare corporație cu starostele său.

Câteva sute de boieri mici, fără barbă, ziși starea a doua și a treia, între care se prenumărau: edeclii domnești, bașciohodarul, tefecibașa, divictarul [se ocupa de cele necesare domnului pentru scris], cafegibașa, stolnici, șătrari, slugeri, medelniceri, cluceri de arie etc., până la serdari, căminari și cluceri mari.

Boieri ziși din starea întâia, boieri cu barbă, ale căror ranguri începeau de la aga și spătar, până la logofăt al credinței, 30 sau 40 la număr; dintre aceștia se luau slujbașii cei înalți administrativi și judecătorești.

De la logofăt al credinței în sus, rangurile de logofeți de Țara de Sus și Țara de Jos, de vornic de Țara de Sus și de Țara de Jos, până la ban mare inclusiv, zece sau 12 cel mult, formau ceea ce se numea protipendada. Boierii cei mari purtau contoș [mantică lungă îmblănită] și pe cap guguman [căciulă] de samur. Cei „halea“ [în activitate] țineau dinaintea lui vodă, la ceremonii, bastoane lungi de abanos cu mânerul de fildeș. În ziua când cineva îmbrăca caftan de boier mare, era trimis acasă cu alaiul, călare pe cal domnesc. Acolo îl aștepta un berber-bașa al Curții, care-l rădea, însemnând cu briciul pe unde să lase să-i crească barba. În tot timpul acestei ceremonii îi bătea în curte meterhaneaua cu surle, cu tobe și tumbalechiuri [chimvale].

Boierii cei mai tineri și eleganți și feciorii de boier mare purtau în cap un glob rotund de hârșie [piele fină] brumărie; mărimea celui balon era aproape patru coți [1 cot = 0,66 m] în circumferență și avea la unul din poli o gaură, pe unde intra capul până deasupra sprâncenelor, și la celălalt pol un fund de postav de mărimea și de forma unui cuib de rândunică, de unde boierul, plecându-și nițel gâtul la dreapta, putea să-și apuce ișlicul cu patru degete.

Boierii mai în vârstă purtau ișlic tot atât de umflat, dar sfera nu era întreagă, era tăiată neted orizontal, ceva mai sus de cercul cel mare, iar pe acel șes era întins un fund de postav. Ișlicul acesta se lua din cap cu ajutorul amânduror mâinilor.

Calemgiii, ciocoiășii, slugile de dindărătul caleștilor boierești și negustorii cei mari purtau ișlic mic, de forma unui borcan întors cu gura în jos și de un diametru cel mult de o jumătate de cot, și deasupra o pernă mare în patru colțuri umplută cu bumbac sau cu păr de cal.

Boierii cei mari se îmbrăcau cu ciacșiri [pantaloni turcești] roșii, cu meși [ciorapi de piele fină], papuci sau cisme galbene de meșină, cu botul ascuțit, întors în sus și fără toc; antirile [haină lungă] erau de ghermesit [stofă de mătase], de citarea [stofă de mătase reiată], calemcheriu [stofă cu desene realizate manual], cutnie

Târg de Sfânta Vinerei la Iași

nici cu gândul nu gândise, își atribuiau lor tot meritul, fără să recunoască cea mai mică participare nici a mersului natural al lucrurilor, nici împrejurărilor din afară. Am putut vedea oameni orbiți de invidie sau de ambiție, care nu au cruțat nici intriga, nici clevețirea, pentru a ajunge sau a se susține la putere sau la fa-voare, sau pentru a-și face o popularitate.

Dar numărul tuturor acestora se pierde în negura mulțimii; și-apoi, chiar lor nu li se poate imputa lipsa de patriotism, pentru că la timpi de cumpănă grea i-am văzut pe toți unindu-se cu trupul și cu sufletul la glasul țării. „Feri-ciți sunteți voi, tinerilor români, ne zicea Michelet [Jules Michelet, 1798-1874, istoric francez]: în țara voastră totul e de făcut, fiecare dintre voi se poate distinge și chiar ilustra prin fapte patriotice și mărețe.”

Pe când Michelet rostea aceste cuvinte, numele de român nu trecea dincolo de

Bragăciu

Căruță de poștă

Carpați și de Dunăre; mulți din tinerii noștri, aflați la studii în Viena, în Munich [formă franceză pentru München] sau în Paris, se credeau umiliți d-a aparține unei naționalități necunoscute în lumea europeană. Le era rușine chiar și de numele lor de familie și de botez: fiii lui Ion, lui Gheorghe sau Ilie se porecleau Ioanidi, Gheorghiadi sau Iliadi. Astăzi își zic românește Ionescu, Gheorghescu și Iliescu. Chiar francezii în mijlocul cărora trăiau sute de tineri români ne numeau până acum 20 de ani vlah și moldav, sau valav și moldac, sau cu un singur cuvânt moldovalac, iar țării îi ziceau Moldavie, Valachie, Moldaquie, Valavie și cu un singur cuvânt Moldova-lachie. Astăzi, numele de român și de Românie, ca națiune și ca stat, sunt cunoscute în toate colțurile lumii civilizate și orice fiu al patriei îl poartă cu mândrie.

Nu voi pretinde că tot ce s-a făcut în țara noastră de un sfert de secol încoace este perfect, dar îmi permit a observa pesimiștilor și impacienților, că nicio țară din lume n-a progresat așa de mult ca țara noastră, în-

tr-un așa de scurt timp, și că orice progres începe printr-o stare neguroasă și plină de nedumeriri; stare de care unii dibaci știu a se folosi, aceasta mai ales când progresul se operează de jos în sus; de aceea, este întotdeauna bine ca impulsivitatea și conducerea reformelor prin care trece o națiune să vie de la clasele de sus, de la clasele luminate. De la acelea să procedă spiritul de inovațiune, să nu aștepte ca inițiativa reformelor necesare să plece de jos, căci atunci clasa numeroasă pierde spiritul de conservațiune, care trebuie să domine întotdeauna la bază și societatea intră într-o perioadă de agitațiune, care anevoie se poate astâmpăra.

Oamenii pe care instituțiunile, împrejurările sau educațiunea i-a pus în fruntea unei națiuni sunt datori să fie înaintemergătorii ei, să nu caute niciodată să împiedice mersul progresului, ci să lase toată latitudinea și toată libertatea inițiativei individuale, mai ales în ceea ce privește industria și comerțul, căci ele nu se pot conduce decât de la luminile științei, care singure pot arăta drumul care conduce pe om a deveni folositor și necesar societății în care trăiește. ■

Negustori și boieri de rang inferior

mai aduce aminte astăzi de noroiul adânc de un cot din Zăvoiu Orbului sau de vestitul Codru-Herții, în care pocneau picioarele cailor și lăsau tipar la fiecare pas! Mulți ieșeni poate că n-au uitat timpii dintâi ai Unirii Principatelor, când pentru a veni toamna la Camera la București luau mai bine drumul pe la Cernăuți, Lemberg, Viena și Pesta, de unde se puneau în vapor și veneau pe la Giurgiu, decât a veni d-a dreptul pe la Focșani și Buzău. A călători noaptea nici vorbă, căci trebuia să tragi la gazdă, când era încă soarele de-o suliță sus pe cer, dacă nu voiai să faci cunoștință cu vreun Grozea, un Pietraru, un Tunsu sau Belivacă [vestiți haiduci].

De o jumătate de secol, Moldova pierduse prin luarea Bucovinei cele mai frumoase ținuturi ale sale și nu trecuse mulți ani de când o altă parte a ei, Basarabia, fusese adjudecată Rusiei; și gurile Dunărei cu Delta cu tot treceau, una câte una, în domeniul muscălesc, așa că pe la 1840, chiar malul drept al Canalului Sf. Gheorghe, pe o

distanță de mai mulți km, se găsea în puterea Țarului.

Am văzut pe bașbešliaga părăsind cazarma Beilicului și ieșind cu trupele sale pe la bariera Șerban-Vodă, pe când pe la bariera Moșilor, generalul Roth intra în București cu avangarda rusească [războiul ruso-otoman din 1828-1829]. Am

văzut țara guvernată de Pahlen, de Zaltuchin, Kiseleff [generali ruși], cu Bârzof și cu pazarnicu [ofițeri ruși de poliție]. Puneam noaptea urechea pe pământ la Ghergani [conacul autorului] și număram tunurile care băteau Silistra.

Am pomenit domnia lui Grigore Vodă Ghica și pe a frate-so Alexandru Vodă [Al.D Ghica, 1834-1842], domnia lui Bibescu cu căpitan Costache Kehaja [vestit șef de poliție], ucenicul și imitatorul pazarnicului.

Pe atunci, scriitorii cancelariilor se ziceau „piseri”, șefii de serviciu „nacialnici”, masa sau biroul se numea „stolnacialnic”; scriptele cancelariei se numeau „ciorna”, „sprafca”, „otnoșenie” și „sdelcovnica”. Ofițerii se numeau „prapurcici”, „porucici”, „polcovnici” și „potpolcovnici”. Slavismul își încerca conchista prin birocrație și prin armată, precum odinioară o încercase prin biserică cu „blagoveștenie”, „preobrajenie”, „blagoslovenie”, „bogoslav”, „zlataust”, „pristol” și „deni”.

Am asistat la înființarea „Societății Literare” și a „So-

cietății Frăția” și la răscularea de la 1848. Am văzut dubla alegere a lui Cuza-Vodă, proclamarea Unirii Principatelor și lovitura de stat [1864]. Am asistat la noaptea de 11 februarie [detronarea lui Cuza], la plebiscitul lui Vodă Carol de Hohenzollern, apoi la declararea Independenței României și a regatului și la încoronarea regelui Carol I-ii.

În epoca de tranziție prin care a trebuit să trecem ca să ieșim din starea de umilință în care eram căzuți și să ne ridicăm la o viață civilă și politică, am putut avea multe decepțiuni, am putut întâlni în cale fel de fel de caractere: oameni, unii slabi de înger, care la momentul chemării au lipsit de la datoria lor; alții, regretând o stare de lucruri în care trăise, căci le convenea și poate le profita, se uitau cu dor la trecutul țării; alții, îngrijorați de reperiunea cu care se succedau aspirațiunile și exigențele naționale, rămăneau înapoi; mulți îngâmfați de succesele națiunii, la care

Logofăt

Thomas tânăr

patronului spiritual, Le Monnier, dar, mai ales, transferul acestuia la Viena, i-au deschis noi posibilități: Facultatea de Filosofie, inițial, din Viena (1872-1876), unde a devenit unul dintre discipolii lui Franz Brentano (1838-1917), și apoi, din Leipzig (1877, studiind sub îndrumarea unuia dintre părinții psihologiei moderne, Wilhelm Wundt, 1832-1920).

Ultimul oraș universitar avea să îi aducă și marea dragoste a vieții...

0 americană ce se visa o mare pianistă

Același mijloc al veacului al XIX-lea, dar cu totul și cu totul alt peisaj: Brooklyn, New York. Și, din nou, un alt mediu social: înstărita familie Garrigue. Dacă Thomas fusese rodul iubirii dintre un slovac și o frumoasă de naționalitate cehă, Charlotte a venit pe lume, la 20 noiembrie 1850, grație pasiunii dintre un... german cu rădăcini daneze, Rudolph Pierre Garrigue

(1822-1891), născut în Copenhaga, și Charlotte Lydia Whitting (1826-1891), născută în Augusta, Ontario.

Librarul, cu strămoși hughenoti și părinți crescuți în spiritul bisericii unitariene, odată sosit în Statele Unite (după o scurtă peregrinare prin Germania), și-a ridicat atât o afacere de succes, cât și o mare și fericită familie. Niciun obstacol n-a putut sta în calea cuplului Garrigue: nici greutățile ridicate de creșterea celor 11 copii (opt fiice și trei băieți) și nici incendiul ce i-a distrus prăvălia cu cărți, principala sursă de venit. Când se credea că succesul își închisese definitiv porțile, o altă perspectivă i se deschidea. Învățase din drama trecutului și a pus bazele unei societăți de asigurare „Germania, Compania de Asigurare împotriva Incendiilor“, de pe urma căreia a câștigat un considerabil confort financiar.

Acasă, cei doi părinți au încercat să le asigure copiilor o educație aleasă, dar și o independență a gândirii. Spirit cultivat, Charlotte Lydia crescuse într-un mediu liberal, considerat a se trage din înșiși părinții fondatori ai Americii, care părăsiseră Anglia natală, la bordul vaporului „Mayflower“, spre 1620. Cecilie, bunica dinspre tată, a cărei amintire o urmărise toată viața, a fost, la rândul ei, o figură înaintată a lumii sale, invitând la

„Cum poate un bărbat să iubească cu adevărat o femeie, dacă o consideră o ființă inferioară?“
(Thomas Garrigue Masaryk)

seratele de lectură și negri, pentru a citi și dezbate textele lui Abraham Lincoln sau a combate, cu tărie, orice formă de discriminare și de sclavie. Atrasă de ideile transcendentaliste, apărute, inițial, ca un protest împotriva stării generale a culturii și a societății epocii, Charlotte Lydia nu s-a sfiit să îi scrie liderului mișcării, Ralph Waldo Emerson (1803-1882), și nici să intre în contact cu membrii așa-numitei Ferme Brook, comunitatea utopică, inspirată de același curent transcendentalist, fondată în 1841, la West Roxbury (Massachusetts), de soții Ripley, George și Sophia.

Fiica ce i-a moștenit prenumele, cunoscută în familie mai ales drept „Charlie“, s-a dovedit, încă de mică, atrasă de muzică și, în special, de pian. Visând să devină o mare pianistă, asemenea Clarei Schumann (1819-1896), al cărei talent fusese pus în valoare încă de la vârsta de nouă ani (*Magazin istoric*, nr. 10/2010), tânăra Charlotte Garrigue, la 17 ani, a fost trimisă de părinți în Germania, la Leipzig, pentru a-și desăvârși studiile. Gazdă i-a fost familia Goering, o fostă parteneră de afaceri a lui Rudolph în comerțul cu cărți. Din nefericire, îndelungatul exercițiu i-a afectat articulația mâinii drepte, iar o carieră ce începuse atât de bine a ajuns repede la final.

Tristă, a fost silită să ia, din nou, calea Americii, de astă dată spre Bronx,

„Femeia modernă trebuie să fie activă. Trebuie să se implice mereu în dezbaterile publice“
(Thomas Garrigue Masaryk)

Femeile din spatele bărbaților celebri

ÎNTÂIA DOAMNĂ A CEHOSLOVACIEI

THEO STĂNESCU-STANCIU

„Părintele“ sau „bunicul“ Cehoslovaciei moderne, Thomas Garrigue Masaryk, a fost una dintre cele mai importante figuri politice interbelice la nivel mondial. Dacă meritele nu i-au fost uitate, mai puțină lume știe astăzi că în spatele omului politic, de inspirație profund democratică, s-a aflat o americană.

Era chiar mijlocul veacului al XIX-lea, când, în apropiere de Hodonin, în partea sud-estică a Moraviei, în familia lui Jozef Masaryk și a Teresiei Masarykova (născută Kropackova), la doar un an de la căsnicie, apărea și primul născut, la 7 martie 1850. Băiatul, botezat Thomas, și-a petrecut primii ani din viață într-un mediu sărăcăcios, dar plin de dragoste. Cu toate că tânărul familie de-abia putea să se descurce din câștigurile tatălui, căruțaș slovac, ambițiile mamei, fostă servitoare de naționalitate cehă, se cana-

lizaseră spre reușita feciorului. Importantă era educația; iar după ce Thomas a urmat cursurile școlii din Hustopece (un orașel unde familia se mutase în 1861), cei doi părinți, încurajați și de sfaturile preotului local, uimit de capacitatea și dăruirea copilului, s-au decis să îl trimită mai departe la studiu, spre a deveni învățător. Și prin grija lor, dar și prin mijloace proprii (lucrând ca fierar și ajutor de mecanic), Thomas Masaryk a ajuns, din noiembrie 1869, cursant al unei instituții de învățământ german din Brno.

Era numai începutul... Excelentele rezultate la învățătură (cu predilecție la limbi străine și filosofie), alături de spiritul muncitor, neobosit, l-au recomandat pentru obținerea unei burse finanțate de una dintre cele mai importante oficialități ale zonei, directorul Poliției din Brno, Anton Ritter von Le Monnier (1819-1873).

Un conflict cu conotații religioase a fost cât pe ce să pună capăt aventurii științifice pentru Thomas. Refuzând să se confeseze, consiliul director al școlii i-a hotărât exmatricularea. Din fericire, sprijinul

Împreună cu fiica Olga, la revenirea în țară...

funcționeze cu două secții distincte (una în limba germană, cealaltă în limba cehă), familia Garrigue Masaryk a devenit una dintre cele mai active și proeminente militante pentru restaurarea limbii și culturii ceh. Considerând că idealurile naționale ale soțului îi aparțin, dar o și definesc, Charlotte a hotărât să-i fie mereu alături. A învățat limba, literatura, istoria și muzica cehă, neprecupețind niciun efort pentru popularizarea lor peste hotare (cu predilecție, în S.U.A.). Casă deschisă, a strâns multe dintre personalitățile Pragăi din acele vremuri, purtătoare ale stindardului luptei de emancipare ceho-slovacă. Printre apropiații familiei s-a numărat și cunoscutul compozitor Bedrich Smetana (1824-1884), cel care i-a și dedicat Charlottei una dintre primele ediții ale operei sale. La rândul ei, i-a răspuns cu un interesant studiu, găzduit în paginile revistei *Nase Doba* (Era noastră).

Nu de puține ori, militând pentru cauza națională, Thomas a devenit *persona non grata* în monarhia austro-ungară, dar Charlotte nu s-a dat bătută, refuzând să părăsească Boemia, pentru a se

reîntoarce în calmul din Statele Unite. Unul dintre cele mai controversate momente s-a consumat în 1899, pe fundalul unui puternic curent antisemit, când cei doi i-au luat apărarea lui Leopold Hils-

ner, un evreu sărac de doar 23 de ani, condamnat la moarte pentru uciderea ritualică a unei tinere în vârstă de 19 ani. Fiind conștient că arma cea mai puternică pentru susținerea nevinovăției lui Hilsner rămânea cuvântul, Masaryk a lansat o adevărată campanie de presă, demontând afirmațiile acuzării și oferind mult mai credibile scenarii ale crimei. Ca rezultat, tânărului evreu i-a fost comutată pedeapsa cu moartea, însă nici măcar până astăzi el nu a fost exonerat (a fost eliberat din închisoare abia în 1918!).

Convinsă că scopul creștinesc cel mai înalt era întrajutorarea aproapelui, Charlotte s-a dedicat problemelor sociale, activând pentru cauza feministă cehă și transformându-și și soțul în „cel mai influent bărbat implicat în mișcarea de emancipare a femeilor”. Dar, cum pentru doamna Masaryk, „problema feministă” făcea parte din mult mai marea problemă socială, în 1905, s-a înscris în partidul social-de-

mocrat ceho-slovac, formațiune politică ce milita pentru eliminarea sărăciei, a analfabetismului și acordarea de drepturi egale pentru femei. Un an mai târziu, alături de jurnalista Karla Machova (1853-1920), una dintre inițiatoarele publicației *Zenski list* (Ziarul femeilor), au organizat seri de dezbateri, participând, de asemenea, la o mulțime de acțiuni de întrajutorare a femeilor care muncceau. În campania de acordare a votului și pentru femei, și-a unit eforturile cu mult mai tânăra Frantiska Plaminkova (1875-1942), o influentă membră a partidului național-socialist ceh. Iar rezultatele s-au văzut mai târziu, în timpul mandatului prezidențial al soțului, prin introducerea în Constituție a secțiunii 106, prin care se acorda sufragiul universal, fără discriminare de sex, naștere sau ocupație.

Dar nu a uitat nicicând cauza națională cehă, susținând-o în toate ocaziile. „Fără ea mărturisese, adesea, Thomas, cu referire la soție nu aș fi avut ideea atât de clară a țelurilor mele politice”. Și, poate și datorită ajutorului ei susținut, la începutul deceniului al doilea al secolului al XX-lea, Thomas Garrigue

... și cu soția, în ultimii ei ani de viață

Charlotte cu Alice și Jan

noua locuință a părinților. Acasă, s-a apucat de studiul, mult mai pragmatic, al matematicii, neuitând însă nici de marea sa pasiune, pianul. Despre care vorbea aproape în toate scrisorile pe care i le trimitea domnișoarei Goering, la Leipzig, de care o legase o solidă prietenie. La rândul ei, ea îi răspundea, povestindu-i despre o altfel de... atracție, un ceh ce le trecuse pragul, Thomas Masaryk.

În 1876, Charlotte a primit invitația de a se reîntoarce în Germania, la Leipzig, unde, în 1877, l-a cunoscut pe cel care îi uimise atât de mult amica. Îl va cunoaște și se va îndrăgosti nebunește, pentru întreaga viață. Pasiunea a fost reciprocă: speriat că aleasa inimii va dispărea în îndepărtata Americă, la destul de scurt timp de la prima întâlnire, Thomas a cerut-o de soție. O scrisoare înflăcărată, doi tineri care împărtășeau aceleași pasiuni, același gust literar, aceleași credințe...

La 15 martie 1878, și-au unit destinele, mai întâi în cadrul unei ceremonii civile la Primăria New Yorkului,

urmată de para-farea religioasă, în stil unitarian, oficiată în casa familiei Garrigue. „Întâlnirea noastră a fost mâna destinului”, se confesa viitorul președinte al Cehoslovaciei. După cum a mărturisit mai apoi, într-o desreeditată carte de interviuri, purtând semnătura cu-

noscutului scriitor Karel Capek (*Masaryk on Thought and Life: A Conversation with Karel Capek*, Masaryk despre gânduri și viață: În dialog cu Karel Capek, prima ediție 1936), Charlotte chiar era jumătatea sa: „Avea o inteligență umitoare, mai ascuțită decât a mea..., era pasionată de matematică..., de-a lungul întregii existențe, a dorit să trăiască sub semnul rigorii..., un spirit profund religios”.

„Viața fără credință își pierde dreptatea și forța” spunea Thomas Garrigue Masaryk, iar

pentru proaspăta familie Garrigue Masaryk, dragostea reprezenta cea mai mare forță morală. Gest aproape de neînțeles pentru acele vremuri Thomas a preluat și numele soției, dovedind, încă o dată, marea pasiune, dar și compatibilitate, care i-a unit.

Reîntors în Europa, la Viena, cap de familie, Thomas Garrigue Masaryk a devenit preocupat de găsirea unor surse de trai, mai ales că, în mai 1879, avea să se nască și primul copil al cuplului, Alice (viitor sociolog și inițiator a Crucii Roșii din Cehoslovacia). Pe lângă cursurile ținute la Universitate, pentru a-și rotunji veniturile, tânărul părinte mai dădea și lecții private. În 1881, invitația de a preda filosofia la Universitatea „Carol” din Praga a căzut cum nu se putea mai bine, deoarece familia crescuse cu încă un membru (Herbert, născut în 1880).

Două suflete, aceleași cauze

Ajunsa la Praga un an mai târziu, chiar în momentul în care Universitatea începea să

Masaryk (centru) cu Beneš (stânga)

la sfârșit călătoria noastră imaginară (Magazin istoric, nr. 1-3/2012), dar bazată pe documente de arhivă, alături de delegația condusă de viceprim-ministrul român în capitala britanică, în februarie 1966.

CU ALEXANDRU BÂRLĂDEANU LA LONDRA

MIHAI RETEGAN

● FO sugerează ca prim-ministrul să trimită un mesaj de salut și lui Ceaușescu ● Războiul din Vietnam, o tragedie pentru toată lumea ● Dar nu ar fi avut loc dacă nu exista rivalitatea dintre sovietici și chinezi ● Ce fel de comunism practicau vietnamezii ● Generalul Ion Gheorghe și criza rachetelor din Cuba ● Teama Occidentului: o apropiere sovieto-chineză

Ultimul punct al discuțiilor la Foreign Office a fost cel legat de neproliferarea armamentului nuclear, ambele delegații fiind de acord că acesta nu era obiectivul final, ci doar o parte a procesului de dezarmare. Pe de altă parte, observă ambasadorul britanic la București, Leslie

Glass, cei doi șefi ai delegațiilor erau de acord că neproliferarea trebuie însoțită de garanții.

După ce s-a convenit asupra Declarației de presă, românii și-au luat rămas bun de la gazdele lor, diplomații britanici, toți fiind de acord că fusese o întâlnire productivă și

că în decurs de doar două ore stabiliseră câteva puncte de vedere comune. Ceea ce nu era rău pentru două țări aflate de o parte și de alta a Cortinei de fier, își zise Glass. Și mai aveau și ce transmite spre „rude“ sau doar „prieteni“. Sigur, mai erau multe puncte de vedere de apropiat, dar se

Premierul Harold Wilson a primit delegația condusă de viceprim-ministrul Alexandru Bârlădeanu

Masaryk a devenit cea mai iubită personalitate pragheză.

Debutul primei conflagrații mondiale avea însă să lase amprente devastatoare asupra Charlottei. Luptând pentru independență și formarea unei Cehoslovacii libere, Thomas Masaryk a devenit în ochii oficialităților austro-ungare trădător condamnat la moarte. Astfel, a fost obligat să părăsească țara, luând-o cu el pe cea mai mică dintre fiice, Olga (1891-1978), într-un periplu ce i-a purtat, pentru susținerea cauzei naționale, prin Italia, Elveția, Rusia, Franța, Marea Britanie sau Statele Unite.

Încercări dure

Rămasă singură la Praga, Charlotte a suferit lovitură după lovitură. Inițial, autoritățile i-au blocat toate conturile bancare, lăsând-o aproape fără niciun venit. Locuința i-a fost pusă sub sechestru, iar bunurile inventariate. Deoarece nu au prezentat prea mare valoare în ochii portăreilor, atenția funcționarilor a fost atrasă de impresionanta bibliotecă: din fericele însă, cărțile erau prea specializate ca să aibă valoare, în ochii lor, vreun ban.

Următoarea victimă: Alice Masarykova, deja implicată în lupta națională (în 1918, a devenit una dintre membrele noului Parlament cehoslovac), a fost arestată și întemnițată pentru o perioadă de câteva luni. Înfrângându-și temerile și

obsesiile, legate în special de soarta soțului, dar și a fiului mai tânăr, Jan, forțat să se înroleze și trimis în regiunea Halic, la granița dintre Polonia, Ucraina și Slovacia, mama a fost cea care „mi-a dat, în tot acel timp, forța de a merge înainte”, scriindu-i sute de scrisori pline de căldură și dragoste (unele dintre ele au fost, mai târziu, publicate: *Scrisori către un întemnițat*, 1947 și, respectiv, *Dragă mamă/Dragă Alice*, 2001). Și, ca și cum nu ar fi fost destul, cel mai mare dintre băieți, Herbert, s-a stins, la 15 februarie 1915, într-o tabără de muncă din Galiția, bolnav de tuberculoză. A fost prea mult pentru a mai putea îndura. O maladie cardiacă, dar și o depresie profundă au pus stăpânire pe cea care până atunci luptase fără încetare.

Sfârșitul războiului a adus și încununarea eforturilor de o viață ale lui Thomas Garrigue Masaryk: noul stat, Cehoslovacia, proclamat la 28 octombrie 1918, a fost recunoscut de puterile occidentale. În semn de apreciere a meritelor, la 14 noiembrie, Adunarea Națională Revolu-

ționară l-a ales, în absență, președinte al Republicii. Câteva zile mai târziu, la 21 decembrie, aproape de sfârșitul anului, el revenea triumfal la Praga. Începea o nouă etapă, de astă dată nu pentru filosoful, ci pentru omul politic Thomas Masaryk, reales președinte încă pentru trei mandate, în 1920, 1927 și, respectiv, 1934.

Din păcate, Charlotte nu a mai putut să-i fie alături prea mult timp. Din ce în ce mai bolnavă, s-a retras încetul cu încetul din viața publică, îndatoririle de primă doamnă fiindu-i preluate de Alice. Ultimele ani de viață și i-a petrecut aproape în totalitate într-unul dintre cele mai noi, dar și cunoscute sanatorii din preajma Pragăi, Veleslavin, unde cuplului prezidențial i-a fost amenajat și un apartament.

În castelul de la Lány, desemnat din 1921 reședință oficială de vară, dintr-un sătuc situat la 35 km de Praga, pe drumul spre mult mai cunoscuta stațiune Karlovy Vary, Charlotte Garrigue Masaryk a murit la 13 mai 1923.

„Nici cuvintele aurite, nici vreun monument de marmură nu pot să exprime imensa contribuție morală, prețul uman plătit de această fiică a Americii libere pentru viața și munca președintelui nostru” – cuvintele unei scriitoare cehă, Oldra Sedlmayerova (1886-1954), pot reprezenta cel mai frumos necrolog. ■

La mormântul Charlottei

Macovescu, ministru adjunct la Afacerile Externe, de ambasadorul Alexandru Lăzăreanu și de Ștefan Năstăsescu, secretar al ambasadei, pe post de interpret.

Ca unul care participase la toate întâlnirile pe pământ britanic ale prim-vicepremierului român, Glass nu mai acorda aceleași atenție discuțiilor. Și aceasta pentru că în linii mari ele reluau cele discutate cu câteva zile înainte cu lord Stewart. Era atent să prindă doar nuanțele și, desigur, ceea ce ar fi apărut nou. Și chiar de la cea dintâi luare de cuvânt premierul exprimă o altă atitudine decât secretarul de Stat în chestiunea plății importurilor românești de pe piața britanică, afirmând că înțelege „foarte bine” punctul de vedere românesc.

Mutând discuția pe tărâmul relațiilor internaționale, premierul Wilson a dorit să cunoască opinia lui Alexandru Bărlădeanu asupra unora dintre acestea, chiar dacă, nu-i așa, ele au mai fost discutate cu secretarul de la Externe. „Chiar mă întreb, domnule Bărlădeanu, pe care dintre acestea o socotiți ca fiind cea mai importantă și aș fi interesat să vă cunosc opiniile despre cum le putem îmbunătăți.”

– „Domnule prim-ministru, încep prim-vicepremierul român, ne place sau nu ne place, Vietnamul este cea mai importantă dintre toate.”

– „Sunt de acord cu dumneavoastră, domnule prim-

Lord Walston (dreapta)

vicepremier, că Vietnam este cea mai mare și mai urgentă problemă.” Și ca și dumneavoastră consider, și am și făcut o declarație în Camera Comunelor ieri în acest sens, că sunt „trei motive ca să privim războiul din Vietnam ca o tragedie pentru întreaga lume. În primul rând, este o tragedie pentru poporul vietnamez care se găsește în război de 20 de ani. Apoi, există pericolul extinderii lui în ceva mult mai serios și care ar afecta o regiune mult mai întinsă din Asia. În al treilea rând, el răspândește nori deasupra relațiilor internaționale și ar face mult mai dificilă aplicarea urgentă a măsurilor de reducere a tensiunii în lume.”

Glass ar fi vrut să comenteze, dar vecinii săi erau premierul însuși și cineva din echipa sa. Era sigur că va urma o demonstrație a legăturii între derulările militare din Vietnam și cine știe ce aspect al relațiilor dintre superputeri sau dintre blocuri. Și chiar așa a fost. „Cunosc convorbirile pe care secretarul de la Externe le-a avut cu dumneavoastră în chestiunea realizării cât mai urgente a unui tratat de neproliferare a armelor nucleare.

Noi socotim acesta ca obiectivul nostru numărul unu; o să discut toate aceste probleme cu domnul Kosîghin [președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S.] în câteva zile. Problema Vietnamului provoacă dificultăți tot mai mari pentru noi toți, iar poziția noastră este diferită de cea a dumneavoastră; noi credem că pentru americani aceasta este o problemă de principiu, și nu de prestigiu. Noi am salutat încetarea bombardamentelor. Mulți au spus și mulți au sperat că aceasta va crea condiții pentru toate părțile de a participa la conferință la sfârșitul războiului. Bombardamentele s-au oprit pentru aproape 40 de zile, timp suficient pentru ca mesajele să ajungă la Hanoi. Noi am sperat că vom primi un răspuns, dar până acum nu a sosit niciunul. Noi am sperat că românii și alți prieteni ai Hanoiului pot influența Vietnamul de Nord să se prezinte la masa tratativelor, astfel încât toate chestiunile să fie rezolvate în conformitate cu principiile din 1954 și alte acorduri care privesc zona.”

In timp ce premierul vorbea, Leslie Glass îi privea pe cei din fața sa. I se păru că profesorul Macovescu era un pic stânjenit. În fond, premierul avea dreptate, Nordului i-au fost satisfăcute condițiile, Hanoiul însă nu se grăbea să facă vreun gest de bunăvoință. Ceea ce era inacceptabil nu doar din punct de vedere american. Apoi, de-

stabiliseră o serie de contacte și se identificaseră idei similare.

Următoarele zile au fost ocupate cu vizite la Board of Trade, la diferite societăți de producție, comerciale, bănci, cu un spectacol la Covent Garden, cu dineuri și recepții la Ambasada Românică sau la Banqueting House, oferite de români sau de britanici. Un program mult prea încărcat după gustul ambasadorului Glass, dar după cum ceruseră românii. În sfârșit, sosi și ultima zi a vizitei în Regatul Unit și, odată cu ea, întrevederea cu primul ministru Harold Wilson, fixată pentru ziua de miercuri 9 februarie, ora 4 pm, în biroul premierului de la Camera Comunelor.

Pregătirea ei le prilejui lui Oliver Wright, din echipa premierului, și lui Rick Stewart, de la Foreign Office, o nouă întâlnire cu subiect românesc, care se desfășură în același Club naval de pe Piccadilly Street. Totul era neschimbat, focul din cămin, tufe de croton, fotoliile de piele, whiskeyul, până și cravata lui Rick! Asta era Imperiul Britanic, tradiție, ordine, și așa ar fi trebuit să rămână!

– „Bărlădeanu a avut întâlniri cu președintele Board of Trade, secretarul de Stat pentru Externe, iar domnul Cioară a avut și el convorbiri separate cu domnul Roy Mason, ministru de Stat la Board of Trade. Puteți fi sigur, dragă Oliver, că veți fi informat despre tot ce s-a spus în acele

Sir Oliver Wright

întrevederi și ei consideră că trebuie să ajungă la primul ministru. Până la primirea de poimaine la domnul Harold Wilson, domnul Bărlădeanu se va mai întâlni cu primul secretar de Stat și cu ministrii Energiei și al Tehnologiei. În convorbirile cu secretarul Externelor au fost acoperite probleme ale relațiilor bilaterale și internaționale, iar domnul Bărlădeanu s-a dovedit a fi, așa cum i-am spus lui Howard Smith de la Northern Department, o persoană competentă și curtenitoare. S-a abordat în treacăt problema comerțului, de a cărui creștere românii sunt deosebit de interesați. Domnul Bărlădeanu s-a arătat de acord cu propunerile noastre și cu trimiterea unei delegații în a treia săptămână a lui martie în vederea începerii negocierilor pentru rezolvarea problemelor financiare încă în suspensie”.

În continuare, Oliver Wright ascultă o scurtă, dar fidelă informare despre discuțiile de la Foreign Office și primi o sugestie. „Prim-ministrul poate este interesat să știe că ambasadorul nostru, Glass, a fost recent primit de secretarul general al Partidului

Comunist Român, domnul Ceaușescu, fiind primul ambasador occidental primit de liderul român. De aceea, domnul Wilson se poate gândi că este nimerit să-l roage pe domnul Bărlădeanu să-i transmită urările sale de bine nu numai prim-ministrului român, domnul Maurer, ci și domnului Ceaușescu”.

Wright se gândi că preopinatul său fusese destul de delicat să nu zică direct că FO este de părere ca premierul să-i transmită salutul său și liderului comunist român.

– A, și mai e ceva, își aminti omul Externelor. În scurta referire la problema neproliferării, românii nu au urmat linia obișnuită a sovieticilor de a conexa problema arsenalului nuclear al NATO de aceea a Germaniei de Vest. Asupra acestui subiect, dragă Oliver, ei sunt cel mai puțin vehemenți dintre est-europeni și, în bună măsură din motive economice, au relații destul de bune cu germanii.

In ziua sorocită, delegația română a fost primită în Camera Comunelor de premierul Wilson, care era înconjurat de o mică „suită”, alcătuită din lord Walston, subsecretar de Stat parlamentar la Foreign Office, ambasadorul Leslie Glass, Oliver Wright, secretar personal al prim-ministrului, P.A. Rhodes și interpretul I.O. Podea. De cealaltă parte, Alexandru Bărlădeanu era însoțit de Gheorghe Cioară, ministrul Comerțului Exterior, George

dimineată până seara, apoi dineuri, mese oficiale, călătorii, presă și câte și mai câte. Obositor. Noroc că aceste discuții din biroul premierului din clădirea Parlamentului erau ultimele și mâine românii plecau. Iar el mai rămânea câteva zile, după care lua și el calea întoarsă spre București.

Da, delegația lui Bărlădeanu se prezentase bine. Spuseseră răspicat ceea ce avuseseră de spus, poate chiar prea răspicat în problema Vietnam, iar în chestiunea delicată a datoriilor și a compensațiilor datoriei/exporturi românești în Regatul Unit urma ca experții să se întâlnească peste o lună și ceva.

Între timp, ajunseseră la chestiunea viitorului congres al partidului comunist din Uniunea Sovietică, Bărlădeanu explicând de ce era „adecvat” ca România să fie reprezentată la cel mai înalt nivel. „Acesta poate fi, spunea prim-vicepremierul român, un congres de mare importanță, la care s-ar putea discuta atât probleme interne, cât și externe, care ar putea afecta relațiile dintre partide, ca și relațiile dintre tabăra socialistă și restul lumii.”

– „Dar ce credeți, domnule Bărlădeanu, ar putea acest congres să ducă la strângerea relațiilor dintre Uniunea Sovietică și China?”

Cei din partea britanică a mesei nu putură să nu observe

în această aparent naivă întrebare marea spaimă a Lumii libere. Dar și românii înțeleseseră unde bătea premierul.

– „E greu de răspuns și nu sunt profet, domnule Wilson. Noi am făcut tot ce ne-a stat în putință pentru a evita ca divergențele dintre Uniunea Sovietică și China să se adâncească. Într-o privință, reprezentanții noștri au reușit aceasta atunci când publicarea Raportului Suslov a fost întârziată câteva săptămâni. Și să vă mai spun ceva. Din punctul de vedere al țărilor socialiste și comuniste probabil că nu ar fi existat un conflict în Vietnam dacă n-ar fi existat disputa chino-sovietică.”

De ce s-a dus tehnocratul numărul unu al guvernului român în capitala Regatului Unit, știm. Cum s-a desfășurat vizita, iarăși știm. Dar ce s-a petrecut după aceea?

Încrederea între două țări, mai ales când ele sunt membre a două alianțe o-puse, este un lucru care se clădește cu greu. Și nu se poate spune că România și Marea Britanie au făcut excepție. Documente din The National Archives stau mărturie. Momentele fierbinți ale anilor următori vizitei lui Bărlădeanu la Londra, stabilirea relațiilor diplomatice cu Republica Federală Germania, crizele Orientului Mijlociu din anii 1967 și 1973, România și ocuparea Cehoslovaciei de către unele state membre ale Tratatului de la Varșovia au stat în atenția diplomaților britanici acreditați la București și aiurea în Europa.

Dar nu doar crizele și atitudinile României față de ele au fost monitorizate. Au existat și momente chiar amuzante, care însă au pus pe jar cancelaria de la St. James. Pe la începutul verii lui 1972, Henri Coandă, consilier pe probleme științifice al Pre-

ședinției Consiliului de Miniștri român, aflat la Londra, a propus un parteneriat anglo-franco-român pentru realizarea unui hovercraft (vehicul pe pernă de aer), dotat cu armament nuclear, care să fie contrapozitiv flotei sovietice din Marea Neagră. „Ar fi o ușurare dacă se dovedește că propunerea izvorăște din fanteziile unui strălucitor, dar bătrân om de știință”, scria la acea dată R.A. Burns, din Departamentul Europa de Est și U.R.S.S. al Foreign and Commonwealth Office.

Relațiile româno-britanice rămân încă un domeniu de explorat. ■

odată, premierul Wilson schimbă tematica întrebărilor, interesul său căzând asupra caracteristicilor regimului politic. „Domnule Bărlădeanu, eu cunosc bine poziția independentă a României și doresc să vă întreb ce fel de comunism este în Vietnamul de Nord. Sunt nord-vietnamezii mai aproape de comunismul sovietic sau de cel chinez sau au dezvoltat un model de comunism naționalist propriu, în același fel în care Iugoslavia are un brand al ei?”

– „Domnule premier, noi nu ne-am bazat pe presupunerea că încetarea bombardamentelor i-ar aduce pe nord-vietnamezi la masa tratatelor. Ei au spus foarte clar într-unul dintre cele Patru Puncte că nu încetarea bombardamentelor, ci retragerea trupelor americane este esențială. În această idee, este aproape sigur că reluarea bombardamentelor are ca singur efect amânarea oricărei soluții.”

Uitându-se la Bărlădeanu, ambasadorul Glass realizează încă o dată că încăpățănarea era atuul principal al acestuia. Era bine pregătit, pe probleme economice mai ales, dar nu avea nici suplețea și nici imaginația politică cu care era înzestrat George Macovescu. Formația acestuia îl făcea mult mai potrivit pentru o discuție politică generală, iar Bărlădeanu, da, era bun la COMECON. „Noi – continuă vice-premierul român – dezvoltăm relații foarte bune cu Vietnamul de Nord și recent ne-a vizitat un conducător nord-

vietnamez. Noi nu dorim să mediem, ci să înțelegem poziția nord-vietnamezilor și după asemenea discuții putem spune cu certitudine că nu vor fi negocieri fără îndeplinirea celor Patru Puncte. Ar fi imposibil pentru noi să întreprindem vreun pas ca să susținem negocierile înainte de retragerea trupelor americane.”

Pentru Leslie Glass, care mai participase și la precedenta întâlnire de la Foreign Office, era totul clar: nu era deloc simplă misiunea de mediere a conflictului din Vietnam pe care și-o asumaseră Regatul Unit și România. Căzu pe gânduri întrebându-se de ce ar fi România, căci discuții mai avuseseră și cu alții, cu bulgarii și cu ungurii, de pildă. Răspunsul nu putea rezida decât în politica externă a României, care nu se înscrisa în tiparele croite de Moscova. Chiar în cursul dimineții se șoptea în unele încăperi de la Foreign Office că de la sfârșitul anului trecut, după constituirea Forțelor Nucleare Multilaterale, sovieticii au încercat să promoveze proiecte de reorganizare a Tratatului de la Varșovia în sensul întăririi controlului asupra forțelor militare ale aliaților, prin

organizarea unor noi structuri ce ar fi făcut și mai mult ca Pactul să devină o uncălă a Marelui Stat Major de la Moscova. Se auzise că aceste propuneri i-ar fi determinat pe români ca, în cadrul întâlnirii șefilor de state majore, ale cărei lucrări se suprapuseseră cu vizita lui Bărlădeanu în Regatul Unit, să pună întrebări asupra principiilor fundamentale ale alianței, în special asupra subordonării forțelor armate naționale voinței și capriciilor comandamentului suprem sovietic. Pe acea ocazie, generalul Ion Gheorghe reamintise participanților conduita sovietică înaintea și în timpul crizei rachetelor, care pusese pe membrii Tratatului „într-o situație ce îi putea duce la război fără ca partidele și guvernele, ca organe supreme ale puterii de stat, să poată lua cea mai potrivită decizie”.

– „Războiul din Vietnam, domnule Bărlădeanu, reprezintă o ciocnire de principii. Dacă, așa cum spuneți, și aceasta pare a fi realitatea, ambele părți luptă pentru principiile lor, acest lucru pune perspectivele oricărui acord sub semnul întrebării. Luptele vor continua timp îndelungat până când negocierile se vor relua.”

Ambasadorului Leslie Glass i se părea că atenția îi juca feste. În fond, era de o săptămână implicat într-una dintre cele mai plicticoase activități diplomatice, însoțirea unei delegații venite din țara în care erai acreditat și participarea la convorbiri oficiale de

Britanicii se întrebau ce fel de comunism practicau vietnamezii

unele extinderi și îmbunătățiri pe care n-am fi avut curajul să le facem fără legea dvs.

Cu cordialitate, Basset

Virgil Madgearu către
Dumitru Nenitescu

Casa Centrală a Meseriilor,
Creditului și Asigurărilor
Muncitorești

Redacția *Monitorului asig-
urărilor muncitorești*

București, 17 martie 1914

Mult stimat domnule
Nenitescu,

În *Epoca* de astăzi văd că s-a deschis un atac împotriva mea, pe motiv că aș fi învățat pe domnul P. Ioanițescu în chestiunea meseriilor. Știu că acest atac se datorește intrigei unora dintre colegii și superiori mei care au condus gazeta și de aceea țin să vă dau următoarele informațiuni.

Domnului P. Ioanițescu nu i-am dat decât date care se află în lucrarea mea *Industria la domiciliu și asigurările sociale*, privitoare la chestia micilor patroni. Domnul Ioanițescu le-a interpretat cum a înțeles domnia sa, ceea ce îl privește. Fapt este că m-am căznit să-l conving să nu mai susțină înlocuirea timbrei și am reușit în parte. De asemenea, lămurindu-i cât de anevoioasă este chestiunea micilor patroni în ce privește asigurările, am reușit să-l fac să nu susțină lucruri imposibile, care ar fi agitat lumea meseriașilor în preția preschimbării cărților chitanțe. A face ca cineva să spună lucruri mai exacte și pe un ton mai potrivit decât acel al prefec-

tului opozant este, socot, domnule Nenitescu, o faptă în sprijinul instituției ce ați creat.

Celelalte susțineri ale domnului P. Ioanițescu îl privesc pe domnia sa și pe informatorii domniei sale, care nu sunt străini de cercul acelora care vă sunt prieteni. În special atacul personal contra domnului Krupenski se datorește acestor binevoitori. Socot, domnule Nenitescu, că râvna ce am dovedit în activitatea mea, munca zilnică, pe care dvs. o cunoașteți mai bine decât oricine, n-ar fi meritat din partea dvs. și a amicilor dvs. împroșcătura de insulte din *Epoca* de astăzi.

Este un rău serviciu adus instituției amestecarea noastră, a funcționarilor de carieră, în politicianismul gazetelor și n-am crezut niciodată că intriga va putea doborî prestigiul unui om care a dovedit că pricepe să muncească cinstit și dezinteresat. Sunt foarte amărât de atacul *Epocii* pentru că acel care l-a făcut s-a inspirat de la articolul de fond apărut cu o zi înainte în care se vorbea de un

obscur funcționar de la Casa Centrală și acel articol este scris de un om care cunoaște chestia.

Am ținut de datoria mea să vă scriu aceste rânduri ca să vă arăt că dacă articolul din *Epoca* a fost scris sub influența dvs., ați fost indus în eroare de unul din mulții mei binevoitori.

Cu toată stima,
Virgil Madgearu

G.S. Krupenski către
Dimitrie Nenitescu

Iași, 23 iunie 1914

Stimat domnule Nenitescu,

Călătorind în Kișinev, am întâlnit la hotel *Londonski* pe domnul Vladimir de Hertza, care m-a însărcinat ca, îndată ce mă voi întoarce în țară, să vă comunic următoarele: fiind chemat de interese în Basarabia, s-a găsit față cu o dispoziție generală (ce mi s-a confirmat și de alte persoane) ca niciun supus rus să nu mai poată părăsi împărăția. Având interese mari în București, unde își are și copiii, a stăruit

Virgil Madgearu (în centru)

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Corespondența primită, direct sau indirect, de inginerul topograf și avocat Dimitrie Nenitescu (1861-1930), ministru conservator al Industriei și Comerțului, care și-a legat numele de legea de organizare a meseriașilor în bresle și corporații ca și de instituirea asigurărilor sociale (1912), dezvăluie ceva din microcosmosul românesc în primele trei decenii ale secolului al XX-lea. Louis Basset, secretarul particular al regelui Carol I și administrator al unor proprietăți regale, îi mulțumește ministrului pentru legea propusă, dar nu pierde ocazia să-i ceară un hatâr. Viitoarea victimă a legionarilor, prof. Virgil Madgearu (Magazin istoric, nr. 11, 12/1982; 9/1993), i se plânge de atacurile foii Epoca, aflată oarecum sub influența acestuia. Vladimir de Hertza, român din Basarabia, dar cu rosturi temeinice în regatul român, îl informează, prin interpus, că cetățenii „împărăției“ rusești, în 1914, sunt opriți a ieși peste graniță.

Rămas în teritoriul ocupat, ca demnitar, în timpul Primului Război Mondial, Dumitru Nenitescu va suferi rigorile răzbnării politicienilor liberali, fiind tradus în justiție. Avocatul Seimeanu se oferă să-l apere gratis, „ca prieten“. Peste un an, își vinde două imobile din Galați și samsarul intermediar Fichman îi transmite că e momentul să lichideze și alte proprietăți. În fine, scriitoarea Bucura Dumbravă (pseudonimul literar al lui Fanny Seculici, 1868-1926), întemeietoarea primei loji teosofice (doctrină filosofico-religioasă, de origine orientală, care susține teoria cunoașterii nemijlocite a esenței divine) din România, prietenă de familie, îi scrie fostului ministru, în 1925, de pe vaporul ce o transporta la Bombay.

Scrisorile se păstrează într-o arhivă particulară. Pe cea a lui Basset am tradus-o din limba franceză.

Avocatul
Dimitrie Nenitescu

București 18/2 martie 1912

Stimate domnule ministru,

Vă aduc tributul de recunoștință al fabricilor din Bușteni și Azuga pentru legea industriei de care v-ați legat numele. Găsesc acolo stimulul ce le lipsea spre a privi în viitor cu încredere iar eu personal satisfacția unei opere de modernizare și de înțelepciune ale cărei roade vor contribui vreme îndelungată la dezvoltarea țării, în ciuda tu-

turor criticilor ce s-au adus. Principiul naționalizării, îmbrățișat de toată lumea, va fi mai lesne de realizat prin preocuparea patronilor decât prin măsuri coercitive sau vexatorii, care ar descuraja și înăbuși orice inițiativă. E în firea lucrurilor ca această naționalizare să se facă mult înainte de termenul fixat prin legea dvs.

Ați avut bunăvoința să-mi promiteți cursul dvs. pentru împămân-

tenirea unora din angajații tehnicieni de la Azuga. Iată trei pe care îmi îngădui să-i recomand atenției dvs. 1) Heinrich Rhein, directorul fabricii de șampanie, a cărui cerere se află la Senat deja de șase ani; 2) Richard Franke și Martin Schnabel, ale căror cereri se află la Ministerul de Justiție, unde nu vor să le dea curs decât dacă o reclamă un ministru.

În această după-amiază mă întorc la Azuga pentru trei-patru zile; vom purcede la

va autentifica actul de vânzare, bineînțeles că cheltuielile pentru facerea actelor, taxa de înregistrare va fi suportată de ambele părți egal, se va scade din prețul vânzării restul de capital cât a mai rămas de amortizat la Credit și rata plătită până la 1 martie anul curent.

Acuma, pentru că vânzarea să fie serios terminată, cumpărătorul cere ca să-i arăt o confirmare telegrafic expediată din partea dl. Nenițescu către mine că confirmă vânzarea imobilelor din Galați, Strada Mare nr. 8 și 10, pe prețul de 350.000 lei toți bani numărați, din care se va scade datoria ce a mai rămas de amortizat la Credit, cheltuielile suportate egal de ambele părți și plata ratei la Credit până la 1 mart anul curent să fie achitată. Alte sarcini imobilele să nu mai aibă. Imediat cum primesc această confirmare telegrafică, cumpărătorul va dispune telegrafic la Banca București să se numere dl. Nenițescu arvuna contra unei chitanțe și actele se vor da la avocat pentru a face formile de vânzare cum trebuie.

In cazul dacă domnul Nenițescu îi vine mai comod ca actele să se autentifice la Tribunalul de Ilfov, voi stăru pe lângă cumpărător să admită și aceasta. Cred că m-am explicat destul de lămurit și dumneata vei face întocmai după cum scriu.

Mai întreabă pe domnul Nenițescu încă o dată de ce nu vinde imobilul din strada Tecuci, acuma este timpul imobilelor să se vândă, căci peste câțiva ani va reveni la normal imediat ce leul nostru

va deveni franc [adică s-ar fi ajuns la paritatea leului românesc cu francul francez - *n.ed.*].

În așteptarea cât mai curând a telegramelor confirmatoare, rămâi cu bine,

M. Fichman

Fanny Seculici
(Bucura Dumbravă)
către Dimitrie Nenițescu

Lloyd Triestino
Piroscafo [vas cu aburi - *n.ed.*] „Pilsna“

16 decembrie 1925

Stimate și scumpe prietene,

E vorba să ajungem poimâine la Bombay; zic că e vorba pentru că socoteala din port nu e socoteala de pe mare, unde stăpânește vântul, iar până azi avem o întârziere de vreo 12 ore din pricina lui. Vaporul nu e tocmai enorm - are doar 14.000 de tone - și nu se poate opune curenților contrarii cursului său. De altfel, călătoria a fost foarte bună și foarte interesantă. Suntem, pe acest vas, 77 de teosofi, reprezentând 27 de țări, și ne străduim cu toții să înfrângem slăbiciunile naționale și personale și să ajungem să fim un grup de oameni armonizați. Patetică încercare! Dar cred că s-au făcut unele progrese. În orice caz, fiecare simte că această lungă călătorie a fost o școală excelentă. Avem o întrunire în fiecare zi, la care sau se discută interesele comune, sau se ține vreo conferință. La sfârșit, s-au interesat și ceilalți pasa-

Scritoarea Bucura Dumbravă

geri și au cerut conferințe publice, urmate de discuții în care curtoazia a fost perfectă. Un contingent social distins sunt indienii de pe bord. Ce ușor le vine lor să intre în ideile teosofice, chiar dacă n-au auzit niciodată despre ele până acuma. E nostim că între ei vorbesc englezește, fiind din diferite părți ale enormei lor peninsule. Sunt încântată de farmecul femeilor orientale, deși n-avem între noi decât trei, una în vârstă, și celelalte două nu sunt frumoase. Dar ce grație liniștită! Mă împac de minune cu orizontul nețărnut al mării și cu vântul răcoros de pe poduri. Doar trecerea prin Marea Roșie a fost cam neplăcută din pricina zădufului încărcat cu sare umedă, care ți se lipește pe obraz ca un masc [mască] cald și cleios.

Deși această scrisoare va sosi după sărbători, vi le urez fericite și tihnite și cu lumină crescândă în suflet

Cu mult drag, Fanny ■

Casa lui Vladimir de Hertz din Chișinău

prin legăturile ce le are în Basarabia să obțină autorizarea să-și aducă copiii lăsați singuri cu o guvernantă și să-și reguleze afacerile; a fost pretutindeni refuzat și în cele din urmă i s-a spus că singurul care ar putea să-i dea autorizarea e comandantul trupelor, care nu se știe unde se găsește.

Pe de altă parte, în starea de spirit din Rusia, se simte bănuț din pricina faptului că locuiește în România, că i s-a agravat situația din faptul că a stăruit pentru punerea în libertate a unui supus român ce fusese arestat sub bănuiala de spionaj la Odessa și din faptul că a dat adăpost la Societatea din București unui refugiat socialist care era dat dezertor. Domnul Hertz totuși nu desesperează, a plecat din nou la Odessa să facă noi demersuri, totuși îmi spune că neputând preciza cu aproximație măcar ziua sosirii și cum afacerile

Societății unde este director și în care sunteți și dumneavoastră ar putea suferi din lipsa dumisale, vă roagă să convocați Consiliul și să regulați însărcinarea unui altuia până la sosirea dumisale, rugându-vă a vă înțelege cu secretarul dumisale, domnul Bruch, care are cunoștință de toate lucrările și a asigura pe oricine că, îndată ce va avea puțința, va veni pentru a regula totul. A încercat să scrie ori să telegrafieze, dar corespondența îi e cenzurată și i s-a făcut în lipsa sa o percheziție la țară, astfel că m-a rugat să vă scriu după relațiile verbale ce mi-a dat, temându-se ca scrisoarea să nu-mi fie confiscată la graniță.

Mi-am îndeplinit cu aceasta misiunea, se poate să fi scăpat ceva din vedere, socot a fi dat din emoționanta convorbire principalul. Primiți cu această ocaziune expresiunea sentimentelor mele distinse.

G.S. Krupenski

Teodor Seimeanu către
Elena Nenițescu

19 februarie 1919

Doamnă Nenițescu,

Vă mulțumesc foarte mult pentru binevoitoarea dumneavoastră atențiune; sunt prea onorat, însă vă rog să fiți bună a nu-mi lua în nume de rău și nici a vă supăra că nu pot primi nicio sumă de bani. Năpasta și nedreptatea căzută asupra soțului dumneavoastră deșteaptă în mine pasiunea dreptății, justiției. Eu îl voi apăra ca prieten, ca concetățean, ca frate și – dacă se poate încă concepe că mai putem găsi asemeni prieteni eu sunt unul. Lăsați-mi, vă rog, acest mod de a mă considera și posibilitatea de a avea forța morală în această concepție. Cu plată, aș fi avocatul lui, iar eu vreau să-l apăr ca prieten. Este singura mea pârgie care mă va susține și întări în convingerea ce am despre absoluta lui nevinovăție. Sper că nu vă veți supăra restituindu-vă plicul cu suma de bani și nu-mi veți lua în rău gestul meu.

Respectele mele,
Teodor Seimeanu

M. Fichman către G. Tellega
Galați, 25 martie 1920

Domnule G. Tellega,

Mă grăbesc a vă răspunde la telegrama și scrisoarea dvs. Vă fac cunoscut că am făcut pe cumpărător de să puie pielea la saramură, cam a chelălăit până a acceptat suma de 350.000 lei și banii toți numerați la Tribunal, când se

însemnătate, s-a stabilit a fi abordate în plen, iar celelalte să se desfășoare pe secțiuni.

S-a convenit că, pentru generațiile viitoare, nu există prea multe șanse de a se apropia și acomoda cu vechile tehnici ale fotografiei din cauza dezinteresului pentru studiu, pentru instruire și a folosirii pe scară largă a aparaturii digitale. În consecință, este periclitat însuși viitorul colecțiilor. Aceeași concluzie alarmantă a fost trasă și în ședința în care a fost dezbătută tema a șaptea. Foarte interesantă a fost a doua ședință plenară, în care s-a ridicat problema dacă, la ora actuală, se mai poate aspira la elaborarea unei istorii unice a fotografiei, de vreme ce au apărut destul de multe istorii naționale care, practic, multiplică informația ce nu mai poate fi conținută într-un singur op. Am luat și noi cuvântul aici, arătând că istoria universală a fotografiei și-a stabilit o graniță a cercetărilor la Viena sau, cel mult, la Budapesta, ignorând total Europa răsăriteană și sud-estică, unde au activat fotografi de primă valoare, precum Szathmari, primul fotograf de război din lume.

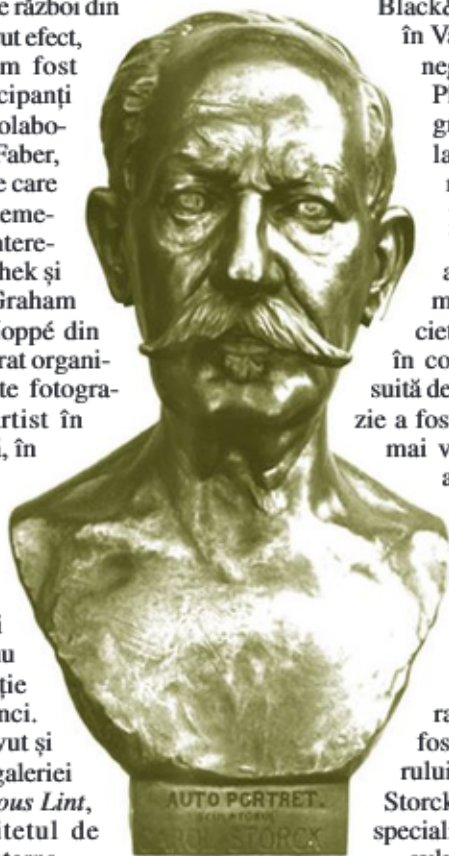
Intervenția noastră a avut efect, pentru că, după ședință, am fost abordat de mai mulți participanți cu întrebări și propuneri de colaborare. Spre pildă, dr. Monika Faber, de la Albertina din Viena – pe care deja o cunoscusem la alte asemenea întâlniri –, s-a arătat interesată de opera lui Franz Duschek și am stabilit o colaborare. Graham Howe, de la Arhiva E.O. Hoppé din Pasadena, California, a sugerat organizarea unei expoziții cu toate fotografiile executate de acest artist în România, în 1923, pentru că, în volumul publicat în 1924,

In Gipsy Camp and Royal Palace – Wanderings in Rumania (Prin șatra țigănească și prin Palatul regal. Preumblări în România) și prefăcut de Regina Maria, nu a fost inserată decât o selecție din portofoliul realizat atunci. Conversații prelungite am avut și cu Alan Griffiths, directorul galeriei on-line de fotografie *Luminous Lint*, care face parte din comitetul de organizare al Conferinței Internaționale „Szathmari, pionier al

fotografiei“, ce se va desfășura anul viitor la București.

În Sala Grant de la etajul hotelului a fost organizată o expoziție de carte și publicații de specialitate. Alături de albumele și cataloagele de expoziții dedicate operei fotografei Lee Miller, Antony Penrose, directorul Arhivei Miller-Penrose de la Farley Farm, East Sussex, expuse și cele două numere ale revistei *Magazin istoric* (nr. 9, 10/2011), unde noi semnăsem un articol despre vizitele mamei sale în țara noastră. Acest gest ne-a onorat foarte mult. De altfel, domnul Penrose relatează la toată lumea despre fructuoasa noastră colaborare în vederea itinerării unei expoziții Lee Miller la mai multe muzee din România și despre turneele de conferințe pe care i-l organizasem la sfârșitul lunii februarie a anului trecut.

După încheierea lucrărilor conferinței, am vizitat muzee și galerii din Pennsylvania. La Lehigh University Art Gallery din Bethlehem erau organizate expozițiile „Andy in the Valley: Warhol Polaroid and Black&White Photographs“ (Andy în Vale: fotografii Polaroid și alb/negru ale lui Warhol) și „Women Photographers“ (Femei fotografe). În ultima zi am fost duși la Philadelphia, unde am vizitat muzeul de artă, Library Company of Philadelphia – prima bibliotecă publică a statului, al cărei fondator a fost Benjamin Franklin – și Historical Society of Pennsylvania, care deține în colecțiile sale o impresionantă suită de fotografii vechi. Cu acea ocazie a fost făcută o selecție dintre cele mai valoroase piese: dagherotipii, ambrotipii, fotografii pe hârtie, albume, un manuscris presupus a fi aparținut gravorului John Sartain, care cuprindea metodele de preparare a plăcilor și modul de luare a imaginilor cu camera obscură și alte asemenea rarități. De precizat că Sartain a fost prieten și protector al tânărului plastician bucureștean Carol Storck, trimis de tatăl său, Karl, la specializare în arta sculpturii la Pennsylvania Academy of the Fine Arts, în intervalul 1876-1880. ■

Carol Storck, Autoportret

CONFERINȚA INTERNATIONALĂ ORACLE XXIX

**CLIO
ANUNȚĂ**

ADRIAN-SILVAN IONESCU

În intervalul 3-8 noiembrie 2011, la Haverford College, Pennsylvania, s-a desfășurat cea de-a XXIX-a ediție a Conferinței internaționale ORACLE. Întâlnirea anuală, inițiată în 1983, reunește istorici ai fotografiei, fotografi profesioniști, curatori de expoziții și galerii de fotografie, directori și muzeografi din instituții deținătoare de colecții fotografice (biblioteci, arhive, muzee).

Primirea participanților a avut loc în Marea Sală a Întemeietorilor (Founders Great Hall) dintr-o clădire istorică, într-un stil arhitectonic sobru, specific puritan. Participanții au vizitat o expoziție de fotografie cu piese din colecția colegiului și Biblioteca Magill – ce posedă exclusiv carte de artă și atrăgătoare spații de lectură, intime, ca în reședințele britanice din perioada victoriană, cu fotolii și canapele comode, îmbrăcate în piele, măsuțe individuale cu veioze ale căror abajururi din mozaic de sticlă aminteau de lămpile Tiffany. Oaspeții au fost, apoi, îmbarcați în autocare și transportați la Normandy Farms Hotel, alt edificiu istoric, ale

cărui fundații datează din 1730. Acolo s-au desfășurat lucrările conferinței.

In prima ședință au fost stabilite, democratic, subiectele de discuție. Fiind propuse 15 teme ce ar fi depășit cu mult durata conferinței, s-a căzut de acord, după multe deliberări, ca unele să fie cumulate și astfel au rămas șapte: Natura curatoriatului și generația de mâine; Istoria și/sau istorii ale fotografiei; Publicații *on-line* și colaborarea la ele; Ce să nu se colecționeze; Negativele și arhivele de muzeu; Expoziții; Fotografie (tradițională) sau fotografie digitală. Primele două subiecte, considerate de mare

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Chiar la 1 martie, ziarul *Scântea* publică două statistici pe prima pagină. Pe un spațiu ceva mai restrâns este analizată evoluția numărului de școlari și de studenți, prin comparație cu perioada de dinainte de 1938. Astfel, în anul 1938-1939 erau 1.604.481 elevi în învățământul de cultură generală, în vreme ce în 1961-1962 sunt 2.788.932; erau 26.489 studenți și acum 81.405. Un spațiu mai generos este acordat creșterii numărului de animale: bovine în 1938: 3.652,6 (mii capete), spor în 1962 1.054,8 (28,9%); porcine: 2.760,6, spor 1.904,8 (69%); ovine și caprine: 10.450,8, spor 2.396 (22,9%); păsări: 27.325, spor 17.366,9 (63,6%). Deci, din toate punctele de vedere, era mai bine ca înainte.

Capitalismul se confruntă în continuare cu mari probleme. Revista *Newsweek* insera o notă preluată de *Scântea* - despre faimosul „dans” modern twist. Medicii sunt alarmați, pentru că persoanele care îl dansează capătă entorse și întinderi musculare. Psihiatrii și sociologii sunt de părere că este o influență a dansului primitiv al sălbaticilor. A fost creat și aruncat ca un narcotic pentru grijile sociale.

Martie a fost o lună capricioasă. Sâmbătă, 10 martie, zierele anunțau deschiderea sezonului de canotaj pe lacurile Capitalei. „Este încă un semn că primăvara nu este decât la... doi pași.” Peste o săptămână ninge din nou. La jumătatea lunii, 15 martie, s-a mai petrecut un fenomen meteorologic ciudat: pe zăpada căzută s-a așternut un praf fin, de culoare galbenă. Călătorise din nordul Africii, Anatolia, Grecia, adus de curenții de aer de la înălțime, care au atins 150-200 km/h. Căderea la sol i-a fost înlesnită de ninsoare.

Evenimentul politic major îl constituie deschiderea, la 27 aprilie, a Sesiunii extraordinare a Marii Adunări Naționale consacrată încheierii colectivizării agriculturii. Pentru a marca momentul, se instituie prin Decret al Consiliului de Stat medalia „În cinstea încheierii colectivizării agriculturii”. Se pune în aplicare hotărârea Plenarei C.C. al P.M.R. din 30 noiembrie-5 decembrie 1961 de a nu se mai acorda nu-

mele unor persoane în viață unor localități, întreprinderi etc. Drept urmare, raionul „Gheorghe Gheorghiu-Dej” devine „16 Februarie”. În baza aceleiași hotărâri, raionul „I.V. Stalin” devine „30 Decembrie”, deși cetățeanul respectiv murise în... 1953. La fel, bulevardul, piața și parcul care-i purtasera numele devin Bulevardul și Piața Aviatorilor, respectiv Parcul „Herăstrău”. În sfârșit, cum se aniversau 40 ani de la crearea U.T.C., C.C. al P.M.R. a hotărât instituirea „Zilei Tineretului”, care se va aniversa la 2 mai.

De 1 Martie

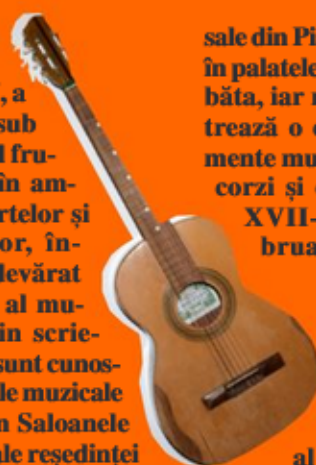
La Mogoșoaia este adusă o statuie uriașă a lui Samson călare pe un leu. Provine de la trapeza (sala de mese) fostei mănăstiri zidite de Constantin Brâncoveanu la Râmnicu Sărat, în 1697. Era așezată în mijlocul sălii și susținea arcurile bolții. Sala a fost dărâmată la sfârșitul secolului al XIX-lea. Statuia a rămas multă vreme pe un maidan din apropiere, apoi a fost pusă în grădina publică a orașului și în final și-a găsit

Clio anunță

O expoziție consacrată artei muzicii – o etalare de instrumente muzicale, în acest caz – este firească în cadrul Muzeului Național Brukenthal, un loc în care muzica era și este la ea acasă de mai bine de două secole. Baronul Samuel von Brukenthal (Magazin istoric, nr. 4/2005), guvernator al Transilvaniei între anii 1777-

1787, a trăit sub semnul frumuseții, în amănunțimea artelor și științelor, într-un adevărat „templu al muzelor”. Din scrierile epocii sunt cunoscute seratele muzicale găzduite în Saloanele de recepție ale reședinței

sale din Piața Mare din Sibiu, în palatele de la Avrig și Sâmbăta, iar muzeul de azi păstrează o colecție de instrumente muzicale de suflat, cu corzi și clape din secolele XVII-XIX. Între 9 februarie și 29 februarie 2012 Muzeul Brukenthal a găzduit o expoziție de chitare, cu exemplare datând din secolul al XIX-lea.

LOJA CHITARELOR (1800-1980)

Dr. IULIA MESEA, Curator

Expoziția „Loja chitarelor” constituie un eveniment unic pentru întreg peisajul expozițional din România. Titlul face aluzie la o anume castă, cum poate fi considerată aceea pe care o reprezintă interpreții de chitară, sau la un spațiu select, elitist, destinat acestui instrument considerat, în același timp, cel mai popular din lume.

Expoziția valorifică 46 de piese ce provin din colecția, mult mai numeroasă, a domnului Viorel Cordoș. Sunt instrumente achiziționate din România, din Suedia, Austria și Germania. Se găsesc piese clasice și moderne, cu mărci precum: Silvester, Donald, Framus, Ofner etc., prin intermediul cărora poate fi urmărită evoluția chitarei ca instrument, a formelor și performanțelor ei. Achiziționarea pieselor nu a fost lipsită de surprize, uneori, sub etichete noi, colecționarul găsind mărci rare sau piese vechi de peste 70-80 de ani.

Colecția cuprinde chitare din perioada 1800-1980, ale căror forme, deși asemănătoare, nu se repetă identic. Fiecare detaliu este important în construcția chitarei, de la selectarea lemnului pentru cutia de rezonanță, la alegerea corzilor și, toate împreună, sub degetele unui cunoscător, reușesc să producă acele sunete de mare complexitate.

Printre instrumentele cele mai deosebite ale colecției se remarcă Chitara Donald a Oliver (secolul al XIX-lea), Chitara S. Sgroi

Silvestri, Catania, Italia (1891), Chitara Ibanez antic, model nr. 56, Nagoya, Japonia, (1908), Chitara Cruccianelli (1950), Chitara Framus Western, Bavaria, Germania (1950), Chitara Framus Clasic, Bavaria, Germania (1946-1948) etc. Câteva exemplare rarissime și valoroase, după spusele colecționarului, amintesc de marea revoluție adusă în arta interpretativă a muzicii ușoare de apariția chitarei electrice, a orgii electronice.

In expoziția itinerantă organizată în cursul anului 2011 de către National Guitar Museum, în marile orașe ale S.U.A., sub titlul: „Guitar: the instrument that rocked the world” (Chitara: instrumentul care a revoluționat lumea), chitara a fost prezentată ca având inexplicabila capacitate de a crea celui care o mănuieste un incredibil sentiment de libertate muzicală și personală, care se transmite și auditoriului. Este ceea ce a reieșit și din discursul lui Viorel Cordoș de la vernisaj, care, vorbind despre colecția sa, despre chitară, în general, a încercat să pună în cuvinte emoția pe care o trăiește în apropierea acestui instrument, ale cărui ritmuri i-au marcat existența. Profesoara de muzică Laura Neacșu, invitată la vernisaj, a vorbit despre istoria chitarei și despre valoarea colecției prezentate în expoziție. În încheierea vernisajului câțiva tineri talentați au interpretat la chitară piese clasice și moderne. ■

Rosetti, Dionisie Lupu, Bațiște, Al. Sahia, din plin centrul orașului, de ambele părți se ridicau mormane de zăpadă înghețată, pline de praf și de tot felul de impurități. Pe Kiseleff, zăpada murdară de pe margini era aruncată înapoi în drum, ca să o strivească mașinile. Pe străzile periferice situația era și mai rea. Când s-a topit zăpada, au apărut găurile din asfalt.

Ca urmare a propunerilor cetățenilor, Ministerul Industriei Petrolului și Chimiei a omologat husa din policlorură de vinil pentru haine și paltoane, închisă cu nasturi în partea superioară și cu suport de metal. S-a realizat un nou produs dietetic: ulei din germeni de porumb, experimentat cu bune rezultate în cadrul Clinicii de boli de nutriție de pe lângă spitalul „Prof. Dr. Cantacuzino”. La bucătăria de bloc din str. C.A. Rosetti, un cumpărător cere un șnițel pentru acasă. „În ce îl luați?” îl întreabă candidă vânzătoarea. Astfel află cumpărătorul că trebuia să vină cu hârtie de împachetat de acasă. De la o vreme, în magazine se găsesc doar cutii de cremă de ghetă mari, nu și mici, care sunt foarte căutate. S-a redeschis cofetăria „Albina”, din str. Academiei nr. 19 (între timp închisă definitiv). În magazine nu se găsesc capace pe măsura oalei sau a cratiței. „Luați unul mai mare”, te îndeamnă vânzătorul. Bucătăria de bloc „Modern” din Blocul 3 de la Piața Palatului expediază, pentru comenzi mai mari de 15 lei (la telefon 15.88.20), produsele solicitate, la ora precizată, la domiciliul clientului din blocurile Pieței Palatului.

Înființarea cinematografului „Tim-puri Noi” a răspuns interesului pentru filme de scurt metraj. În ultima vreme interesul pentru astfel de filme a scăzut. Explicația dată de responsabilii sălii: acum multe dintre documentarele pe care le prezintă au mai rulat înainte și la alte cinematografe. Tudor Caranfil, prezentând filmul *Milionul*, de René Clair, realizat

în anul 1931, în care apare și Constantin Stroeșcu, pe atunci solist al Operei Comice din Paris, spune: „Succesul *Milionului* pe ecranele noastre este încă o dovadă a necesității reluării unor opere clasice ale cinematografului, poate chiar a deschiderii unui cinematograful permanent de reluare” adică Cinemateca. În prima zi a lunii martie sosește Claudio Villa, cântăreț italian. Va susține o serie de concerte la sala Sporturilor „Floreasca”, între 5 și 16 martie; printre

piesele interpretate, *Granada* și *O sole mio*. O anchetă făcută printre cumpărătorii de la magazinul „Muzica” relevă: au trecut discurile Roxanei Matei sau Gigi Marga, mai puțin cele ale lui Nicolae Nițescu; Gică Petrescu, aproape deloc. Șlagărul zilei, după părerea cumpărătorilor: *Chemarea mării*, de George Grigoriu, cu Margareta Pâslaru. Îi urmează *Lalele*, de Temistocle Popa.

La 18 martie reîncepe campionatul de fotbal. Peste o lună și două zile România găzduiește Turneul U.E.F.A. pentru juniori, pe stadioane din București, Ploiești, Brașov, Constanța și Cluj. Echipa noastră națională avea să îl câștige, învingând în finală formația Iugoslaviei, cu 4-1. Printre componenții echipei antrenate de Gheorghe Ola se numărau: Petescu, Jambaschi, Voinea, Ghergheli, Dumitriu.

Un incident mai puțin obișnuit pe un teren de sport se produce pe stadionul I.T.B., în întâlnirea amicală dintre Autobuzul și Abatorul; după pauză, au început duritățile și jucătorii s-au supărat, ieșind pe rând de pe teren, astfel că partida nu a mai continuat.

Să încheiem cu o întrebare a unui cititor, valabilă și astăzi, pornind de la ratarea unei lovituri de la 11 m de către jucătorul dinamovist Părcălab: „cum este oare permis unui jucător internațional să rateze o asemenea lovitură? Când oare vom vedea pe jucătorii noștri executând cu precizie loviturile libere de pedeapsă?” ■

Actori de la Teatrul „Bulandra” pe peronul Gării de Nord, înainte de a pleca într-un turneu prin țară; între ei, în centrul fotografiei, Liviu Ciulei, Mircea Albulescu, Clody Bertola

noul adăpost. Volumul al II-lea al tratatului Academiei *Istoria României* este tipărit într-un tiraj de 30.000 exemplare.

„În vorbirea curentă, «Getax» a ajuns sinonim cu transportul rapid la locul unde cetățeanul are trebuință – scrie un gazetar. Față de 1961, numărul taximetrelor este mai mare cu 40%. Sunt 242 de stații, față de doar 90 în anii trecuți. Azi, taximetriștii au decis că locul cel mai bun pentru a-și aștepta clienții este în stațiile R.A.T.B. Și se plasează în așa fel, încât nu poți coborî din autobuz sau troleibuz decât direct pe capota lor sau îți lasă un spațiu cât să le ștergi mașina de noroi când te dai jos. Linia de troleibuze 81 se prelungește până la Aeroportul Băneasa. Circula între Militari și Gara Băneasa și prelungirea, solicitată de mulți bucureșteni, a fost amân timeră din cauza insuficienței alimentării cu energie electrică a liniilor I.T.B. din nordul Capitalei. Pe liniile București-Roșiori Nord și București-Pitești s-a pus în circulație o garnitură de vagoane cu etaj, fabricate în R.D.G. În schimb, pe peronele Gării de Nord cărucioarele pentru transportul coletelor poștale scârțâie din toate încheieturile. Lipsite de claxon, își croiesc drum cu strigătele: „Hei, păzea!“. Și tot de la C.F.R.: Direcția mișcării și comercialului din C.F.R. a primit din partea Academiei Române acordul să adauge litera „I“ unor denumiri de localități: Banul Mărăcine, Brăisorul, Dorobanțul, Piscul etc. Dar a adăugat „I“ și la Buzău, Bacău, Giurgiu, Sibiu etc.

Ziarul *Scânteia* din 22 aprilie anunță constituirea Comitetului național pentru organizarea comemorării a 50 de ani de la moartea lui I.L. Caragiale. Doi tineri actori, aflați la începutul carierei în teatru, au parte de aprecieri diferite din partea cronicarilor. În vreme ce Ion Dichiseanu era criticat pentru rolul Mircea, din piesa *Vlaicu Vodă*, montată la „Nottara“, despre Marian Hudac, proaspăt debutant pe scena Teatrului Național, a realizat cu mult talent și cu un remarcabil simț al scenei un Argente de o prostie provenită parcă din celebrele fabule ale lui la Fontaine. În seara zilei de 3 martie, pe Șoseaua Ștefan cel

Fotografia lui Claudio Villa cu autograf pentru cititorii Informației Bucureștiului

Mare, nr. 34, se aprind luminile Teatrului Regional București, cu piesa *Iași n carnaval*, de Vasile Alecsandri, în regia lui Dinu Cernescu. La sfârșitul lunii, la 28 martie, Consiliul de Stat a emis un decret prin care se conferă titlul de „Artist al poporului“ unui număr de artiști, printre care: Corneliu Baba, Radu Beligan, Boris Caragea, Alexandru Giurgaru, Nicolae Herlea, Zenaida Palli; titlul de „Maestru emerit al artei“: Henri Catargi, Gherase Dendrino, Jules Perahim (grafician); cel de „Artist emerit“: Geo Barton, Mircea Basarab, Mihai Brediceanu, Elena Cernei, Dina Cocca, Cella Dima, Dorina Drăghici, Octavian Enigărescu, Nicolae Gărdescu, Magda Ianculescu, Teodora Lucaciu, Henri Mălineanu, Angela Moldovan, H. Nicolaide, David Ohaesian, Colea Răutu, Marcela Rusu, Septimiu Sever. În luna aprilie s-au redeschis galeriile de artă românească și universală ale Muzeului de Artă al R.P.R., iar la Galeriile de artă ale Fondului Plastic din str. Kirov s-a deschis expoziția de sculptură și grafică din R.S.S. Moldovenească. Sâmbătă 28 aprilie, sosește la Aeroportul Băneasa balerina Maia Plisețkaia, prim-solistă a Teatrului Mare Academic de Stat din Moscova.

La 1 aprilie 1962 a încetat din viață Camil Ressu, pictor, artist al poporului, membru al Academiei Române.

Lucruri devenite azi atât de firești, încât nici nu ne putem închipui viața fără ele, erau acum 50 de ani o noutate care pătrundea uneori cu dificultăți. Să luăm, de exemplu, cazul banalelor cutii de scrisori din scara oricărui bloc. Iată ce anunț publica ziarul *Informația Bucureștiului*: „În scopul distribuirii corespondenței și presei la domiciliu în cele mai bune condiții, cetățenii Capitalei sunt rugați a-și procura prin

centrele comerciale și instala cutii de scrisori particulare la intrarea sau în holul imobilelor unde domiciliază pentru a li se depune corespondența ne-recomandată și ziarele de către factorii poștali“.

În alte privințe, orașul arăta la fel ca astăzi. În primele zile ale lunii martie, pe străzile C.A.

Imagine de la Sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale consacrată încheierii colectivizării agriculturii

țământului. Profesorul Simionescu a și scris un articol în ziarul *Timpul* cu titlul *Biata Școală*. Prim-ministru era Armand Călinescu, care a fost intrigat de cele arătate de profesor, l-a invitat la guvern și a promis că va lua măsuri imediate. La Câmpulung articolul a produs oarecare panică, căci prefectul și inspectorul școlar-șef au vizitat școala. Prefect era un locotenent-colonel; acesta, furios, a venit la școală și, cum eu eram în cancelarie și lucram la recensământul școlar pentru anul 1938-1939, a trântit ziarul pe masă și a întrebat de unde știe profesorul Simionescu atâtea aspecte privitoare la starea clădirii. I-am răspuns că, nu de mult, a vizitat școala și a văzut, personal, starea deplorabilă în care se afla. Mi-a cerut să-i prezint, într-o jumătate de oră, un material semnat, în care să dezmint cele arătate de profesorul Simionescu. I-am răspuns că nu-mi permit să o fac, pentru că relatările erau reale. A ieșit nervos, spunându-i inspectorului școlar să ia măsuri și să mă mute la o altă școală din județ. I-am răspuns că eu sunt numit de Ministerul Învățământului și numai acest for mă poate muta și numai în cazuri grave de abateri de la conduita și neglijarea regulilor școlii. Inspectorul școlar mi-a strâns mâna, cu putere.

După plecarea oficialilor județului, i-am scris o scrisoare scurtă domnului profesor Simionescu. La câteva zile, telefonic, la primărie, m-a sunat: «stai liniștit, prefectul pleacă la comandă [revine într-o unitate militară], la județ vine un alt prefect cu ordin expres să ia măsuri, să se facă local de școală nou, conform cerințelor zilelor de azi». Într-adevăr, pe la jumătatea lunii septembrie 1939, prima comună vizitată de noul prefect, tot un militar, a fost Dorna Candreni. Am fost chemat, i-am povestit prefectului întâmplarea și i-a cerut primarului (Ilie Ursu) să ia urgent măsuri pentru construi-

rea unui nou local de școală. Și așa s-a făcut localul de școală aici!“

Între 1941-1945 a participat ca sublocotenent la operațiunile celui de-Al Doilea Război Mondial. În 1945 s-a transferat la Școala Corlătești, din județul Prahova. Acolo a funcționat ca director al școlii din 1945 până în 1974, la pensionare. Tatăl său a mers două zile pe jos din Ialomița până la Corlătești, pentru a-i aduce fiului o vacă. Explicația bătrânului țaran la nedumerirea fiului a fost: „Traiane, tu ești directorul școlii și învățătorul satului, dacă te vei duce cu oala să ceri lapte sătenilor ei îți vor da, dar nu îți vor lua bani. Și ce respect vei mai avea tu din partea lor, dacă îți vor da lapte de la gura copiilor. Așa mai bine ai tu gospodăria ta și vei fi un exemplu bun și respectat...“.

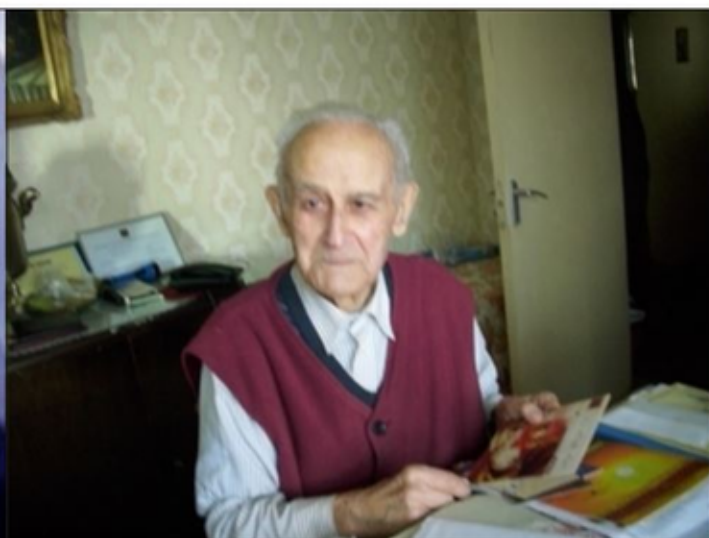
Traian Ghinescu a rămas legat afectiv de învățământul românesc, de școala sa. An de an vine la școală, unde împarte portocale și bomboane copiilor și participă la toate ceremoniile la care este invitat. În 2007 a donat Casei Corpului Didactic Prahova colecția integrală a *Magazinului istoric*, școlii sale câteva fotografii și tablouri ilustrative pentru istoria ei.

Lucrând pentru Societatea Culturală Ploiești Mileniul III, la o biografie a domniei sale, l-am întrebat pe domnul învățător care a fost secretul reușitei profesionale. „Am iubit întotdeauna elevii, școala mea. Dragostea pentru ei mi-a dat puterea de a trece de toate greutățile vieții. Trebuie să fii om printre oameni, să-i înțelegi, să le arăți compasiune; pe copii nu i-am lovit niciodată, pentru că am considerat că este înjositor pentru mine,

în schimb i-am povățuit mereu și le-am fost alături cu fapta și cu exemplul meu. Am dorit tot timpul ca satul să fie mereu alături de școală și să o sprijine, pentru că școala este singurul mijloc de ridicare a neamului românesc“. ■

Școala ridicată în 1938, în Dorna Candrenilor

Traian Ghinescu în tinerețe și astăzi

CITITORUL CENTENAR

Dr. DORIN STĂNESCU

Locuiește la etajul doi al unui bloc din anii '60 și urcă scările uneori mai repede decât liftul. Are o pensie de 1.000 de lei ca fost învățător și de 500 de lei ca veteran. Este locotenent-colonel în rezervă. În fiecare an își vizitează școala, unde donează cărți bibliotecii și face mici cadouri copiilor. În satul Corlătești, oamenii îl salută cu formula: „Sărut-mâna, domnule învățător!” Citește lunar revista Magazin istoric.

Reperle biografice ale învățătorului Traian Ghinescu pornesc la 27 aprilie 1912, în satul Orezu, din județul Ialomița. Născut într-o familie de țărani, a urmat școala primară din sat, apoi la Călărași, iar în anul 1934 a absolvit Școala Normală din Ploiești. În intervalul 1935-1937 a fost angajat de Asociația Învățătorilor Prahoveni, ca bibliotecar, pedagog și membru al redacției revistei *Școala Prahovei*.

Cariera didactică și-a început-o în anul 1937, când a fost numit învățător în Bucovina, la Dorna Candreni (astăzi, în județul Suceava). „Școala din Dorna Candrenilor era una veche, era, de fapt o locație improprie – își amintește domnul Ghinescu. Norocul nostru a fost ca în iulie 1938 să viziteze școala două somități ale culturii române: profesorii Ion Simionescu – fost profesor universitar la Iași și viitor pre-

ședinte al Academiei Române – și Dimitrie Gusti, pedagog, sociolog, fost ministru al Învățământului. Ambii oameni de știință erau în cură de sănătate la băile Vatra Dornei și în zilele fără tratament închiriau o trăsură și făceau deplasări de 10-15 km prin frumoasele și pitorești locuri ale Dornelor, mai ales că profesorul Simionescu cunoștea aceste locuri ca dascăl de științe naturale, organizând excursii și deplasări cu studenții în scopul de a strânge plantele locurilor vizitate pentru ierbarele facultății. Profesorii au dorit să vadă școala și i-am condus, arătându-le situația gravă pentru sănătatea elevilor. Au fost impresionați de prezența mucegaiului, vechimea mobilierului, starea lui de funcționare. Eu i-am rugat să ne ajute să scoatem din inerție organele locale și mi-au promis că o vor face, de îndată ce ajung la București, la Ministerul Învă-

BILANTUL RELATIILOR ECONOMICE ROMÂNNO-GERMANE LA SFÂRȘITUL CELUI DE AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

În luna martie, sub egida Consiliului de Administrație al B.N.R., Secția de științe economice, juridice și sociologice a Academiei Române și grupul de cercetare din cadrul Băncii Naționale a României au dezbătut problema stadiului relațiilor economice româno-germane la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial.

Dezbaterea a pornit de la două texte, prezentate de doamna dr. Brîndușa Costache, șefa Serviciului Arhivă din Banca Națională a României, și prof.univ.dr. Victor Axenciuc, membru de onoare al Academiei Române.

Litera tratatelor și realitatea cifrelor

Dr. BRÎNDUȘA COSTACHE

Subiectul derulării acordurilor de cliring încheiate între România și Germania începând de la jumătatea celui de-al doilea deceniu interbelic este parte integrantă din istoria relațiilor economice bilaterale, hotărâtor influențate de realitățile politice și militare ale celui de-al doilea sfert al secolului al XX-lea. Am urmărit modificările intervenite în acordurile de plăți și de credite încheiate între cele două state, precum și modul cum acestea au fost aplicate până la 23 august 1944, având însă în vedere și tratamentul acordat, prin Tratatul de Pace de la Paris, soldului favorabil României al cliringului româno-german.

Prezentarea este realizată luând în considerare informațiile depistate în documente din Arhiva Băncii Naționale a României, în documente publicate de Arhivele Naționale ale României în volumul *România în anticamera Conferinței de Pace de la Paris. Documente*, coordonator Marin Radu Mocanu, București, 1996, în documente provenind din arhivele germane, precum și în *Fourteenth Annual Report, 1st April 1943 - 31st March 1944* al

Băncii Reglementelor Internaționale. De asemenea, am utilizat informații provenind din lucrarea istoricului german Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu, Relațiile germano-române 1938-1944*, București, Humanitas, 1994, precum și din lucrarea lui Costin C. Kirițescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. II, București, Editura Enciclopedică, 1997.

Pentru a contura din punct de vedere legal condițiile desfășurării relațiilor economice între cele două state, cu precădere a celor legate de comerț și plăți, vă propun o trecere în revistă a acordurilor bilaterale care au reglementat acest domeniu.

„Tratatul de comerț, stabilire și navigație”, încheiat între Germania și România la 23 martie 1935, a conturat pe termen lung cadrul relațiilor economice dintre cele două țări, pe această bază fiind încheiate ulterior numeroase acorduri privind schimbul de mărfuri și modalitățile de decontare a acestora. Anual, o comisie mixtă româno-germană stabilea principa-

COMITETUL NAȚIONAL ROMÂN

Încheiem aici prezentarea documentului intitulat Atribuțiile reprezentanților Comitetului Național Român, păstrat în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, în fondul Constantin Vișoianu. Adresăm obișnuitele noastre mulțumiri doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a prezenta acest document.

Indeplinește funcțiunile de asistență ce-i sunt atribuite de Comitetul Național – fie direct, fie sprijinind organizațiunile de asistență românești aprobate de Comitetul Național.

Acordă o soliditudine specială studenților, căutând să obțină pentru ei burse de la guvernul, universitățile și fundațiunile locale. Recomandă pe studenții merituosi în vederea bursei ce s-ar acorda eventual de Comitetul Național.

Recomandă Comitetului Național asociațiunile și grupările de români a căror compunere și activitate justifică sprijinirea lor de către Comitet.

6) Domeniul financiar

Împuternicitul Comitetului administrează și dă socoteală Comitetului de întrebuințarea sumelor alocate pentru acțiunea în țara respectivă, precum și de aceea a sumelor pe care ar putea să le adune în țara respectivă pentru Comitet.

De la stânga la dreapta: Brutus Coste, Tanzi Coste, Sabin Manuilă, Constantin Vișoianu, regele Mihai și regina Ana

7) Domeniul protocolar

Împuternicitul Comitetului Național reprezintă Comitetul la ceremonii, festivități etc.

Imputerniciții Comitetului vor trimite în fiecare lună rapoarte politice sintetice și, în fiecare săptămână, rapoarte în care vor reda toate informațiunile cu-

lese despre România.

În schimb, vor primi lunar un buletin alcătuit de organul competent al Comitetului și care va conține:

- informațiunile privitoare la activitatea și manifestările Comitetului Național;
- sinteza informațiunilor despre situația din România;
- informațiuni asupra chestiunilor interesând România care nu s-au redat în mod destul de dezvoltat în presa internațională. (De exemplu, darea de seamă a dezbatărilor de către organele Națiunilor Unite a chestiunilor privind România.) ■

Punând capăt acestei paranteze, revenim la evoluția cadrului legal al derulării relațiilor economice româno-germane.

În preajma declanșării celui de Al Doilea Război Mondial, la 23 martie 1939, era semnat „Tratatul asupra promovării raporturilor economice între România și Germania“, care preconiza elaborarea unui plan economic pentru mai mulți ani, coordonarea reciprocă a producției celor două țări în toate domeniile și deschidea posibilitatea participării Germaniei, prin acordarea de credite, la dezvoltarea economiei românești, cu mențiunea că sumele astfel investite urma a fi restituite din surplusul de producție obținut pe această cale. În privința condițiilor de derulare a plăților, tratatul preciza că acestea se realizau potrivit dispozițiilor acordului bilateral aflat în vigoare (*Monitorul Oficial*, nr. 125, din 2 iunie 1939).

Fără a avea pretenția de a urmări pas cu pas evoluția reglementărilor rezultate din întâlnirile comisiei mixte româno-germane, vom puncta momentele considerate mai importante pentru derularea acordurilor de plăți și de credite încheiate între cele două state.

Schimări fundamentale în desfășurarea relațiilor economice bilaterale s-au înregistrat la sfârșitul anului 1940. Despre importanța acestui moment documentele B.N.R. precizează: „Având în vedere că prin semnarea textelor din 4 decembrie 1940 s-a făcut o unificare a acordurilor încheiate în trecut începând de la 1935, rezultă că dispozițiile referitoare la plăți cuprinse în acele acorduri nu mai au aplicare“ (*Arhiva Băncii Naționale a României*, citată în continuare A.B.N.R. —, *Contabilitate*, dos. 4/1939, f. 199). Acordurile semnate erau: „Protocol de colaborare economică între cele două state pentru realizarea planului de 10 ani“ și „Acord de credit româno-german pentru nevoile industriei românești“. Potrivit acestuia din urmă, România a primit credite, sub forma livrărilor de mărfuri, în valoare de 249,4 milioane mărci, din care la sfârșitul războiului mai avea de achitat 182 milioane mărci. Pentru acest credit dobânda a fost fixată la 3,5%, iar termenul de rambursare la cinci ani (Kirîțescu, *op.cit.*, p. 527-528). De asemenea, au fost reglementate schimburile de mărfuri, fiind stabilite contingente la export și import. Pe lângă toate acestea, a fost încheiat un nou acord, care reglementa plățile în relațiile comerciale cu Germania, Protectoratul Boemiei și Moraviei,

Gubernatorul Mitiță Constantinescu vorbind la reuniunea guvernatorilor Băncilor Naționale din Balcani, ținută în Holul B.N.R.

**10 decembrie 1937. Recepție dată
în onoarea unei delegații economice
la Legația germană**

lele repere în evoluția relațiilor comerciale și financiare bilaterale. În acest context, au fost încheiate acordurile de plăți dintre cele două state de la 24 mai 1935 și 24 septembrie 1936. Potrivit acestora, plățile între România și Germania provenind din schimbul de mărfuri și din alte obligații de stat și particulare se efectuau prin cliring bilateral între Banca Națională a României și Deutsche Verrechnungskasse (Casa Germană de Compensații) din Berlin. Dorim să amintim că în epocă acorduri de plăți prin intermediul cliringului au fost încheiate de România cu multe alte state.

Pprincipiul de bază pentru funcționarea acestui sistem era păstrarea echilibrului între încasările rezultate din achitarea importurilor și

efectuarea plăților pentru decontarea exporturilor. Atunci când unul dintre cele două era precumpănitor, apăreau dificultăți prin acumularea unor disponibilități în conturile de cliring, care nu puteau fi valorificate de titularul contului. Astfel, pentru a exemplifica, decontarea exporturilor de mărfuri din România se realiza numai dacă în contul de cliring deschis la B.N.R., pe numele Casei de Compensații din Germania, erau suficiente lichidități în lei provenite din depunerile celor care importau în România, independent de plățile în mărci germane (RM) pe care importatorii de mărfuri românești le făceau în contul Băncii Naționale a României de la Casa Germană de Compensații. Inițial, în relațiile româno-germane s-a urmărit respectarea acestui principiu, dar în cursul războiului, dezechilibrul între exporturile românești către Germania și importurile noastre din Germania în favoarea primelor a generat acumularea de sume importante în mărci germane în contul deschis în numele Băncii Naționale a României la Casa Germană de Compensații. Altfel spus, deși B.N.R. avea o sumă importantă în mărci în contul său de la Casa Germană de Compensații, această sumă era blocată, neputând fi utilizată în alte scopuri.

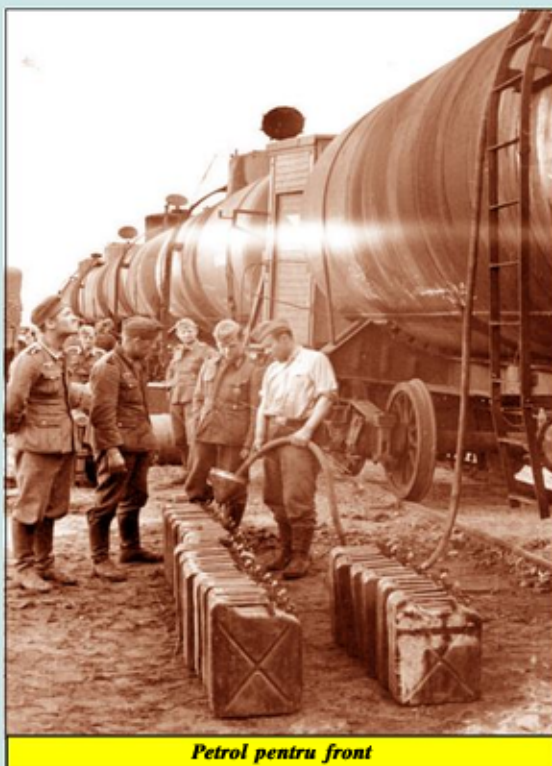

Trupe germane defilând pe străzile Varșoviei, în septembrie 1939

livrărilor germane de armament și material feroviar. Ministerul Finanțelor din România achita mărfurile livrate de furnizorii germani în bonuri de tezaur exprimate în mărci germane. Creditul amintit urma să fie restituit în proporție de 50% prin cliring, în cote de amortizare semestriale, cu 4% dobânzi, în termen de 7 ani. Restul sumei se achita după terminarea războiului. (Kirițescu, *op. cit.*, p. 528 și 531; Hillgruber, *op.cit.*, p. 199). Ulterior, la 17 august 1942, creditul de război a fost majorat la 900 milioane mărci, pentru achitarea armamentului comandat ulterior datei de 17 ianuarie 1942.

Seria împrumuturilor acordate de Germania României pentru înarmare continua la 11 ianuarie 1943 cu un credit politic acordat guvernului de la București în valoare de 150 milioane mărci. Această sumă era destinată achitării în proporție de 50% a armamentului ce trebuia livrat României. Creditul respectiv nu era purtător de dobândă și trebuia lichidat la sfârșitul războiului.

O nouă rundă de negocieri în cadrul comisiei mixte româno-germane a fost finalizată la 2 februarie 1943, prin încheierea de noi înțelegeri relativ la derularea cliringului româno-german. În vederea compensării unei părți a disponibilităților în mărci germane pe care B.N.R. le avea în contul de cliring deschis la Casa de Compensatii din Germania, au fost cedate 29.998,7 kg aur fin și 43 milioane franci elvețieni (Kirițescu, *op. cit.*, p. 544). În acest context, au fost aduse noi precizări pri-

Petrol pentru front

vind administrarea creditului bancar de 900 milioane mărci acordat statului român: „Bonurile de tezaur ale Ministerului Finanțelor, emise pe baza creditului acordat de consorțiul de bancheri germani (900 milioane RM), vor fi blocate în interiorul lui Goldskontobank și al lui DVK (Casa Germană de Compensatii), ele urmând a fi rambursate prin cliringul româno-german” (A.B.N.R., *Contabilitate*, dos. 4/1939, f. 77).

Blocajele în derularea acordurilor comerciale și de plăți

încheiate între România și Germania, din cauza acumulării unor sume din ce în ce mai mari în contul B.N.R. de la Casa Germană de Compensatii, au determinat autoritățile germane să accepte, la 9 februarie 1944, cedarea a încă 10.395,7 kg aur și a 50 milioane franci elvețieni în favoarea României. În plus, creditul bancar acordat anterior se majora, ajungând la 1.050 milioane mărci (Kirițescu, *op.cit.*, pp. 528 și 544). Cu toate acestea, problema dezechilibrului între exporturi și importuri a continuat să fie presantă. Deși noile tratative, începute în luna mai 1944, nu s-au finalizat, livrările de mărfuri nu au fost sistate.

Pentru a exemplifica accentuarea dezechilibrului înregistrat la nivelul derulării acordului de cliring româno-german în anii celui de Al Doilea Război Mondial, redăm mai jos un tabel în care, utilizând informații provenind din mai multe surse, am reconstituit evoluția soldului contului de cliring româno-german.

Data	Costin C. Kirițescu, <i>Sistemul bănesc al leului și precursorii lui</i> , vol. II, p. 515		Bank for International Settlements, <i>Fourteenth Annual Report 1st April 1943- 31st March 1944</i> , p. 149, 152		Arhiva Băncii Naționale a României, fond <i>Secretariat</i> , dos. 31/1942-1945; <i>Studii</i> , dos. 2/1943, f. 81 și 85		Casa Germană de Compensații <i>Bundesarchiv</i> , <i>Reichsfinanzministerium</i> , R2/222(1913-) 1934-1944, f.183
	Lei	RM	Lei	RM	Lei	RM	RM
1940	-	-	- 1.200	- 20	-1.882	- 45 (30.12. 1940)	-
1941	15.868 (milioane)	275,5	16.500	280	15.886	278	-
1942	28.731	542	29.900	500	28.025	541	-
1943	32.061	602	30.100	500	-	602	-
31 aug. 1944	57.780	1.053	-	900 (06.1944)	-	1.053	1.126

Datelor referitoare la evoluția clirngului româno-german le-am alăturat un tabel privind situația înregistrată la sfârșitul anului 1944 în utilizarea și rambursarea creditelor germane acordate statului român pentru achiziționarea de armament și alte mărfuri în perioada 1942-1944.

Sumelor înregistrate în tabelul amintit ar trebui să le fie adăugate și creditele acordate sub forma livrărilor de mărfuri pentru dotarea industriei românești în perioada 1942-1943, soldul acestora ridicându-se în 1944 la 182 milioane mărci (Kirițescu, *op. cit.*, pp. 527-528).

	Credite acordate		Credite utilizate		Rambursări		Rest de plată	
	Lei	RM	Lei	RM	Lei	RM	Lei	RM
Credit bancar	63.000 (milioane)	1.050	51.060	851	7.170	120	43.890	731
Credit politic	9.000	150	5.355	89	0	0	5.355	89
Total	72.000	1.200	56.415	940	7.170	120	49.245	820

Sursa: Costin C. Kirițescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. II, pp. 528 -529.

Urmărind cele prezentate mai sus, putem realiza, pe baza mai multor surse, un bilanț sumar al derulării relațiilor economice româno-germane în cursul celui de Al Doilea Război Mondial. În acest context, dorim să precizăm că cifrele diferă de la o sursă la alta, în funcție de momentul când a fost realizat bilanțul și de datele care au fost luate în considerare pentru alcătuirea acestuia. Relevant este însă că atât sursele românești, cât și

cele germane pun accentul pe echivalența înregistrată între debite și credite. Potrivit documentelor publicate de Arhivele Naționale ale României, la 1 februarie 1947, autoritățile de la București apreciau că datoria României față de Germania se ridica la 1.100-1.250 milioane mărci germane, din care 1.013 milioane mărci germane credite acordate, în vreme ce datoria Germaniei față de România se situa aproape la același nivel, din care 1.056 mili-

oane mărci germane soldul activ al cliringului, rezultat din exportul românesc în Germania (*România în anticamera...*, pp. 401-402).

Referitor la aceeași problemă, un raport din 1945, provenind de la Ministerul Economiei Germane, preciza că în contul obligațiilor germane era cuprins soldul cliringului româno-german, aproximativ 1.000 milioane mărci, precum și alte datorii reprezentând 250 milioane mărci, în vreme ce pentru obligațiile românești contabiliza creditele de război acordate și rămase de rambursat, aproximativ 1.000 milioane mărci, precum și alte sume rămase de plată, circa 317 milioane mărci germane. Astfel, bilanțul relațiilor economice româno-germane se încheia cu un mic excedent în favoarea Germaniei (Hillgruber, *op. cit.*, pp. 245-246).

Pentru a încheia această trecere în revistă a punctelor de vedere privind rezultatul relațiilor economice româno-germane la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, vom cita pe Costin C. Kirițescu, care în lucrarea deja amintită, la pagina 530, preciza: „Comparând soldul conturilor de credite cu soldul contului de cliring de la Berlin al Băncii Naționale, rezultă că aceste solduri au fost echivalente și că echivalența lor a fost menținută de germani până la capăt. Cu alte cuvinte, Germania a înțeles să împrumute România [...] numai în măsura în care România împrumuta – involuntar – economia germană“.

Bilanțul relațiilor economice româno-germane nu a fost ignorat de prevederile Tratatului de Pace încheiat între România și Puterile Aliate și Asociate la 10 februarie 1947. Potrivit articolului 26 al acestuia, România recunoștea „[...] că Uniunea Sovietică are dreptul la toate averile germane din România care au fost transferate Uniunii Sovietice de către Consiliul de Control pentru Germania și se obligă să ia toate măsurile necesare spre a îlesni asemenea transferuri“, în vreme ce, conform articolului 28 aliniatul 4, România renunța, „[...] în numele său și în numele cetățenilor săi, la orice pretențiuni împotriva Germaniei și a cetățenilor germani, pendinte la 8 mai 1945,

cu excepțiunea pretențiunilor rezultând din contracte și alte obligațiuni anterioare datei de 1 septembrie 1939, precum și din drepturi dobândite înainte de aceeași dată. Această renunțare va fi considerată ca înglobând creanțele, toate pretențiunile interguvernamentale în legătură cu aranjamentele încheiate în cursul războiului, precum și toate pretențiunile cu privire la pierderi sau daune ivite în timpul războiului“ (*România în anticamera...*, pp. 422-423).

Cunoscând conținutul viitorului tratat de pace, guvernul de la București își exprima încă de la 1 februarie 1947 temerile privind obligațiile suplimentare ce puteau fi impuse României. „Suprimarea creanțelor României față de Germania, după cum prevede textul art. 27 [28 – *n.n.*], astfel cum a fost propus, ar obliga România să facă un nou efort pentru a lichida datoriile sale.“

„Cu alte cuvinte, România – după ce a exportat mărfuri a căror contravaloare reprezintă tocmai soldul său activ în cliring, susceptibil de a acoperi datoriile sale – ar fi obligată, în urma anulării creanțelor sale față de Germania, să exporte a doua oară în vederea lichidării acelorași datorii. Faptul acesta ar avea drept rezultat că o parte a reparațiilor datorată U.R.S.S. de către Germania pentru plata cărora s-a instituit în mod special subrogarea prevăzută de art. 25 [26 – *n.n.*] va fi plătită în realitate nu de Germania, ci de România din materia deja destul de redusă de care se va putea să mai dispună în viitor.“

În vederea prevenirii acestei situații, ce accentua sarcinile economice pe care România urma să le asume prin tratatul de pace, autoritățile de la București au propus următorul amendament: „Cu toate acestea, renunțarea prevăzută în articolul de față [28 – *n.n.*] nu se aplică creanțelor românești, față de Germania, inclusiv soldul activ al Băncii Naționale a României în cliringul româno-german, decât în măsura în care aceste creanțe depășesc eventual totalul creanțelor germane față de România, transferate în favoarea Uniunii Sovietice prin aplicarea dispozițiilor tratatului de față.“ Din nefericire, amendamentul citat nu s-a regăsit în textul

Data	Costin C. Kirițescu, <i>Sistemul bănesc al leului și precursorii lui</i> , vol. II, p. 515		Bank for International Settlements, <i>Fourteenth Annual Report 1st April 1943- 31st March 1944</i> , p. 149, 152		Arhiva Băncii Naționale a României, fond <i>Secretariat</i> , dos. 31/1942-1945; <i>Studii</i> , dos. 2/1943, f. 81 și 85		Casa Germană de Compensații <i>Bundesarchiv</i> , <i>Reichsfinanzministerium</i> , R2/222(1913-) 1934-1944, f.183
	Lei	RM	Lei	RM	Lei	RM	RM
1940	-	-	- 1.200	- 20	-1.882	- 45 (30.12. 1940)	-
1941	15.868 (milioane)	275,5	16.500	280	15.886	278	-
1942	28.731	542	29.900	500	28.025	541	-
1943	32.061	602	30.100	500	-	602	-
31 aug. 1944	57.780	1.053	-	900 (06.1944)	-	1.053	1.126

Datelor referitoare la evoluția clirngului româno-german le-am alăturat un tabel privind situația înregistrată la sfârșitul anului 1944 în utilizarea și rambursarea creditelor germane acordate statului român pentru achiziționarea de armament și alte mărfuri în perioada 1942-1944.

Sumelor înregistrate în tabelul amintit ar trebui să le fie adăugate și creditele acordate sub forma livrărilor de mărfuri pentru dotarea industriei românești în perioada 1942-1943, soldul acestora ridicându-se în 1944 la 182 milioane mărci (Kirițescu, *op. cit.*, pp. 527-528).

	Credite acordate		Credite utilizate		Rambursări		Rest de plată	
	Lei	RM	Lei	RM	Lei	RM	Lei	RM
Credit bancar	63.000 (milioane)	1.050	51.060	851	7.170	120	43.890	731
Credit politic	9.000	150	5.355	89	0	0	5.355	89
Total	72.000	1.200	56.415	940	7.170	120	49.245	820

Sursa: Costin C. Kirițescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. II, pp. 528 -529.

Urmărind cele prezentate mai sus, putem realiza, pe baza mai multor surse, un bilanț sumar al derulării relațiilor economice româno-germane în cursul celui de Al Doilea Război Mondial. În acest context, dorim să precizăm că cifrele diferă de la o sursă la alta, în funcție de momentul când a fost realizat bilanțul și de datele care au fost luate în considerare pentru alcătuirea acestuia. Relevant este însă că atât sursele românești, cât și

cele germane pun accentul pe echivalența înregistrată între debite și credite. Potrivit documentelor publicate de Arhivele Naționale ale României, la 1 februarie 1947, autoritățile de la București apreciau că datoria României față de Germania se ridica la 1.100-1.250 milioane mărci germane, din care 1.013 milioane mărci germane credite acordate, în vreme ce datoria Germaniei față de România se situa aproape la același nivel, din care 1.056 mili-

României la Conferința de Pace, din cu-
legeri de do-
cumente asu-
pra raporturi-
lor economice
externe ale Ro-
mâniei din pe-
rioda 1939-
1947, studii
asupra eco-
nomiei Româ-
niei din peri-
oda 1939-
1947, informa-

ții existente pe internet. Adaug aici volumul
al doilea al lucrării lui Costin C. Kirițescu,
Sistemul bănesc al leului și precursorii lui, în
care este un capitol întreg, care privește
relațiile comerciale și financiare ale României
cu Germania și soldul acestor relații. Acest
volum are o mulțime de trimeri și infor-
mații serioase și temeinice, extrase din Arhiva
Băncii Naționale, consultată înainte ca această
arhivă să fie trecută la Banca Română de
Comerț Exterior. Așa că informațiile din lu-
crarea lui Kirițescu, inclusiv concluziile, sunt
temeinice.

Deci, discutăm problema existenței
unei creanțe de 19 miliarde euro, pe

care România
ar avea-o de
recuperat de la
Germania, în
urma relațiilor
comerciale din
perioada 1939-
1945. Preci-
zările pe care
doresc să le
fac privesc na-
tura și mărimea
presupusei cre-
anțe, sursele
care relatează
existența ei în
perioada men-
ționată, argu-

După Primul Război Mondial,
germanii mergeau la piață cu coșul de bani

mente despre
dispariția, nu-
litatea creanței.

Suma
cre-
anței de 19
miliarde de
euro nu este
valoarea ofi-
cială a creanței,
este un calcul
realizat prin
diferite opera-
țiuni de con-
vertire a valo-

rii inițiale, exprimate în mărci germane,
valuta 1944. Respectiv, este soldul de cliring,
care era reprezentat de 1,1 miliarde RM, care,
în dolari S.U.A., la paritatea din decembrie
1944, ar reprezenta aproximativ 400 milioane
dolari. Calculat prin metoda indicelui de
prețuri S.U.A., dolarul a suferit în perioada
1944-2000 o depreciere de 9,8 ori. Aceasta
înseamnă că în dolari, la nivelul anului 2000,
respectiva creanță ar reprezenta 3,9 miliarde
dolari, iar înmulțit cu 1,11, raportul euro-dolar,
media anului 2000, ar reieși că suma exprimată
în euro ar fi de 4,4 miliarde euro. Dar nu ne
putem opri la anul 1944, trebuie să mergem
mai departe, să vedem ce s-a întâmplat cu
aceste creanțe.

Inflația din Germania, de după Al Doilea Război Mondial,
nu a mai atins cotele din anii '20, dar a afectat nivelul de trai
al populației

Sursele ofi-
ciale din anii
1944-1947, de
care am dispus,
ar fi: publicații
ale B.N.R., do-
cumente ale
Ministerului
de Finanțe, ex-
puneri de mo-
tive la bugetul
de stat pe anii
1944-1945 și
1945-1946 și
mai detaliat
Costin Kiri-
țescu în *Sis-
temul bănesc*

final al tratatului (*România în anticamera...*, pp. 401-402).

Temerii privind tratamentul ce urma a fi aplicat soldului activ al cliringului româno-german erau exprimate și într-un studiu realizat la 30 august 1947 de Banca Națională a României privind „Situația soldurilor de mărci rezultate din operațiunile țărilor foste sub ocupația și controlul Germaniei, în lumina Tratatului de Pace”. Potrivit acestuia, renunțarea ce se impunea României la orice pretenții împotriva Germaniei „[...] va fi considerată ca înglobând creanțele, toate pretențiile interguvernamentale în legătură cu aranjamente încheiate în cursul războiului, precum și toate reclamațiile cu privire la pierderi sau daune ivite în timpul războiului, renunțarea prevăzută în articolul de mai sus (art. 28) cuprinzând și pretențiile noastre asupra soldului în RM al cliringului româno-german”. „Din punctul nostru de vedere – preciza același document –, renunțarea menționată în art. 28 ar trebui să joace – în ceea ce privește soldul de cliring – numai pentru partea din acest sold care ar mai rămâne după compensarea creanțelor în RM ale Germaniei asupra României, deoarece în caz contrar România va fi ținută să facă un nou efort de substanță pentru a transfera în favoarea U.R.S.S. și aceste creanțe” (*A.B.N.R., Secretariat*, dos. 3/1948, f. 2).

Rezultat al precizărilor cuprinse în documentele internaționale și în concordanță cu

realitățile politico-economice ale vremii, la 13 decembrie 1947, Consiliul de Administrație al B.N.R. aproba recalcularea și asanarea bilanțului B.N.R. pe baza Legii nr. 287 din 15 august 1947 pentru reforma monetară și a normelor stabilite prin *Jurnalul confidențial al Consiliului de Miniștri*, nr. 1.271, din 27 septembrie 1947. Au fost astfel eliminate din activul băncii devizele și valutele care erau supuse prevederilor Tratatului de Pace. Au intrat în această categorie soldul activ al cliringului româno-german reprezentând 57.963.620.156 lei, precum și sumele contabilizate la capitolul creditori în mărci, anume 43.701.711.677 lei. Diferența dintre cele două – 14.261.908.479 lei – a fost considerată „creanță nesigură asupra străinătății” și eliminată din bilanțul B.N.R. prin asanare (*A.B.N.R., Consiliile de conducere*, dos. 404/1947, p. 52).

In concluzie, putem spune că documentele depistate în Arhiva B.N.R. și informațiile publicate indică existența unei creanțe a României asupra Germaniei la 23 august 1944, creanță rezultată din derularea acordurilor de cliring încheiate între cele două state, precum și existența unor credite primite de România de la Germania în cursul războiului. Totodată se poate aprecia că, în anul 1947, autoritățile vremii au considerat soldul activ al derulării acordului de cliring încheiat între România și Germania ca fiind supus prevederilor articolului 28 din Tratatul de Pace de la Paris.

Solduri echivalente

Prof. univ. dr. VICTOR AXENCIUC

În primul rând, permiteți-mi să felicit colectivul care a elaborat studiul Băncii Naționale. Eu cred că informația este suficientă. De altfel, pentru nota pe care o prezint acum în fața dumneavoastră, eu am avut la dispoziție mai puțină informație. Însă studiul Băncii Naționale face o analiză a relațiilor româno-

germane din 1940 până în 1944. Eu mă voi opri, în principal, la bilanțul acestor relații în anul 1944.

Eu nu am dispus de documentele din Arhiva băncii, informațiile mele fiind, în principal, din documentele Tratatului de Pace, ale Convenției de armistițiu, ale delegației

Nu putem lua în considerare numai drepturile, creanțele României asupra Germaniei. În realitatea istorică, balanța de plăți cu Germania, la nivelul lui decembrie 1944, avea și un cont în debit, adesea ignorat, al datoriilor țării noastre către Reich.

Cea mai clară prezentare statistică a acestei situații o face Costin Kirițescu în lucrarea citată. El arată că, în august 1944, soldul activ de cliring pentru România (acumulat la Casa Germană de Compensare de la Berlin, în contul B.N.R.) era de 1.054 milioane RM, reprezentând contravaloarea mărfurilor românești exportate în Germania și neachitate României.

La debitul balanței, din 1939 până în august 1944, prin importul de armament, mărfuri etc., România acumulase datorii față de Germania, prin credite acordate țării noastre în acest scop de 851 milioane RM. În informația adusă de Banca Națională, care are date până în august, se mai adaugă din februarie încă 200 milioane RM, ceea ce face ca datoriile și creanțele să fie echilibrate.

La analiza datelor de mai sus, Kirițescu constată: „comparând soldul conturilor de credit cu soldul contului de cliring de la Berlin pentru Banca Națională rezultă că aceste solduri au fost echivalente și că echivalența a fost menținută de germani până la capăt”. Aș vrea să fac o notă aici. Nu Germania a fost cea care a cerut echivalența, ci autoritățile române, știindu-se presate politic și militar de Germania, în toate convorbirile care au avut loc au insistat mereu, mereu ca respectiva creanță a României să fie acoperită cât mai deplin, adică până la echilibru de importurile din Germania. Cu alte cuvinte, așa cum a tras concluzia și Kirițescu, „Germania a înțeles să împrumute România, în scopurile care s-au

arătat, numai în măsura în care România împrumuta, involuntar, economia germană”. Aceste argumente incontestabile dovedesc că România nu dispunea de creanța vehiculată în ultimul timp în presă.

În continuare, mă voi referi la contextul total nefavorabil pentru România, rezultat din documentele păcii. Tratatul de Pace dintre România și Puterile Aliate, semnat la 10 februarie 1947, la Paris, prevede obligațiile și drepturile României. Articolul 28 reglementează relațiile României cu Germania. Paragraful 1 specifică: „De la intrarea în vigoare a Tratatului de față, bunurile din Germania

aparținând României sau unor cetățeni români nu vor mai fi tratate ca bunuri inamice [susceptibile de a fi confiscate, de puterile aliate – *n.n.*] și toate restricțiile aplicate pe această bază vor fi ridicate”, dar paragraful 3, și asta este foarte important, condiționează această prevedere, adică ridicarea restricțiilor, și o lasă la dispoziția puterilor de ocupație, citez: „restabilirea drepturilor și restituirea bunurilor

române din Germania vor fi efectuate în conformitate cu dispozițiile ce vor fi stabilite de Puterile ocupante ale Germaniei”.

Cu alte cuvinte, dacă până la intrarea în vigoare a Tratatului, în februarie 1947, bunurile României în Germania și, respectiv, și creanțele au fost supuse prevederilor Convenției de armistițiu, ca bunuri inamice, din februarie 1947 bunurile României în Germania și drepturile României asupra Germaniei au fost numai formal scoase de sub restricții, căci această restabilire de drepturi ale României nu era automată, ci era supusă, condiționată de dispozițiile Puterilor ocupante ale Germaniei.

Rezervele de aur și bani ale Germaniei ascunse în minele de sare de la Merkers

al leului și precursorii lui, volumul II, pp. 502-505, precum și Raportul al XIV-lea al Băncii Reglementelor Internaționale Basel, p. 186 etc. Așa cum am mai arătat, eu nu am dispus de toate sursele, dar un adevăr nu trebuie demonstrat cu toate informațiile. El poate fi demonstrat cu informațiile principale.

Aceste informații menționează o creanță a României asupra Germaniei, la nivelul anului 1944, cu variații ale diferitelor surse, care s-a situat între 1.050-1.150 milioane RM. Sigur, aceste diferențe provin fie de la modul în care s-a calculat raportul dintre marca germană și leu, fie de la momentul când s-a făcut bilanțul. Unele surse dau datele din februarie 1944, altele din august, altele de la sfârșitul războiului. Prin urmare, variațiile acestea țin de momentul în care s-a făcut calculul. Toate sursele confirmă natura acestei creanțe: soldul activ de cliring al României la Casa Germană de Compensatii de la Berlin.

Problema care se pune, pentru justificarea sumei de 19 miliarde euro, reprezentând creanța României, ar fi dacă suma de 1,1 miliarde RM, constatată în 1944, a continuat să figureze în documentele financiare oficiale și în anii și deceniile următoare până astăzi, ca o datorie a Germaniei către România, ori s-a „pierdut”, a fost stinsă sau România a renunțat la ea etc. Această creanță a României, dacă nu a fost achitată, dacă nu a fost stinsă în alt mod, ea trebuie să existe și astăzi „adormită” în conturile contabilității instituțiilor financiare din România, dar și ale celor germane actuale, moștenitoare sau succesoare ale instituțiilor financiare care au funcționat în anii războiului

*Generalul Dumitru Dămăceanu semnează
Tratatul de Pace de la Paris, sub privirile lui
Lucrețiu Pătrășcanu, Gheorghe Tătărescu
și Ștefan Voitec (de la stânga la dreapta)*

și imediat postbelici, asemenea datoriilor și creanțelor Germaniei rezultate din tratatele de pace de după Primul Război Mondial. Acestea au fost ținute în vigoare, iar litigiile financiare româno-germane au fost rezolvate în tratative și înscrise în Convenția din iulie 1928.

Prin similitudine, nu cunosc ca, după 1947, după aplicarea Tratatului de Pace și până astăzi (1947-2012), în 65 de ani postbelici, să fi avut loc tratative sau să se fi reclamat, oficial sau neoficial, drep-

turi din partea uneia dintre cele două părți, deși în anii '70 ai secolului trecut a funcționat la Ministerul de Finanțe o comisie care s-a ocupat și a rezolvat majoritatea diferendelor financiare externe generate de diferite acte economice.

În cazul de față se pune problema: de ce și cum a stat „ascunsă” această creanță a României, pentru a fi descoperită și pusă în evidență printr-un extras de cont de acum 67 de ani?

Trebuie să precizez că relațiile comerciale și financiare dintre România și Germania din perioada 1939-1944 nu s-au desfășurat pe baza tratatului de comerț din martie 1935, ci după prevederile Tratatului de strângere a raporturilor economice dintre România și Germania, din martie 1939. Elveția a recuperat creanța sa de la Germania, ceea ce nu au făcut România și alte țări. Se omite faptul că la sfârșitul războiului statutul Elveției era de țară neutră, iar al României era de stat învins, căruia i s-au impus de către Puterile Aliate sarcini grele și constrângeri, prin Convenția de armistițiu și Tratatul de Pace, de care vom vorbi mai jos.

CARAGIALE ȘI PRINȚUL DE WALES

Dramaturgul în trei ipostaze

TRAIAN D. LAZĂR

La 9 iulie 1888, Titu Maiorescu, ministrul Instrucțiunii și Cultelor, l-a numit pe I.L. Caragiale director general al Teatrelor, post care echivala cu direcția Teatrului Național din București. Noul director, renunțând la programul estival, s-a implicat imediat în pregătirea stagiunii teatrale de toamnă. Mai era o lună până la începerea stagiunii, când regina Carmen Sylva i-a încredințat misiunea de a organiza reprezentațiile ce urma să se desfășoare la Peleş, cu prilejul vizitei în România a prințului moștenitor al tronului Marii Britanii, prințul de Wales, viitorul rege Eduard al VII-lea (1901-1910). Vom aborda în continuare acest subiect (cărui Magazin istoric i-a consacrat un articol și în numărul său 3/2006), folosind detalii din amintirile lui Paul Gusti, regizor (oficial, copist) la Teatrul Național București (T.N.B.) sub directoratul lui Caragiale.

Rreferindu-se la împrejurările și motivația investiției lui Caragiale cu misiunea organizării spectacolelor festive proiectate la Peleş, Gusti ne spune: „Ca și predecesorii săi [Caragiale], era poftit la Palat ori de câte ori Regina Elisabeta [Carmen

Sylva] avea câte o serată artistică, mai cu seamă că îl aprecia mult ca autor dramatic și scriitor în general“ (*Valjan de vorbă cu Paul Gusti*, în *Vremea*, din 17 martie 1935). Nu doar funcția deținută îl indica pe I.L. Caragiale drept omul potrivit pentru organiza-

rea reprezentațiilor de la castelul Peleş, ci, în primul rând, experiența sa teatrală, îndelunga familiaritate cu scena, de la suflor la autor dramatic. Întrucât vizita prințului de Wales era programată pentru luna septembrie, Caragiale s-a deplasat la Sinaia, unde a stat trei

Așadar, între septembrie 1944 și februarie 1947, bunurile României în Germania, tratate ca bunuri inamice, ar fi putut să fie, și unele cu siguranță au fost, sechestrate, confiscate în favoarea Puterilor aliate de ocupație, respectiv a Uniunii Sovietice, în zona de ocupație care îi revenea din teritoriul Germaniei. În acest sens, și creanța României, din august, asupra Germaniei putea să aibă o situație similară.

Această situație este întărită de paragraful 4 al citatului articol 28, prin care „România renunță în numele său și în numele cetățenilor săi la orice pretenție împotriva Germaniei. Această renunțare va fi considerată ca înglobând creanțele, toate prestațiile interguvernamentale în legătură cu angajamentele încheiate în cursul războiului, precum și toate prestațiile cu privire la pierderi și daune ivite în timpul războiului“. Excepție, subliniază articolul, fac pretențiile rezultate din contracte și alte obligații anterioare datei de 1 septembrie 1939, ca și drepturile dobândite înainte de această dată.

Prin urmare, bunurile și creanțele României în Germania fie că au fost sechestrate, confiscate în perioada de la capitularea Germaniei, fie că, în baza articolului 28, România a renunțat, în februarie 1947, la creanțele sale asupra Germaniei, constituite în timpul războiului. Sub ambele prevederi, orice drept financiar al României a fost suprimat. Aceasta ar explica și dispariția, după anul

Bancnota de 2000 lei, septembrie 1944...

mânia (inclusiv a creanței germane asupra României constituită din creditul acordat de Berlin țării noastre pentru cumpărarea de armament). Aceste „averi“ au fost transferate Uniunii Sovietice de către Consiliul de control pentru Germania al Puterilor Aliate, conform prevederilor Conferinței de la Potsdam.

Coroborând cele două articole din Tratatul de Pace, 26 și 28, obligațiile României devin și mai grele. Cum se menționează în documentul intitulat „Observațiile guvernului român privitoare la Proiectul de tratat de pace cu România, prezentate la Conferința de Pace, la 28 octombrie 1946“, România era obligată, pe de o parte, să renunțe la creanțele sale asupra Germaniei, care se ridicau la cca 1 miliard RM, iar pe de altă parte, să plătească Germaniei, respectiv pentru contul Uniunii Sovietice, creanțele asupra României rezultate din creditele primite pentru armament, aproximativ de aceeași mărime.

Sunt convins că în Arhiva Ministerului de Finanțe, în fondul *Tratatul de pace 1947* și fondul *Germania*, există date și documente oficiale doveditoare care clarifică, în sensul menționat de noi mai sus, problema creanțelor în discuție. Dovezile care s-au adus aici deja confirmă această concluzie. ■

... și cea de 50 RM

Telex Telex Telex Telex Telex

O BIBLIOTECĂ SECRETĂ

Colaboratorii Bibliotecii Muzeului Politehnic din Moscova au descoperit recent o comoară de cărți... în pereți. Clădirea Bibliotecii, inaugurată în 1871, chiar înaintea Muzeului propriu-zis, urmează să fie capital renovată și redată cititorilor în anul 2017. Lucrările de renovare fiind la început și știindu-se vag despre aceste depozite de volume ascunse, cercetătorii au „ascultat” la propriu, cu urechea, apoi au spart cu mare atenție fiecare perete, pentru a nu le scăpa posibilul depozit. Căutările sunt abia la început, stelaje cu cărți, adevărate labirinturi, în spatele zidurilor, fiind găsite numai în trei locuri.

Nu se știe în ce împrejurări, din ce motiv, când anume și din a cui dispoziție au fost ascunse aceste volume rarissime, lipsite de orice încărcătură ideologică, inofensive, practic volume de matematică, fizică, biologie, chimie, agricultură, astronomie, istorie. Nu s-a păstrat nicio dispoziție a Comisariatului Poporului pentru Cultură, a guvernului sovietic în acest sens. Cercetătorii fac supoziția că, de teamă ca ele să nu fie distruse arbitrar, bibliotecarii, din proprie inițiativă, le-au dosit.

Printre cele mai vechi volume descoperite până acum sunt *Description des zones pittoresques occupées par l'Allemagne* (Descrierea zonelor pitorești ocupate de Germania), publicată în 1706, un Atlas al Mării Negre din 1841, cu date amănunțite despre relieful subacvatic și al țărmurilor, Lexicul comparativ al tuturor limbilor și graiurilor, în ordine alfabetică, tipărit la Petersburg, în 1791, numere vechi din revista *Moskovski telegraf*, din 1828, conținând multe completări la biografia lui Mihail Lomonosov, Aritmetica din 1703, după care a învățat savantul, un catalog complet al păsărilor, în limba franceză, cu sigiliul faimosului negustor Mamontov, sau sigiliul ministrului Educației din vremea lui Nicolae I, contele Semion Uvarov, păstrat pe o carte cu litere aurite, ediția din 1734, în franceză, a *Istoriei insectelor*. *Cartea administrativă a U.R.S.S.*, editată în 1936 de NKVD, este printre cele mai recente. S-a găsit și o carte de istorie a unui liceu din 1906, care, marginal, și-a făcut fel și fel de însemnări personale, iar când se plictisea scria numele croului lui preferat, mareșalul rus Barclay de Tolly, adversarul lui Napoleon.

Cercetătorii au anunțat că vor expune curând pentru marele public lucrări de Nikolaus Copernic și schițele Turnului Eiffel, cu semnătura personală a inginerului, apoi s-au răzgândit, concentrându-se deocamdată pe conservarea comorilor descoperite și pe încheierea dezvăluirilor, adică pe „palparea” atentă a fiecărui perete. Practic, la 1 ianuarie acest an biblioteca Muzeului Politehnic moscovit, destinată în principal oamenilor de știință și studenților, care are un fond enorm de carte (până în prezent s-a inventariat mai puțin de un sfert) s-a închis. Se va deschide într-o haină nouă, de fapt, într-o clădire nouă. Pentru reconstrucție s-a apelat la un concurs internațional și, din octombrie anul trecut, proiectul a revenit arhitectului japonez Junya Ishigami, câștigătorul Leului de Aur la Bienala de Arhitectură de la Veneția. Din 2016 biblioteca va arăta ca un oraș-grădină, ea fiind ridicată de o firmă de inginerie rusească, cea care a renovat recent și Galeriile Tretiakov. În această primăvară urmează să înceapă, în imediata vecinătate, și construcția unei biserici, prevăzută a fi gata în 2015.

săptămâni (o lună, după alte surse). Pentru a da o acoperire legală absenței lui Caragiale de la T.N.B., se pare că el a fost numit temporar director al teatrului regal de la castelul Peleş. Locuia chiar la castel și lua masa cu regele (*Minerva Literară și Ilustrată*, nr. 138/1912).

Ca organizator, Caragiale s-a ocupat de toate aspectele reprezentațiilor proiectate. Evident, ținând seama de îndrumările reginei Carmen Sylva în alegerea repertoriului și a interpreților, dar având o mai mare libertate la punerea în scenă și regie. Intenționând să folosească în spectacol unele scene din *Visul unei nopți de vară*, Caragiale s-a adresat lui A. Stern, pentru traducerea piesei.

Programul prevedea desfășurarea a trei spectacole, cu folosirea unui corp de 50 actori amatori, aleși din personalul Curții regale și anturajul oficial: 1) comedia *Happy Pear*, jucată de S.K. Kenedy și d-ra Fearn; 2) comedia *Louison*, a lui A. de Musset, jucată de G. Mavrocordat, Schaeffer și d-rele Elena Văcărescu, Seculitz, Zoe Davilla; 3) o comedie englezescă, jucată de S.K. Kenedy, Fearn și d-ra Theodory; 4) „o serie de tablouri viețuitoare luate din cele mai principale roluri din tragediile lui Shakespeare“, interpretate de domnii Missir, Candiano, Jacques Lahovary, d-rele

Scritorul a fost un mare admirator al pianistei Cella Delavrancea, căreia îi spunea „Aghiujă“

Seculitz, Hagi Pandele, Davilla, Theodori Elena, Zoe Văcărescu, principele de Wied, G. Mavrocordat, Schaeffer, Al. Lahovary. Aceste tablouri vivante, în număr de 14, erau astfel alese și puse în scenă, încât să formeze acrostihul *Prince of Wales*.

Moștenitorul tronului britanic „a fost primit cu mare fast la Sinaia. Printre invitați se prenumera și Caragiale, în calitate sa de funcționar superior și autor dramatic“ (*Valjan de vorbă cu Paul Gusty*, în *Vremea* din 17 martie 1935). Acest fapt a jus-

tificat prezentarea sa înaltului oaspete.

In timpul festivităților s-au realizat doar unul sau două spectacole, din tot ceea ce s-a proiectat, dar reușita a fost deplină. După aprecierea unui cunoscător, Vasile Alecsandri, piesele de teatru au fost „foarte nimerite“ ca alegere și au fost jucate cu „mare succes“. Mulțumit de prestația lui Caragiale, regele Carol I l-a decorat cu „Steaua României“ în grad de cavaler. Prestația regizorală a lui Caragiale a reprezentat o modestă contribuție la reușita vizitei prințului de Wales și la consolidarea raporturilor dintre Casele Regale din Marea Britanie și România. În anul următor, regina Elisabeta a fost invitată de regina Victoria în Anglia, iar mai târziu, Ferdinand, nepotul regelui Carol I al României, s-a căsătorit cu Maria, nepoata reginei Victoria.

Încheindu-și cu succes misiunea, Caragiale a revenit în Capitală, unde îl aștepta deschiderea stagiunii teatrale. Rememorând momentul, Gusti

spunea: „Când s-a întors de acolo [de la Peleş], mai ferech-zuit și mai radios ca oricând, a intrat în foai-erul de repetiții și, dând mâna cu noi, zise, în glumă, desigur: – «Atingeți cu evlavie această mână, căci a avut onoare să fie strânsă de aceea a Prințului de Galles»“ (*Valjan de vorbă cu Paul Gusty*, în *Vremea* din 17 martie 1935). ■

Vizita prințului în România, tipăritură de secol XIX

AROMÂNII - REALITATE ISTORICĂ

AROMÂN CARE A COM- PUS DES- TEAPTĂ-TE ROMÂN?		FĂGĂ- DUITE SOLEMN (INV.)		A RĂMÂNE PE LOC			MASĂ DE CULT		PENINSULĂ ÎN SEE EUROPEI	
A FI RUDĂ		TABLOU		NAȘII DINTRE		GRAI	AMÂNDOI ÎN VIAȚĂ!		CUMULȚI AROMÂN	
						A PRESĂ SĂ IASĂ LICHID			DUBLU	
ALBANIA SERBIA S.A. CUMULȚI AROMÂN				STĂRONIC						
GRUPURI ETNICE				N. IORGA CARE A SCRIS DESPRE AROMÂNII						
									OAMENI CUM SE- CADE	
INSTRUMENT POPULAR				PRIMELE LA SORBONA!			ÎN LIBAN!			
TEME				ÎNCEP ADUNAREA			INDIVID CU DREPTURI			
ȚACHE PĂRINȚI		PĂRINTE				OAMENI ÎN FAȚĂ!		SUNT LA MIJLOC!		
		LOCUIȚE						PRIETEN		
ALT NUME DAT AROMÂNILOR				A SE RIDICA LA ÎNĂLȚIME			MĂRUNT			
POFTIM				OFENSIVĂ			LUMESC			
AICI (POP?)										
TOTUȘI				BLUZĂ POPULARĂ		LINĂ!			PRINTRE!	
				REZISTENT LA BOMBA		MAPĂ CU ACTE				
	MORAL				STRĂMOȘII NOȘTRI					INSTRU- MENT DE TORTURĂ
	LIMBĂ, DIALECT				CULOARE					
		ACUM!		GRUP DE ALBINE			NICOLAE BĂLCESCU			
		PERIOADĂ ISTORICĂ		NICOLAE AMICAL			UN LINEA ARTIȘTILOR PLASTICI			
ÎN LIGĂ!										
IDENTIFICAȚI ȘI ACEPTAȚI CU ADEVĂRAT										
			CEA CARE TE-A BOTEZAT				ARMĂ VECHE			
CU TOATE ACESTE				CONSILIUL RECUNOSCUT LA 24.06.1997- EXISTENȚA AROMÂNILOR						
DIN NOU										

D. CIREAȘĂ

MĂNĂSTIRE CA ÎN EVUL MEDIU

Din primăvara anului 2013, în Germania, lângă Messkirch, o localitate situată între Dunăre și Lacul Konstanz, în landul Baden-Württemberg, va începe construcția unei mănăstiri. Motivul pentru care această știre apare în paginile revistei noastre este acela că ea va fi construită după regulile existente în secolul al IX-lea, cu uneltele disponibile atunci. Îmbrăcămintea și condițiile de locuit și de hrană ale celor ce vor lucra la ridicarea mănăstirii vor fi identice cu cele de acum 12 secole. Vor lipsi din meniu, de exemplu, cartoful și cafeaua, aduse în Europa câteva secole mai târziu. Se va lucra în fiecare an între 2 aprilie, ziua de naștere a împăratului Carol cel Mare, și 11 noiembrie, ziua Sf. Martin, despre care se spune că era un soldat roman creștinat ca adult și devenit călugăr. În cele opt luni de muncă va exista doar o săptămână liberă.

Cel care a avut ideea acestui proiect este Bert Geurten, azi în vârstă de 62 ani. În adolescență, el a văzut planul mănăstirii de la St. Gallen într-o expoziție organizată în orașul său natal, Aix la Chapelle. Era planul unei mănăstiri ideale, de la începutul secolului al IX-lea, realizat de abatele Haito de Reichenau.

Înfăptuirea proiectului, ce va dura – se estimează – până în 2050, va fi supravegheată de 12 experți: istorici, arhitecți și arheologi; ei vor da sfaturi, dar vor și profita de lecțiile desprinse din experiment.

Mai există un proiect similar, aflat în derulare, în Franța, unde se ridică, în condiții similare, castelul de la Guédelon. Vizitatorii care sosesc aici – la fel ca și cei ce vor veni la Messkirch – trebuie să se supună aceluiași stricte reguli ca și constructorii. Lasă mașinile la mare distanță de locul construcției, iau masa potrivit meniurilor din secolul al IX-lea etc.

Pentru proiectul german, finanțarea va veni, la început, din partea orașului lângă care se ridică, a statului și a Uniunii Europene, potrivit unei știri apărute în publicația germană *Der Spiegel*. Dar cei 1 milion de euro nu vor ajunge pentru toată perioada în care el se va derula. Va trebui să se autofinanțeze.

Vor exista 20 până la 30 de angajați permanenți, ce vor primi un salariu de cel mult 1.200 euro pe lună. Restul vor fi voluntari. Sunt deja 85 de cereri de înscriere. De asemenea, elevii de la diferite școli se pot alătura proiectului pentru cel mult o săptămână.

Bert Geurten este conștient că nu va prinde sfârșitul proiectului. Tot ce își dorește este să aibă parte de un mormânt în cripta ctitorului și cei care îi vor continua proiectul să îi aprindă o lumânare.

Macheta viitoare mănăstiri

CONTENTS (Romanian History) I.L. Caragiale The Romanians will not disappear; they just wait for their moment ● I.-A. Pop History of the growth and decay of Moldavia, since its inception to the lost of Bessarabia ● I. Varta The Union of Moldavia and Wallachia in 1859 rekindles hope in Bessarabia ● C. Burtică How was brought the copy of Trajan's Column in Romania, in 1967 ● D. Berindei Ioan Hudita. Recollections. The visit paid by the communist leader Gheorghe Gheorghiu-Dej ● G. Şkundin Ion I.C. Bratianu as foreign diplomats in Bucharest saw him before the start of WWI ● N. Mareş The unknown passport of Nicolae Titulescu issued in 1916 ● G. Roşu Once upon a time... Palm Sunday and the wedding of nettles ● L. Gheorghe The pyramid cemetery ● C. Ilie Priests from Slanic Moldova ● L. Zamani How did the inhabitants of Bucharest celebrated the Easter ● L.L. Watts Pacepa and soviet deception against Romania (IV) ● V. Avram The first mission abroad of the Military Aviation during the Warsaw Treaty: the flying school from Negage, Angola ● A. Spănu Gheorghe Cristescu, the first general secretary of the communist party, hotel owner in Calimanesti and spy during WWII ● M. Sala Christianity and the Romanian language ● I. Ghica, V. Ionescu On the modernization and reconnection of Romania to the great European tendencies in the 19th century (II) ● M. Retegan Alexandru Barladeanu's visit to London, 1966, behind closed doors (IV) ● G. Filitti Letters from former days: from Dimitrie Nenitescu's correspondence ● I. Mesea The Viorel Cordos collection of guitars shown at the Brukenthal Museum ● In Bucharest, 50 years ago ● D. Stănescu A centenary reader: the teacher Traian Ghinescu ● Romanian Documents at Hoover Institution (CXXV). The responsibilities of the representatives of the National Romanian Committee

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) И.Л. Караджале Род румынский не исчезнет, только ждёт своё мгновение ● И.-А. Поп История возвышения и упадка Молдовы с тех пор когда она создалась до потери Бессарабии ● И. Варта Соединение румынских княжеств в 1859 г. вновь в Бессарабии воспламеняет надежду ● К. Буртико Как мы привезли Колонну Траяна в Румынию в 1967 г. ● Д. Бериндей Иоан Худичэ, Воспоминания. Визит Г. Георгиу-Дежа, коммунистического руководителя ● Г. Шкундин Ион И.К. Брэтиану таким каким характеризовали его иностранные дипломаты накануне Первой Мировой Войны ● Н. Мареш Неизвестный паспорт Николая Титулеску 1916-го года ● Дж. Рошу Давным-давно... Вербины и свадьба крапив ● Л. Георге Кладбище пирамидальной формы ● К. Илие Священники в Слэнике Молдовы ● Л. Замани Как праздновали Пасху жители Бухареста ● Л.Л. Уэте Пачепа и советская дезинформация против Румынии (IV) ● В. Аврам Первая заграничная задача Румынской Военной Авиации времён Варшавского Договора: пилотажная школа в Негаже, Ангола ● А. Спăну Георге Кристеску, первый секретарь РКП, хозяин гостиницы в Кэлимэнешть и шпион во время войны ● М. Сала Христианство и румынский язык ● И. Гика, В. Ионеску Модернизация Румынии и её присоединение к большим европейским течениям в XIX в. (II) ● М. Ретеган За кулисами визита Александру Бырлядяну в Лондон в 1966-ом году (IV) ● Дж. Филитти Письма былых времён: переписка к Димитрию Нениеску ● И. Месея Коллекция гитар Виорела Кордоша, выставлена в Музее Брукенталь ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● Д. Стăнеску Столетний читатель журнала: учитель Траян Гинеску ● Румынские документы в Гуверском Институте (CXXV). Компетенции представителей Румынского Национального Комитета

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali de la oraşe şi de la sate sau la redacţie (pentru cititorii din Bucureşti).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacţie, pe adresa Piaţa Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1 PO Box 15-702, cod 010155, Bucureşti, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Preţul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicaţi adresa poştală unde doriţi să primiţi revista şi data de la care să înceapă abonamentul.

Tiparul executat la Compania Naţională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – Bucureşti
ISSN 0541-881X

Lei 5,00

DIALOG CU CITITORII

2%

Puteți direcționa 2% din impozitul anual către Fundația Culturală Magazin Istoric, cont RO10RNCB0080005630130001, BCR, Sucursala Sala Palatului, C.I.F. RO 1590422.

ÎN ATENȚIA COLABORATORILOR

Vă anunțăm că adresa de e-mail mistoric@itcnet.ro s-a desființat. Vă rugăm să ne trimiteți mesajele sau articolele doar pe adresele de e-mail mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com

PROPUNEREA UNUI CITITOR

Domnul ONISIM ROȘCA din Panciu, județul Vrancea, ne scrie: Anul acesta se împlinesc 200 de ani de la răpirea Basarabiei. În suita de articole pe care o publicați ar trebui și câteva legate de momentul 28 iunie 1940. Aveam 12 ani (sunt născut în 1928) și trăiam în Basarabia, pe malul Nistrului. Ziua de 28 iunie a fost prima zi de groază din viața mea, când m-am trezit dimineața în România și m-am culcat seara în U.R.S.S. Îmi amintesc și

acum cum o masă mare de oameni stătea cu capul în jos, precum cei condamnați la moarte. Am venit dincoace de Prut în 1944 cu școala și apoi am urmat facultatea la București. Acum am 84 de ani și citesc mereu, în special istorie. Aș propune celor interesați să facem o convocare a tuturor basarabenilor care trăiesc în România la mănăstirea Cernica pe data de 28 mai sau 28 iunie anul acesta.

POȘTA... SONDAJULUI

Continuăm să publicăm câteva dintre gândurile pe care unii dintre cititori le-au adăugat răspunsului la sondaj.

Citesc revista din luna iunie 1967, cu o întârziere de două luni de la momentul apariției ei – precizează domnul CRISTIAN MILAI, din Rm. Vâlcea. Mi-au trebuit două luni ca să-mi stârnească interesul și să mă conving de seriozitatea și competența publicației. Dar am recuperat și cele două prime numere, în-cât în prezent pot să mă mândresc că sunt în posesia tuturor celor 539 numere; în permanență mai răsfoiesc paginile numerelor trecute. O do-

vadă a seriozității acestei publicații este longevitatea ei. Revistei *Magazin istoric* un sincer „La mulți ani!”.

CUM MĂ ABONEZ LA REVISTĂ?

Doamna LUCIA MONEA ne scrie: Tatăl meu colecționează revista *Magazin istoric* de peste 30 de ani. Deoarece în orașul în care locuiește, Zimnicea, județul Teleorman, distribuția revistei nu se mai realizează de ceva vreme, aș dori să îi ofer bucuria de a primi numerele prin abonament. Întrucât pe site-ul dumneavoastră am regăsit doar informații privind abonarea on-line, doream să întreb dacă există posibilitatea primirii revistei prin mandat poștal, în baza unui abonament.

Răspundem cu această ocazie atât doamnei Lucia Monea, cât și altor cititori care se confruntă cu această problemă legată de găsirea revistei la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele pentru provincie se fac la Poșta Română. Redacția nu poate face abonamente în țară, ci doar cititorilor din București care vin și ridică lunar revista din redacție.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei *Magazin istoric* prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista *Magazin istoric* figurează în catalogul Poștei Române la poziția 19.356.

În București revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 283, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde veți avea acces începând cu primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

